

СӨЕМЫКӘ

ISSN 0869-1398

Ширбәт аеннан соң
ЖИРГӘ
төшү

Кызыма хат
ӘТИ КЕЧЕ
уйланулары

ИМАМ БАЯЛДЫ
төрөк
кухнясы

ФАЯГӨЛ
ФАТХУЛЛИНА:

«Өлкәннәр киңәше — тормышта таяныч».

Хәтер – Хәтер – мәңгелек... мәңгелек...

Әтием ягыннан бабам Әхәди Арсланов Баулы районы Исергәп авылында туып-үскән. Ул 1939 елда Совет Армиясенә чакырыла. Инженер

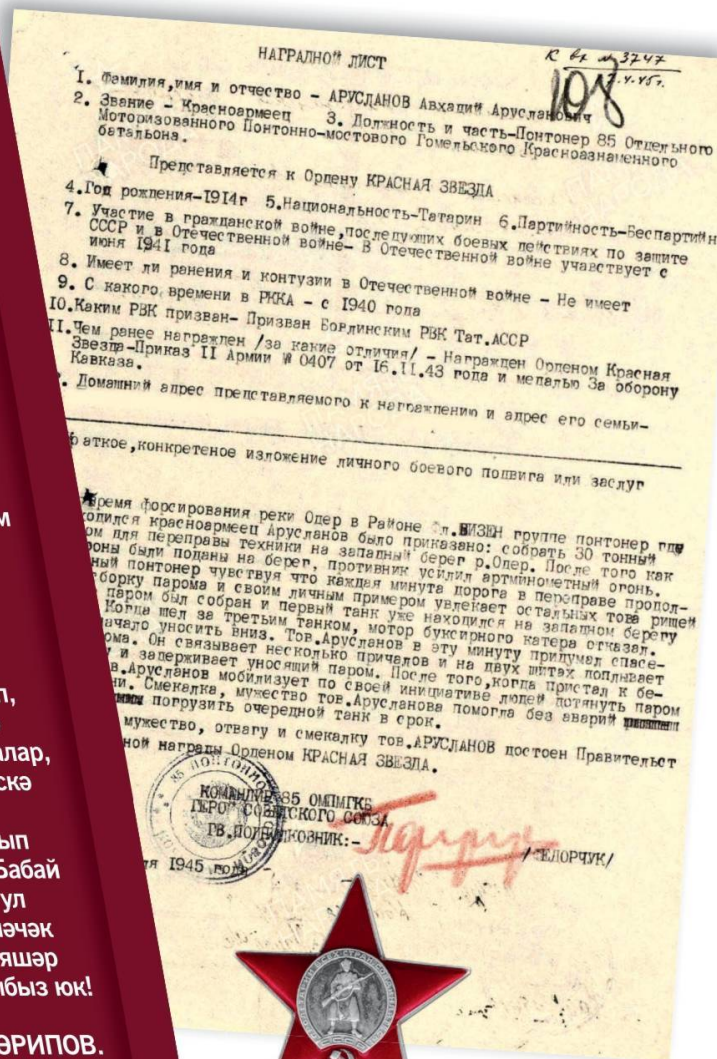
гаскәрләрендә хезмәт итә, йөзмә күперләр төзү буенча белгеч була, шул ук вакытта сапер һөнәренә дә өйрәнә. Ул чакта армия сафларында өч ел хезмәт иткәннәр. Бабам демобилизацияне көтеп, туганнарын күрү хыялы белән янганда, Бөек Ватан сугышы башлана... Аңа якыннарын, фронт юлларын таптагач, яңадан биш елдан соң гына күрергә насыйп була. 1942 елга кадәр Кызыл Армия барлык фронтларда каты сугышлар алып бара. Бабам исә инженер-гаскәрләр составында ныгытмалар төзи: алар дотлар, траншеялар, окоплар казыйлар. Мәскәү өчен сугыштан соң, совет гаскәрләре һөжүмгә күчә, ләкин яз көне фашистлар чигенгәндә аларның күперләренә яндырып, шартлатып китүләре ачыклана. Менә шул чакта инженер гаскәрләренә җаваплы эш йөкләнә: бабам хезмәт иткән полк елгалар аша күперләр төзи. Эш җиңел булмый: еш кына дошман уты астында эшләргә, хәтта төзелешне калдырып, һөжүмнәренә кире кагып, алгы сызыкта оборона тотарга да туры килә. Фашистлардан азат ителгән җирләрдә дә эш күп була: миналарны, шартлатучы снарядларны зарарсызландырырга кирәк. Шулай итеп, алар Берлинга кадәр барып җитә, юлда Россия һәм Европаның бик күп елгаларында күперләр төзиләр. Эльба елгасында союздаш гаскәрләр белән очрашу тантанасында катнашалар. Соңыннан бу вакыйга турында фильм да төшерелә әле.

Европа шәһәрләрен азат итүдә катнашканы өчен бабам «Батырлык өчен» медальләре, өч Кызыл Йолдыз ордены белән бүләкләнә. Сугыш юлында гажәеп бер вакыйга була. Аны һаман да шаккатып сөйлибез. Дошман каршылыгы сындырылганнан соң Берлин урамында бабай үзенең авылдашын очрата. Төрле гаскәрләрдә хезмәт итеп, Европаны баштанаяк узып, Германиядә күрешәләр шулай. Гармун уйнап, татар җырын җырлыйлар шул чакта. Авылга бергә кайталар, күрешеләр булып яшиләр һәм шул очрашуны гел искә төшереп торган алар.

Сугыштан соң бабам гомере буге балта остасы булып эшли. Кызганыч, мин аны күрергә өлгермәдем. Бабай турында миңа әти сөйләде. Мин, үз чиратымда, ул хатирәләрене балаларыма тапшырам. Ә алар килчәк буынга җиткерер. Бабамның истәлегә бик озак яшәр әле дип өметләнәм. Безнең аны онытырга хақыбыз юк!

Ленар ШӘРИПОВ.
Лениногорск шәһәре.

Бөек Җиңүгә миллионлаган гап-гади кешеләрнең каһарманлыгы бәрабәрәнә ирешә алдык. Алар арасында безнең татар егетләре, татар кызлары да байтак. Минем бабам, синеке, аныкы... Сугыш афәте кагылмаган, сугыш ишек шакымаган капка, гайлә калды микән? Җиңү таңы безгә шуңа да кадерле... Инде бу хакта бүгенге яшьләрбезгә дә аңлатасы, төшендерәсе, күнелләрендә горурлык хисләре уятасы килә. Бу проект – шул хакта. Мондый ядкарлар, бәлки, сезнең гайләләрдә дә сакланадыр. Юк икән, аларны шушы сайтлардан табып алырга мөмкин: <https://ramyatnaroda.ru>, podvignaroda.ru. Бабаларыгызга орден-медальләр ни өчен бирелде икән? Балалар, оныклар белән бергә утырып эзләп карагыз әле. Әлеге тарихи документларны үз күзләре белән күргәч, Җиңү сүзенә алар инде берничек тә битараф калалмас... Табышларыгызны безнең белән дә уртаклашыгыз. Хатларыгызны көтөбез.

80
ЖИҢҮ!

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2025

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтентатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмати
технологияләр һәм
массакүләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчелек буенча
Федераль хезмәтендә
(Роскомнадзор)
2024 елның
27 апрелендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәү таныклыгы
Эл № ФС 77-87124

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчермәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
жәмгыяте

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасары
Гөлнур Хасәншина 8 (843) 222-09-78

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Мөхәррирләр

Чулпан Галиәхмәтова

Лилия Гәрәева

Фәгыйлә Шакирова

Сайт мөхәррире

Камилә Димехәмәтова

Дизайнер-верстальщик

Анна Арахамия

Корректор

Фирдәвес Исмәгыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия

Гамәли хезмәткәрләр

Марат Биктимиров

Тышлыкта:
Фаягөл Фатхуллина
Фото: Анна Арахамия

Кәгазь форматы 60x90¹/₈
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 01.10.2025 ел.
Чыгу көне: 08.10.2025 ел.
Заказ **М-2048**
Тираж **4479**

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакүләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сюмбика»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗҗәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтнән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның этәлгә (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы ПАП рәсми каталогы:
Татарстанда **П2204** (ярты еллык),
П8299 (берьеллык)
Татарстаннан
читтә: **П0279**

Нәшер итүче: «ТАТМЕДИА» АҖ,
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

1 октябрь – Халыкара өлкәннәр көне

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир сүзе

Кадерле укучым!

Бу айда без Өлкәннәр көнен билгеләп үтәбез.

Шул уңайдан төрле чаралар узар, жылы-жылы сүзләр әйтелер, бүләкләр бирелер... Һәр көнне, алай гына да түгел, һәр сәгать хөрмәт ителергә, кайгыртырга тиешле кешеләребезгә гадәттәгедән күбрәк игътибар күрсәтелер. Бу минем үземә һәрвакыт зур бер хаксызлык кебек тоела. Елга бер көн күпмени инде ул?!

Күңелемдә кайчандыр актер Владимир Машков бер интервью вакытында сөйләгән тарих.

...Конго Республикасында (Африка) трофей филләрне, инде яшисен яшәгән дигән фикиргә килеп, атарга булалар.

Бер ел узгач, күрәләр: яшь ата филләр ана филләр игътибары өчен сугышканда көндәшләрен үтерә башлый. Ә элек, мондый сугышлар иң югары ноктага житкәч, карт ата филләр килеп, үзләренең дөһшәтле кыяфәте белән сугышучыларны икесен ике якка аерган – бәла-каза булмый калган.

Тагын бер көтелмәгән проблема килеп чыга – корылык вакытында филләр көтүе су таба алмый интегә. Аны ничек табарга икәннән бары тик 60–70 яшьтән узган трофей филләр генә белгән. Тик көтүне үзләре артыннан ияртеп барырга алар инде юк... Менә шуннан соң картайган филләрне атуны тыялар.

Кешегә дә үз «трофей филләре» – өлкәннәребез кирәк. Аларның фикерләрен тыңлау беребезгә дә зыян итмәс: һәр жөмлә артында тормыш тәҗрибәсе ята. Шуңа күрә беренче тышлыгыбызны бизәгән биш бала әнисе Фаягөл апа Фатхуллина турында язмада да, «Татарская бабушка» аккаунты йолдызы Галия әбинең тормыш кагыйдәләрендә дә яңгыраган өлкәннәр фикере сезнең өчен файдалы булмый калмас дип ышанам.

Сезне яратып – Лариса МАЛИКОВА.

«Безнең тышлыкта»

Иң зур ярдәмчеләрем балалар иде. «Эшләттең дә эшләттең, әни, димәгез инде», – дим аларга кайчак. Шулай әйтергә дә хаклары бар. Нәрәт биргән кебек эш кушып калдыра идем бит: мәктәптән кайтышларына суыткычка ябыштырып куйган озын исемлек кәтә.

10

Гомер мизгелләре
Гөлнур Хәсәншина

6

Мәктәпләрдә
зур үзгәрешләр
Чулпан Галиәхмәтова

22

Ширбәт аеннан соң...
тормыш башлана
Лилия Фатихова-Гыймазова

34

Бердәмлек
Лилия Гәрәева

Заман һәм без

Дамир әнисе
Гөлнур Сафиуллина

Хатын-кызның дәхеле
һәрвакыт зуррак
Эльмира Закирова

Мәхәббәтнең өч этабы
Зиләра Бережных

Кызыма хат
Айваз Садыров

«Чын татар
хатыны булыгыз!»
Чулпан Галиәхмәтова әзерләде

Аллаһыга рәхмәтем
чиксез
Рәзинә Харитоновна

Яшәеш

14 Безнең почта 44

18 «Без бит әле
икәү!» 46
Гөлнур Сафиуллина

25 Әлфис
жыры 50
Алмаз Хәмзин

26 Хужабика

30 Тимгелләр каян
барлыкка килә 56

33 Сорау-
жавап 57

Театрга
барабыз 58

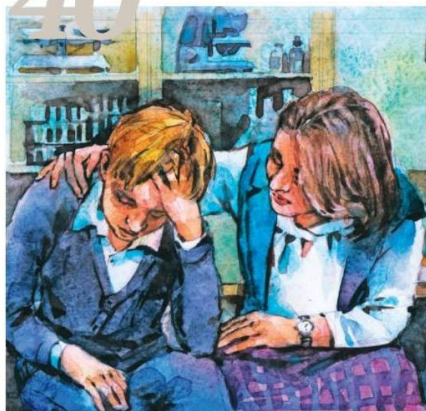
Ярат мине,
ярат... 59

38

Мәдәни тормыш

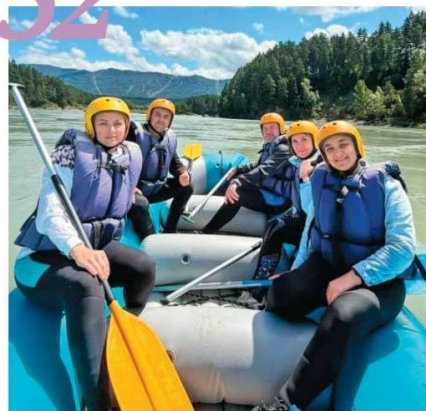
Жандаш
Рәмис Аймәт

40

Син ялгыз
түгел
Хәмидә Гарипова

52

Алтайга
илтә юллар
Алсу Шакирова

60

Имам
баялды
Рузанна Хәбибуллина

МӘКТӘПЛӘРДӘ ЗУР ҮЗГӘРЕШЛӘР

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Дөньядагы үзгәрешләргә иң сизгер өлкә, мөгаен, мәгариф системасыдыр. Шуңа да мәктәпләрдә даими рәвештә яңалыklar кереп тора, чөнки аның алдында – яңа вазгыяттә эшли һәм яши белгән, көндәшлеккә сәләтле кешеләр тәрбияләү бурычы. Бүген алдынгы технологияләр, ясалма интеллект чоры. Укытучы тагын яңа чынбарлыкта эшләргә өйрәнергә тиеш. Ә аны «дөрөс итеп эшләргә» бүген ялкау гына өйрәтми. Әмма бар нечкәлекләрне мәгариф өлкәсендә кайнаган кеше генә аңлай. Мәңгелек һөнәр иясенең бүгенгесе һәм һөнәренең үлемсез кыйммәте турында укытучыларның укытучысы – Казан федераль университетының педагогик осталык югары мәктәбе директоры Рәис ШӘЙХЕЛИСЛАМОВ белән сөйләшәбез.

Рәис Фәлихович, сүзне шәхсән үзегездән башлайк әле. Сөз – укытучы. Эш тәҗрибәсен дә мәктәптә балалар укытудан башлагансыз. Үз вакытында бу һөнәрне сайларга сезне нәрсә этәрде?

– Мәктәпне тәмамлаганда төрле һөнәрләрне, төрле институтларны карадым. Авиация институтына керергә дә теләк бар иде. Әмма эти-әни сүзен дә тыңлап, үзем дә уйлап, педагог һөнәренә тукталырга булдым. Без укыган чакта мәктәптә ирләр күп, «укытучы – хатын-кыз һөнәре» дигән фикер, гомумән, юк иде. Ә ир укытучыларның балаларга тәэсире зур булды. Мин Алабуга педагогика институтының физика-математика факультетына укырга кердем. Уку җиңел булмады. Укытучылар бик көчле, таләпчән иде. Хәтерлим әле, Казан төзелеш институтына иптәш егетләр янына килгәч, аларга теоретик механикадан мәсьәләләрне чишәргә ярдәм итә идек. Бу инженерлар әзерли торган институт! Без югары әзерлекле укытучылар булып чыктык.

Ничек уйлыйсыз, ул чаклар белән чагыштырганда укытучының абруе күпкә үзгәрдеме?

– Укытучы һөнәренә элек тә ихтирам зур иде, хәзер дә. Тирән белемле, балаларга ярдәм итә белгән, эшенең нәтижәсе булган хөрмәтле укытучыга хәзер дә баш ияргә әзерләр. Мин моны һич арттырусыз әйтәм. Әйе, башка һөнәрләрдәге кебек үк, үз эшенә салкын караганнар мәгариф системасында да бар. Көн үтсәнгә йөрүчеләр, мәсәлән. Әмма алар күп түгел. Кызганыч, менә шулар аркасында педагог һөнәренә абруе төшә дә инде. Эшен югары дәрәҗәдә оештыра белгән бик көчле мәктәп җитәкчеләре бар. Шуларга карап, яшыләрнең хәзер дә шушы һөнәрне сайлаганнарын беләм. «Минем дә шундый буласым килә», – ди алар.

Шулай да элек укытучыларны илаһилаштырганнар дияргә була. «Укытучы бәрәңгә ашыймы икән?» дигән сорау тикмәгә тумаган бит. Хәзер укытучыларны башкачарак кабул итәбез кебек. Аңлыйм, аларга да бүген бик авыр.

«Балалар белән эшләп була, ә менә эти-әниләр белән авыр», диләр...

– Моңың сәбәпләре бар. Беренчедән, хәзерге вакытта мәктәптә көчле үзгәрешләр бара. Яңа федераль стандартлар керә, аның белән ата-ана күп очракта таныш түгел. Алар һаман да элекке белем бирү системасы бара дип уйлый. Ләкин бүген мәктәп бөтенләй башка. Икенче төрле бурычлар, эш эчтәлекләре, дәрәҗә бирү тәртибе... Икенчедән, мәктәптә булган бөтен хәлләрне эти-әниләр беләп тора. Смартфоннар зур роль уйный бу җәһәттән. Ата-ана үз баласы өчен борчыла. Гаиләдә балалар саны да күп түгел. Бөтен игътибар – бер яки ике балага. Берәр авыр сүз әйтсәләр дә, бала тизрәк кайтып әйтә, эти-әниләр үзләренчә якларга тырыша. Мондый хәлләр еш була башлады. Элек бик сирәк күзәтелә иде.

Эти-әниләр һаман да мәктәптә элекке белем бирү системасы бара дип уйлый. Ләкин бүген мәктәп бөтенләй икенче төрле.

Элек мәктәптәгә хәлне өйгә кайтып сөйләми идек. Укытучы кулыннан малайларга таба указка очкан очраклар да булгалады. Әмма без аны гайрә табигый хәл итеп олы кубып сөйләп йөрмәдек. Өйгә кайтып кергәнче онытканбыздыр да әле.

– Бүген бу фантастика булып тоелыр, мөгаен. Безнең класс җитәкчесе ир-ат иде. Ул ялгызы гына яшәде. Көзен класс белән җыелып бәрәңгесен алырга барабыз, эти-әниләр безне шуның өчен мактый... Хәзер балалар барсын әле укытучының бәрәңгесен алырга... Мәктәптәгә мондый үзгәрешләр турыдан-туры җәмгыять, илдәге идеология үзгәреше белән бәйле. Безнең ил зур үзгәрешләр кичерде. Без, мәсәлән, социалистик илдә үскән буын, ә хәзер базар мөнәсәбәтләре. Индивидуализм көчле. Шәхси фирмалар, эшмәкәрлек заманы бит. Ә алар капиталистик формада яши – үзләре турында күбрәк кайгырта. Бу үзенә күрә бер идеология тудыра. Акчага хәзер бөтенләй башка мөнәсәбәт. Үзгәрешләр бара, кыйммәтләр үзгәрә. Моңың белән укытучы гына көрәшә алмый. Барыбызга да көрәшәргә кирәк. Халыкны тәртипкә өйрәтү, намуслы, гуманитар булу безнең җәмгыятьнең һәрвакыт маягы булып торды. Хәзер дә бар әле ул кыйммәтләр бездә, әмма аларны саклау авырайды, чөнки чит ил массакуләм мәгълүмат чараларының тәэсире бик көчле. Алар безнең илне җимерер өчен иң элек идеологиябезне үзгәртәргә, тәрбия системабызны юкка чыгарырга тырыша. Бу җәһәттән алар тарафыннан масштаблы эшләр алып барыла. Безнең балалар да, ата-аналар да әхлакый яктан авыр мохиттә яши.

Югары технологияләр заманында яшибез.

Интернет кына түгел, хәзер инде ясалма интеллект чорына аяк бастык. Укытучы аның белән көндәшлек итә алырмы? Ул аның эшен тагын да авырайтмасмы? Сөз укытучыларга нәрсә дип аңлатасыз моны?

– Авырайта, әлбәттә. Укытучы укучыларга сочинение язарга куша икән, алар өйләренә кайткач, ясалма интеллектны ачып, промт (эшне аңлатып ясалма интеллектка команда бирү – Ч. Г.) кына бирә. Минут эчендә инша язып бирәчәк ул. Әлбәттә, укытучы иншаны укучы язмаганны беләчәк. Аны алдап булмый. Бу очракта укытучы нәрсә әйтәргә тиеш? «Сиңа «ике»ле, башка ясалма интеллект кулланма», – ди икән, бу – син дөньядан артта кал, үсмә дигәнне аңлата. Димәк, укытучының эш системасы икенче

Укытучы эшен жиңеләйтү чараларын булдыру – утопия ул. Аны берничек тә жиңеләйтеп булмый.

төрле булырга тиеш. «Син бу сочинениеда житешмәгән якларны табар өчен ясалма интеллектка нинди промт ясап бирер идең?» – дип сорап, укучы белән эшләргә тиеш була. Ясалма интеллектны өйрәтү кирәк балаларга. Аңа каршы булырга һич кенә дә ярамый. Бу безнең өчен артта калу була. Сингапур, Кытай, Көнъяк Корея укучылары өйрәнгәндә, нигә әле безнекеләр өйрәнмәскә тиеш?! Шуңа күрә педагогик осталыкның югары мәктәбдә укытучыларны ясалма интеллект белән эшләргә өйрәтәбез. Иң мөһиме: кайтуга онытмасыннар, эшләрендә куллансыннар иде. Ясалма интеллектны укытучы үз эшендә жигә ала. Дәрәсләкләрдәге житешмәгән якларны менә шул программа белән тутырып була. Эндәшми генә, ат кебек эшли бит ул. Юк, бу һич тә укытучы эшен жиңеләйтә дигән сүз түгел. Гомумән, педагог һөнәрнен жиңеләйтү чараларын булдыру – утопия ул. Аның эшен берничек тә жиңеләйтеп булмый. Берәз гына буш вакыты табыла икән, аңа укырга кирәк. Жиңеллек турында уйларга да кирәкми, ә менә нәтиҗәлелек, замана таләпләренә туры килеп эшләү турында сөйләшәргә мөмкин әле.

Менә шул интеллект аркасында балалар надан калачак, укымаячак дип борчыла шәхсән минем әни, оныклары өчен кайгырып. Аларны әбиләренә тынычландырып өчен нәрсә әйтер идегез?

– Калькуляторны гына алыгыз. Зур саннарны күңелдән тапкырылап утырмыйбыз бит хәзер. «Калькуляторда кушып, тапкырылап, фикер йөртәргә өйрәнмәячәксез», – диләр иде элек. Әмма аның аркасында надан калдык дип әйтә алмыйм. Фикерли дә беләбез, дөньяда ачышлар язалу да тукталмый. Ясалма интеллектка дәрәс итеп бурыч куя белү мөһим булчак киләчәктә. Бу үзе бик югары дәрәжәдә фикер йөртүне таләп итәчәк. Ул биргән мәгълүматның дәрәсләген тикшерү өчен дә белемнең житәрлек булырга, тәнкыйди фикер йөртә белергә тиешсең. Зур йөкләмә бу балаларга.

Инде рух байлыгы турында сөйләшсәк... Вакыт житми дип, дөнья куа-куа, рухи як онытылмыймы? Укытучыларның бу хакта уйларга вакытлары калмый да кебек?

– Укытучылар үзләре үк рухи аяктан иң бай мохиттә эшлиләр. Мәктәп үзе бит инде ул рухи учак. Укытучы мәктәпкә килеп коллегасы, балалар белән

сөйләшкәндә, укыту материалларын караганда, ул үз өстендә эшли. Әмма махсус вакыты житәме-юкмы дигәндә миндә бертөрле борчылу бар. Мөгаллимнең бүгенге көндә дәрәсләре бик күп. Дәрәсләр күп булмаса, хезмәт хакы бик аз. Шуңа ул икешәр ставкада эшләргә мәжбүр. Ул да – кеше, һәм ул да арий. Яңа китап укырга, музыка тыңларга, театрға йөрергә вакыты, әлбәттә, бик аз. Аңа бит әле төрле методик пособиеләрне, кулланмаларны да укырга кирәк. Мәсәлән, Кытай укытучыларының дәрәсләре күп түгел, әмма алар өйләренә кайтып китми, үз өсләрендә эшлиләр.

Яңа уку елы башланганда республикада бүген 2 мең педагог житми иде. Моңы нәрсә белән бөйләп аңлатасыз? Бу шул хезмәт хакы күләме зур булмауга кайтып каламы?

– Төрлесе бар. Эшли башлагач, бу һөнәр аныкы булмаганын аңлаучылар да очрый. Укытучы мәктәпкә, балаларга тугрылыклы икән, китми инде ул, эшли. Әлбәттә, хезмәт хакы проблемасы да роль уйный. Аның аркасында китәргә мәжбүр булганнар да бар, кызганыч. Хезмәт хакын күтәрү бервакытта да жиңел булмады. Республикада бу жәһәттән эш бара. Мин моңы дежур сүзләр буларак кына әйтмим, белеп әйтәм. Әмма шулай да «хезмәт хакы кечкенә булганга абруе юк, шуңа әлегә һөнәрне сайламыйлар» дигәнгә ышанып бетәсем килми.

Бүген Сингапурда, Эстониядә, Япониядә иң көчле укыту системасы дип әйтәләр.

Аларның укыту алымнары безгә туры киләме?

– Шул юл белән барабыз. Безнең традицион дәрәс бирү методы: дәрәстә укытучы мәгълүмат чыганагы булып тора. Яңа теманы ул сөйли, аңлата. Әйбәт аңлата белгән укытучы яхшылардан санала. Укучы исә тәртипле генә аның күзенә карап тыңлап утырырга тиеш. Менә шул чакта укучының кирәкле сыйфатлары югала да инде, чөнки аңа дәрәсләктәге текст белән эшләргә, проблемаларны чишәргә, үзе экспериментлар үткәрергә мөмкинлекләр кимрәк була. Укучы алган мәгълүматны эзләп табарга, аңлатырга һәм куллана белергә тиеш. Сөз әйткән илләрдә укыту методикасы нык үзгәрде. Аларда укытучы мәгълүмат чыганагы булып тормый дәрәстә, ә күбрәк балаларның үзләренә эшләргә мөмкинлек бирә. 11–12 ел эчендә алар төрле гамәлләргә өйрәнәләр.

Аңлавымча, мәктәптәге үзгәрешләр дигәндә сез шушыны күз алдына тоттыгыз. Әлбәттә, бу методикага күчү жиңел түгел. «Укытучы мәктәптә укытмый», – диячәк әти-әниләр.

– Әйе, нәкъ шулай диячәкләр. Балага да укытучысын тыңлап утыру жайлы бит инде. «Үзең эшлә», – дигәч, киреләнә башлаячак. Юк, традицион белем бирүне бөтенләй бетерү аягында түгел без.

Укытучының аңлата белүе үзе бер байлык. Ләкин моны укучының эшен оештыру белән бергә алып бара белергә кирәк. Дәресең тәртибен үзгәртەرгә өйрәтәбез. Хәзер өйдә өйрәнгән текстның мәктәпкә килеп эчтәлеген генә сөйләү максат түгел, ә шушы тексттан кирәкле мәгълүматны таба һәм җыя белү мөһим. Укучы юллар арасында качып калган хәбәрне дә тапсын, аны аңлата да алсын, алдына максат та куя, эшен дә планлаштыра, төркемдә эшли дә белсен. Ягъни укытучы баланы субъектлаштырырга тиеш. Эзер белемне генә йотып барган баладан әллә ни зур нәтиҗә көтәргә кирәкми. Ата-ана өй эшен эшләгән балага текстның эчтәлеген сөйләтә дә, тынычлана. Бу бит ятлау дигән сүз. Гел ятлап булмый бит инде. Безгә белемнәрен күтәрергә килгән мәктәп директорларына ата-аналарны җыеп, бу методиканы аңлатырга кушабыз. Бу укыту алымына инде күптән күчәргә тиеш идек. 2010 елда ук федераль стандартлар кабул ителде. Ләкин эш сүлпән бара, укытучы һаман дәрестә күбрәк үзе сөйләргә тырыша.

Мәгариф системасында һаман үзгәрешләр.

Укытучы аның кайсына җайлашырга житешсен?! Житмәсә, дәресендә кырыкка якын бала утыра. Аңа дәрестә сөйләп чыгып китү җиңелрәк. «Реформа тагын килер, тагын үзгәрәсе булыр», – дип уйларга мөмкин ул.

– Менә карагыз әле. Элек хәрби бәрелешләр вакытында самолетлар, артиллерияне кулланалар иде, хәзер әнә дроннар белән генә идарә итәләр. Дөнья даими үзгәрәп тора, хәзер ул үзгәрешләр яшен тизлегендә бара. Яңа продукцияләр чыга, яңа сыйфатлар кирәк. Безнең балалар һаман да элеккечә формада укыса, киләчәктә яңалыкка бик тиз генә ничек җайлаша алсыннар? Шушындый вазгыятьтә эшли белә торган балалар тәрбияләргә кирәк безгә. Реформа булып тора һәм булачак. Бары тик бер нәрсә үзгәрмәячәк: үзгәрешләрнең һәрвакыт булып торыуы тукталмаячак.

Ничек уйлыйсыз, мәктәптә алган белемнең бөтенесе дә тормышта кирәкме?

– Функциональ грамоталылык буенча барысы да кирәк. Бөтен алган белемнең тормышта кулланылырга тиеш: социаль мөнәсәбәтләрдә, сәламәтлек саклауда, һөнәрдә... Мисал өчен, «Евгений Онегин». «Нигә балаларга аны укытып интектерәләр инде?» – дияргә мөмкиннәр. Ләкин кешенең рухи тәрбиясе булмаса, белем – кеше үтерә торган коралга гына әйләнә. «Туган тел» дә, «Евгений Онегин» да, Чайковский музыкасы да – барысы да тормышта кирәк һәм кулланыла. Алар эш-гамәлләребезнең рухи нигезе булып тора. Нигез булмаса, тәртип тә булмый.

Шактый баналь сорау, әмма бирми кала алмыйм. Рәис Фәлихович, укытучы – күкләрдән бирелгән талантмы, әллә укып алган һөнәрме?

– Бар шундый укытучылар, алар балаларны ярата, «Мин мәктәптән башка тормышымны күз алдыма да китерә алмыйм», – дип сөйли. Ләкин эш нәтиҗәләрен карыйсың: әллә ни зур күрсәткечләр юк. Кемдер ниндидер тармактан эшен югалтып мәктәпкә килергә мәжбүр була. Мисал өчен, агроном мәктәпкә килеп биология укыта башлады, ди. Мәктәпкә барып урыны булмаганга килсә дә, балаларга биргән файдасын үлчәп бетереп булмый. Укытучы һөнәренә көчле осталыклары да кушылса, ул тагын да зуррак нәтиҗәләргә ия булып иде. Укытучы эше шулкадәр катлаулы. Һәр аяктан таяныч кирәк. Ирешергә теләгән максатка бару юлында ул иң алгы сафта.

Әлеге дә баягы шул ясалма интеллект аркасында күп һөнәрләр юкка чыгачак дип фаразлыйлар. Хәтта махсус исемлеге бар. Шәхсән мин үзем, технологияләр никадәр алга китүгә карамастан, ясалма интеллект – укытучы белән табиги һөнәрен алыштыра алмаячак дип саным. Сөз килешәсезме? Укытучының киләчәген ничек күз алдына китерәсез?

– Без ковид вакытында онлайн мәктәпләрнең ничек эшләгәннәрен күрдек инде. Ул укучылар өчен дә, укытучылар өчен дә, ата-аналар өчен дә бер дә җиңел булмады. Балалар мәктәптә бергә укысын, коллективта үссен инде ул. Бу үзенә күрә бер кыйммәт. Җәмгыятьнең төп сыйфатларының берсе – бер-береңә ярдәм итү – шушы мохиттә генә туа. Әгәр дә ул булмаса, бетте баш дигән сүз. Укытучы һөнәрен бетермәүне, мәктәпләрне саклауны житәкчеләр аңлый. Аларны төзү, камилләштерү процессы бара. Интернет белән генә һич алыштырып булмый. Бу – күптән барган бәхәс. Аңлау бар: мәктәп үз бурычларын үтәргә тиеш. Киләчәк турында сөйләсәк... Укытучы үз һөнәренә кадәр белеп, хөрмәт сизеп эшләргә тиеш. Педагог булырга теләүчеләр күп булып, әмма сайлап, бары тик лаеклыларын гына укытырлар. Әлбәттә, ул алдынгы һәм заманга туры килгән теоретик-методик чараларны белергә һәм кулланырга тиеш. Укучыны субъектлаштырып, дөнья алдына чыгара белгән укытучы кирәк безгә. Җирдә көндәшлек арта һәм елдан-ел көчәя. Бу инде дөньяда укытучылар арасында да көндәшлек бара дигән сүз. Тренерлар кебек: кайсы илдә яхшы тренерлар, спортта шулар җиңә бит. Бисмаркның шундый сүзләре бар: «Без җиңүбез өчен Пруссия укытучысына рәхмәтле!» Әлбәттә, артык тирән фаразлар ясап булмый. Дөнья тота да үзгәрә. Әмма, минемчә, көндәшлек һәрвакыт булачак. Киләчәк – укытучы кулында. Укытучыны күтәрәбез икән, илне дә күтәрәчәкбез.

Әңгәмәгез өчен зур рәхмәт. Сөзне дә, республикадагы мәгариф хезмәткәрләрен дә һөнәри бәйрәмегез белән тәбрик итәбез. Канатланып эшләргә һәрвакыт мөмкинлекләр булып торсын!

ГОМЕР МИЗГЕЛЛӘРЕ

Гөлнур ХЭСЭНШИНА

Кавышу тарихы

Мин үзем Урта Мишә авылында туып-үстем. Безнең заманда районда урта мәктәпләр аз иде әле, иң якыны – 12 чакрымдагы Икшермәдә. Авылдан 3 малай, 3 кыз 9–10 нчы класстарны шунда йөрөп укыдык. Урта белем алу мәжбүри түгел, кем тели – шул гына бара. Хыялым – югары белем алу иде. Әмма пединститутның татар теле бүлегенә керә алмадым – балларым житмәде. Авылга кайтуга РОНОга чакырдылар: мине һәм тагын унлап егет-кызны, алдагы елда институтларга укырга керү шарты белән эшкә алдылар. Үзебездән 10 чакрымдагы Олы Тиләжегә башлангыч класстар укытучысы итеп билгеләделәр. Бала гына идем әле – 17 яшем бер айдан гына тулды... Икенче елны әни авырып китте дә укырга керергә бара алмадым. Мәгариф бүлгеге ул елны мине укытырга Олы Мишәгә жиһәрде. Үзебезнең күрше авылга! Безнең өйдән мәктәпкә кадәр – нибары бер чакрым ара. Миннән бигрәк әниләр сөенде.

Гыйлван – Олы Мишә егете. Ул минем янга Икшермәдә укыганда ук килгән иде инде. «Укып бетермичә егетләр белән йөрмим», – дидем... Мин алар авылына укытучы булып килгәндә ул армиягә киткән иде. Хатлар язды, тик җавап бирмәдем. Ул солдаттан кайтуга исә очраша башладык. Әмма Түбән Камадагы Гаян абыем: «Авылда калмыйсың, җәйгә чыккач, мин сине алып китәм», – диде. Ул чакта бит әле авылларга газ кермәгән, юллар юк... Гыйлванга: «Мине шәһәргә алып китәләр, ышанып йөрмә», – дидем. Җәйгә аерылышабыз аның белән, мин китмәгәч, кышка ул тагын яныма килә... Соңгы елны абый белән 12 көн шәһәрдә йөрөп кайтык. Түбән Камага да, Башкортстанда яшәүче апаларга да бардык. Миңа шәһәр ошамады... Шуннан соң Гыйлван белән ныклап йөри башладык инде. 1971 елны ул читтән то-

– Бер килен: «Төп йорт ул – вокзал кебек: бертуктамый берәүләр кайта, икенчеләр китә», дип язып чыккан иде. Шулкадәр дәрәс әйткән дип шаккатканымны хәтерлим. Ике яктан да нәселләребез зур! Гыйлван – сигез, мин алты балалы гаиләдә үстем. Теге килен әйтмешли, безнең дә ишәкләребез беркайчан ябылып тормады. Һәркемне якты йөз белән каршы алырга тырыштык... Теләче районы Олы Мишә авылында яшәүче Фаягөл апа Фатхуллина белән аның узган юлы, гаилә һәм тормыш кыйммәтләре турында сөйләшәбез. Авылның элеккеге китапханәчесе, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре ул. Биш бала әнисе!

рып Чистай совхоз-техникумына укырга керде. Ә 1972 елның Яңа ел бәйрәмендә мине үзләренә килен итеп төшерде. Буранда, кошевка чаналарда...

Шәһәр дигәннән... Гыйлван – көрәшче иде, Сабантуйларда батыр калган еллары да булды. Бергә көрәшеп йөргән иптәшләре, авыл бетә дип, бер елны Түбән Камага китте. Моңың да күңеле алгысында. Минем абый да һаман котырта: «Фатир алырга мөмкинлек бар, килегез», – ди. Бу вакыт кайнатам мәрхүм иде инде, ә кайнанам исән. «Әнине кая куябыз?» – дим. «Авылда бит ике абый бар, алар караштырып торыр. Әйдә, китик, пенсиягә чыккач кире кайтырбыз», – ди. «Юк! Китәсе булгач, өйләнгәнче уйларга иден», – дидем. Шәһәрдә яши алмаячагымны белә идем бит инде... «Балалар үсте, тиздән мәктәп бетерәләр, бу кыр кадәр өйдә нишләребез?» – диде ул. Шуннан соң мин... тагын ике бала алып кайттым.

Төп йорт

Мин кайнаналы-кайнаталы йортка килен булып төштем. 54 ел була менә... Эти белән – 12, әни белән 19 ел бергә яшәдек. Мин килгәндә әнигә 65 яшь иде. Арабызда тавыш чыкканын хәтерләмим. Ул чакта киленнәр олы кеше сүзеннән чыкмый иде. Гомумән, эти белән әнигә әйтмичә, алардан рөхсәт алмыйча беркая да бармадык, алардан узып берни эшләмәдек. Бездән риза-бәхилләрдер... Кайнатам сугыш вакытында һәм аннан соң да колхоз председателе булган. Берсендә, халык ачтан интекмәсен дип, бер үк ведомость белән ике тапкыр иген өләшкән. Ярый әле аны сатмаганның... Тырыш, гадел, күп сөйләшми торган кеше иде. Ул житәкләгән «Ленин» колхозы данлыклы булган – Мәскәүгә Халык хужалыгы казанышлары күргәзмәсенә кадәр барганнар.

Гыйлван белән икебез дә төпчек бала, әйткәнемчә, туганнарыбыз күп. Теге киленнеке кебек, безнең дә вокзал беркайчан буш тормады... Әле аның Карагандадагы абыйлары балалары белән кайтып төшә, әле ике баласы белән Казандагы апасы

кайтып керә... Каникуллар житсә, үземнең биш бала янына тагын бишәү өстәләр. Әниләр мәрхүм булгач, минем абыйның балалары да безгә кайтып йөрдә. Жәй буге тора-лар иде. Нурғали абый улы Азат май ахырында кайта, 31 августта гына китә. Безнекеләр белән бергә печән дә чапты, чөгөндөрдә дә эшләде, сенаж да салышты. Мәктәпне тәмамлагач университетка керде ул, географта укыды. Практикага баргач, шәһәр егетке чалгы тотып печән чаба дип, бик гажәпсенгәннәр... Кайткан саен: «Рәхмәт Гыйлван абыйга, безне эшкә өйрәтте», – диләр иде. Жәһәлләр шундый киң күңелле булмаса, кайтып та йөри алмаслар иде бит.

Без – дүрт киләндәш. Аралашып, бер-беребезгә кунакка йөрешеп, ярдәмләшеп яшәдек. Аларның балалары барысы да диярлек миңа «Якын апа» дип дөшә. Чынлап торып якын итешәбез: алар – мине, мин – аларны. Иремнең дүрт апасы белән дә гомер буге бер-беребезне хөрмәт итештек. Без күптән инде кыз туганнар кебек...

Балалар

Без өйләнешкәндә Гыйлван машина йөртә иде. Икенче балабыз – Алмаз тугач, 1976 елда аны колхозның партбюро жетәкчесе итеп куйдылар. Колхоз председателе булып та эшләп алды. Партия таралгач, арендатор булып та торды. Ул һәрчак заман белән бергә атлады: тормышка нинди яңалык керә, шуны кабул итте. Берничә елдан аны авыл советы рәисе итеп куйдылар. Эше гел тынгысыз, жаваплы булды: өйдән иртүк чыгып китте, караңгыда гына кайтты. Ул эшкә киткәндә йоклап калганымны белмим – табынымны көйләп, ашатып-эчертеп озаттым. Гыйлванга сүз булмасын дип, беркайчан кешедән аерылып тормаска тырыштым: хәтта декретта вакытта да чөгөндөр алмыйча калмадым, сыер саварга да йөрдем, ыңдыр алдына да төштем. Иң зур ярдәмчеләрем балалар иде. «Эшләттең дә эшләттең, әни, димәгез инде», – дим аларга кайчак. Шулай әйтергә дә хаклары бар.

Нәрәт биргән кебек эш кушып калдыра идем бит: мәктәптән кайтышларына суыткычка ябыштырып куйган озын исемлек көтә. Алай гына да түгел, бөтен эшне мин риза булырлык итеп эшләргә тиешләр иде. Мөстәкыйль булып үстеләр. Алар укудан кайтканда, сәгать бердән кичке бишкә кадәр мин эштә, аннан кичке жидедән төнгә унбергә кадәр тагын китапханәдә. Туксанынчы еллар бу. Кибетләрдә чәй эчәргә конфет та юк. Олы кызым Ләлә аны үзе кайната иде. «Мине хәтта күршеләргә йөрттеләр конфет кайнатырга. «Пилмән ясагыз», дип төшөп китә иден. Камырыны басам да, балаларны тезеп утыртам», – дип искә төшерә ул. Казанга укырга киткәнче Ләлә миңа бөтен балаларны үстерешеп китте. Олы бала – әти-әнигә төп терәк... Айрат кечкенәдән ат яратты, ат караучы Гайфулла абый, күтүгә чыкканда, бары тик аңа гына ат бирә иде. Маллар күп асрадык ул елларда. Берсендә Айрат, тирес түгәсе бар дигәнне ишетеп калган да, ат белән йөрүче бер абый янына барып, тирес түгәргә сөйләшеп кайткан. Әле укырга да кермәгән иде...

Безнең идәннәр гомер-гомергә буялмаган булды: апалары укырга киткәч, ике чиләк кайнар су, мунчала белән аны малайлар да юды.

1991 елда миңа Алабуга культура-агарту училищесына укырга керергә туры килде. 41 яшьлек, биш балалы

студент идем. Беренче сессиягә киткәндә сыер саварга күрше хатынга әйткән идем. Икенчесенә жыенганда, Алмаз: «Әйдә, карап торыйм әле, һаман күрше апаны көтеп торып булмас, үзебез саварбыз», – диде. Саудылар! Әтиләре сепарат аертып, катыклар ясады. Бер айга да, 40 көнгә дә китәргә туры килде. Минем дипломда аларның һәрберсенә өләше бар! Ул вакыт авылда балалар бакчасы бар иде инде: мин Алабугада чак, Айрат, сөңлесен жылкәсенә атландырып, энесен җитәкләп бакчага илтә иде.

Биш балабызның бишесе дә югары белемле. Ләлә мәктәпне 1990 елда тәмамлады. Аны бик тә укытасыбыз килде. Мин Арча педучилищесына барса дигән идем, әтисе югары белем алсын диде, Ләләнең читтән торып кына укырын дияенә дә риза булмады. Олы кызыбыз Казан дәүләт педагогика институтының тарих, татар теле һәм әдәбияты бүлеген тәмамлады. Бүгенге көндә Саба районы Олы Кибәче урта мәктәбендә уқыта.

Алмазны да апасы кебек укытучы булып дип уйлаган идек. Ләләгә ияртеп, документларын тапшырырга дип җибәрдек. Әтисе белән без шулай кушкач, ул, чыннан да, апасы белән туры Казан дәүләт педагогика институтына барган, кабул итү комиссиясенә кергән һәм... борылып чыгып, документларын Казан дәүләт мәдәнияте һәм сәнгать академиясенә

илтеп биргән. «Артист буласым килә», – дип әйткәли иде, тик аны беркайчан да чыңга алмадык шул. Әмма безнең нәселдә үжәтлек тә җитәрлек... Бу яңалыктан аптырап калдык. «Син бит сорау бирмичә сөйләшмисең дә, улым», – дим. «Ярар, сүзсез рольләргә генә уйнарым», – диде. Икенче көнне, аңа әйтмичә генә, әтисе белән Казанга, документларын алырга чыгып киттек. Безгә аларны Үзеннән башка кире бирмәделәр... Алмаз – Кәрим Тинчурин исемендәге Татар дәүләт драма һәм комедия театрында эшли, инде төрле рольләрдә сыналды – Татарстанның атказанган артисты дигән исемгә лаек булды. Ул катнашкан спектакльләргә карап залда утырганда нинди хисләр кичерүемне әйтүе авыр: горурану да бар, борчулу да... Артист – кеше күңелләрен дөвәләучы, ә бу җиңел эш түгел.

Айрат кечкенәдән спорт белән шөгыльләнә, шуңа күрә аның кайда укыйсын төгәл белә идек – Казан дәүләт педагогика университетының спортфагын тәмамлады. III курста укыганда ук эшкә урнашты: көндез укыды, кичләрен эшләде – үз көнен үзе күрдә. Эшкә ул Олы Мишә урта мәктәбенә кайтты. Укытты, авыл советы башлыгы булды, ун елдан артык район башлыгы урынбасары булып эшләде. Узган ел исә аны Теләче районы башлыгы итеп куйдылар. Аның өстендә нинди зур җаваплылык икәннән белеп, тоеп торам.

Дин

Мин динле гаиләдә үстем. Партия вакыты, дин тыелган еллар булса да, әтием Әхмәтгәрәй белән әнием Маһисәрвәр кача-кача намаз укыдылар. Тәрәзәләргә пәрдә корып, ураза вакытында сәхәргә тордылар. Әти-ләргә гаенә гаражда качып укыганнарын хәтерлим. Гыйлван да шундый гаиләдән. Кайнамамның әтисе атаклы Сатыш мәдрәсәсендә укыган. Мин килгәндә әни авылда абыстай булып йөри иде. Намазлы иде!

Айназның 5–6 нчы класслардагына укыган чагы булгандыр, безнең районга мөхтәсип булып, Фидәил хәзрәт Яруллин кайтты. Жөри авылында дини лагерь оештырдылар. «Сезнең дә улыгыз бар бит, килсен әле», – дип сорады. Айназның көрәштә катнашып, кулын сындырган чагы иде. Әмма барыбер барырга булды, иптәшкә дус малайларын да ияртте. Гыйлван аларны машина белән илтәп кайтты. Гади генә лагерь түгел бит: иртәнге намазга да – торырга кирәк, сүрәләр ятларга да – малайлар берәм-берәм кайтып бетте, Айназ белән бер дуслыгына калды. Икенче елны да барды Айназ лагерьга, өченче елны да... Ә 9 нчы класстан соң читтән торып «Мөхәмәдия» мәдрәсәсенә укырга керде. Мәктәпне тәмамлагач исә Россия Ислам университетында белем алды. Бүгенге көндә ул – эшмәкәр.

Без барыбыз да Айназга ияреп намазга бастык.

Айгөл: «Кызлар өчен дә дини лагерь оештырсыннар иде!» – дип бик хыялланган иде – ачтылар. Кызым мәктәптә укыганда ук яулык япты. Бернинди каршылыкка карамыйча! Ул да Россия Ислам университетына укырга керде, шунда эшкә калды. Бүген – өч бала әнисе.

Мин намазга Айназ белән Айгөл университетта укыганда бастым. Шөкер, әтиләре дә мәчеткә йөрдә, Коръән укырга өйрәнде, бу дөнядан намазлы булып китте.

Сөенеп туялмыйм, бүгенге көндә балаларымның барысы да намазлы. Киләчәккә дә, кияүләргә дә, инде оныклар да. 2019 елда Айназ белән миңа да хаж сәфәренә баруны насыйп итте. Улым Алмаз белән аның

хатыны да шушы юлны уздылар. Кече улымның хатыны һәм ике кызы «Мөхәмәдия» мәдрәсәсендә белем ала. Дин начарга өйрәтми.

Китапханә

Китапханәгә эшкә 1976 елның көзендә күчтем. Алмаз ике айлык кына иде әле. Башлангыч мәктәптә балалар азая, ике укытучы гына кала, диделәр, ә урта мәктәп салу планда да юк иде. Заманы шундый иде, безне – китапханәчеләрне ул вакыт колхозда нинди эш бар, шунда чыгардылар. Сыер савучылар житмәгәч, фермада сыер да саудык, урып-жыю вакытында ыңдыр алдына да йөрдек. Ничә еллар фермадагы стенгазетаның редакторы булып тордым. Колхоз идарәсе каршында өч көннән өч көнгә Дан флагы чыгардым: кем дүңгыздан күпме артым алган, кем күпме сөт сауган... Савым кимесә дә, масса-агарту эшләре бармый диләр иде. Үзегез жыештырыгыз дип, жыештыручы штатын бетерделәр: иске китапханәдә 12 ел идәннен юып, ягып та тордым. «Укучыга күпме китап бирдең?» дип сорамадылар бездән. Ә авыл ул чакта зур – 800 дән артык укучым бар иде. Китапны бик укыдылар! Фондта 12 меңнән артык китап бар иде. Китапханә зур булгач, миңа китапларны күп бирделәр – ел саен 400 дән артык яңа китап кайтып торды, ай саен күпме газета-журнал гына килә иде.

Мәдәният хезмәткәре булгач, районда узган мәдәни чараларның да уртасында кайнадым: ике тапкыр «Озын толым» бәйгесендә беренче-икенче урыннарны алдым. Үзебезнең китапханәдә дә чаралар бер-бер артлы узып кына торды: «Солдат хатлары» кичәләре үткәрә башладык. Солдат әниләрен зурлыйбыз, армия сафларындагы авылдаш егетләр белән элемтәдә торабыз. Инде заманалар үзгәрә – халык экренләп дингә кайта башлады, киштәләрдә дини китаплар артты. Безнең иске китапханә бинасы мәчетне сүтеп салынган иде. Күңеләмдә күптән бер хыял йөри иде – ураза вакытында, китапханәдә Коръән укытасым, авыз ачтырасым килә. Шул теләгемне

колхозның яңа рәисенә – Закиржан Бикмөхәммәтовка да житкердем. «Берәр сарык бирә алмассызмы икән?» – дидем. Ул каршы килмәде, шулай итеп ике озын табын эзерләдек. Авылдашлар өчен зур яңалык булган иде мондый мәжлес.

Рәхмәт, эшләгән эшемне күрә белделәр: Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре дигән мактаулы исем бирделәр. Аңарда да кайната-кайнанамнардан башлап, бөтен гаиләбезнең өлеше бар.

19 ел инде мин лаеклы ялда хәзер. Китапханәдә эшләгәндә сәхнәгә еш чыгарга, концертларда катнашырга туры килде. Хәзер дә гел халык алдында: районның «Ак калфак» оешмасы каршында оешкан «Ядкар» ансамбленә йөрим. Жырларга гына түгел, башка сәбәп белән дә жыелабыз: махсус хәрби операциядәге егетләр өчен токмач кисәбез, үлән чәйләре әзерлибез.

Сынаулар

Булды, алары да булды... Алмазны тапканнан соң бик нык өзлегеп калдым. Атналар гына түгел, айлар буге хастаханәдә ятарга туры килде. Авыл кешесенең авырған кешегә мөнәсәбәте башка инде аның... Санаторийга барып дәваланырга кирәк диделәр. Шулай туры килде, путевка алырга жәй көне генә жай чыкты. Эш вакытында... «Бармыйм, кеше ни әйтер?!» – дим Гыйлванга. Ул авызымны да ачтырмады: «Барасың!» – диде... Авыр операцияләр кичерергә туры килде – ирем ник бер тапкыр «уф» дисен...

Кызыбыз Ләләгә килгән хәсрәтне дә бергәләп күтәрдек: киявебез фажигалә төстә вафат булды. Ләләгә 34 яшь кенә иде әле. Ике бала белән ялгыз калды... Ул авыр көннәрдә әтисе белән без генә түгел, энеләре, сеңлесе дә аңа терәк булды. Балаларын үстерергә булыштылар, һәр эштә ярдәм иттеләр.

Авырлыклар бер-берең тагын да якынайта. Тик менә Гыйлван гына инде арабызда юк. Алты ел инде киткәнәнә, бик юксынам... Тиз кызып китсә дә, бик тиз суына да иде. Бармак белән дә чиерткәнә булмады, кайбер ирләр кебек көнләшеп

жанны кыйнамады. Ул чакта урып-жыю вакытында колхозга кем генә килми иде. Китапханәдә телевизор булгач, кереп утыралар, карый башлаган тапшырулары бетмичә кузгалмыйлар. Минем яшь вакыт... Гыйлван үзе дә миңа шикләнәргә урын калдырмады – өйләнешкәндә бер-беребезгә сүз бирешкән идек...

Соңгы дүрт елда ул лейкоз белән авырды. «Йоклаганда китеп баручылар бар, бәхилләшеп куйыйк... Син бәхилме?» – дип сорадым. «Ничек бәхил булмыйм инде?! Мин гомер буге өйгә йокларга гына кайттым. Өс-башымны чиста йөрттән, балаларны карап үстердең, туганнарны каршы алдың, озаттың... Балаларыбыздан да риза-бәхил!» – диде ул.

Ялгызлык бик читен, әмма балаларның берсенә дә китәсем килми. Өебезнең стеналарына кадәр жылы тоела... Балаларның әле берсе, әле икенчесе кайтып йөри. Каникулда ике атна оныклар торып китте. Унберәү! Икесе генә кайта алмады. Мәш килделәр! Әле балыкка чыгып китәләр, әле жыйнаулашып мәчеткә намазга баралар... Аларга бергә күңелле, бер-берсеннән аерылышасылары килми. Имтихан саен шалтыраталар: «Әбием, укып тор!» – диләр: быел алар белән ике БДИ, бер ОГЭ бирдем. «Оныкларымның һәрберсен парлы ярат, үзләреннән дә акыллырак кешеләр бир», – дип телим намаздан соң.

...Бер абыемны, укып кайткач, 21 яшендә Субаш дигән авылга колхоз председателе итеп куйганнар иде. Әти белән әниңең аңа биргән киңәшләре бүтәнгәдәй истә: «Улым, мин-минлекле булма, үзең үзең бая бирмә – кешеләр бирсен», – диделәр. Безгә биргән башка киңәшләре дә истә: «Кешедән көлмәгез, кимчелекле кешеләрне кимсетмәгез, әтисезләрне түбәнсетмәгез... Булдыра аласыз икән, башкаларга булышыгыз». Үз әнием дә, кайнамам да бурычка керүчеләрне кире бормадылар. «Кеше рәхәттән керми», – дия иде әни.

Без үзебез гомер буге шушы киңәшләргә тотып яшәдек. Мин аларны бүтән балаларыма да кабатлыйм.

Гөлнур САФИУЛЛИНА

ДАМИР ӘНИСЕ

– Кайчак гел көтмәгән урыннарда, урамда килеп дәшәләр: «Сез бит Дамирның әнисе!» – диләр. Телевизордан күреп хәтерләп калганнар... Төрле чараларга еш чакыралар, һәрберсенә барырга тырышам. Улым турында сөйлим... Ленариянең улы Дамир ГЫЙЛЕМХАНОВ – Россия Герое. Бу югары исем аңа үлгәннән соң бирелде. Нибары 22 яшьтә... 2022 елда ул Россиянең иң яшь Герое иде. Дамир узган юл бик кыска: аның турында сөйләр сүз бик аз һәм шундый күп тә.

Дамир – Ленария һәм Рәшит Гыйлемхановларның икенче балалары. Әтиләре – Татарстан Эчке эшләр министрлыгының ведомстводан тыш сак бүлеге хезмәткәре, бәйрәмнәрне, ялларны, балаларының туган көннәрен күрмәгән диярлек – ул гел эштә булган. Хатынын бала табу йортына да күршеләре озаткан – Рәшит эшеннән китә алмаган. «Улыгыз бар!» дигән шатлыклы хәбәр дә аны хезмәт урынында эзләп тапкан... Үскәндә яшәтешләреннән берничек тә аерылып тормаган Дамир. Малайларның барысы кебек футбол, хоккей уйнаган, әнисенә туган ягына – Арча районы Гөберчәк авылына кайтырга яраткан. «Ул кайсыбызны күбрәк ярата?» – дип, апасы белән әнисенә мәхәббәттен бүлешкән.

9 нчы классны тәмамлаганнан соң ул Казан политехника көллиятенә укырга керә. Бокс белән шөгылләнә. 2019 елның июнендә диплом яктый, әмма аны алырга өлгерми – хәрби коммиссиариатка чакыру килә.

Ленария белән шул чакларга – Дамирлы көннәргә кире кайтабыз.

– Армиягә 3 июль көнне китте ул. Әтисе һәрвакыттагыча эштә. «Военкоматка кадәр озата барыйм», – дим. «Юк, кирәкми, мин бит кечкенә бала түгел, үзем генә барам», – диде. Тукталышка кадәр икәү бергә чыктык та, икебез ике якка киттек... Кич белән: «Бүген безне төнгә сәгать 12 тулганда Хабаровскига алып китәләр», дип язды. Вокзалга озатырга төшсәк, инде егетләрнең барысы да формадан – Дамирны тиз генә танымадык та...

Поездда бер атна бара алар. «Бу шәһәргә, тегесенә туктадык», дип, юлдан әнисенә гел хәбәр итеп тора Дамир. Гадәти солдат хезмәте башлана. Бертөсле соры көннәргә сөөнеч өстәп, Казаннан туган көненә тәмтомнар белән посылка килеп төшә... Хабаровскида өйрәнүләрдә алар ноябрьгә кадәр булалар, аннан соң Дамирны Ростов өлкәсенә жиберәләр. «Аллага шөкер, жылы жүргә эләкте!» – дип куана әнисе.

2020 елның февралендә Ленариягә улы: «Мин контракт белән калырга уйлыйм», – дип яза. Әни кешенә,

әлбәттә, аны еракта калдырасы килми... Әмма Дамир инде барысын да хәл иткән була. Апрельдә контрактка кул куя. Шул елның октябрәндә ялга кайта. Бер айга! Үзгәрәп, жүтдиләнен, сөйләшүенә кадәр үзгәрәп кайта. Күбрәк өйдә – әти-әнисе, апасы, әбисе янында булырга тырыша. Соңгы кайтуы, соңгы күрешүләре дигән уй берсенәң дә башына килми...

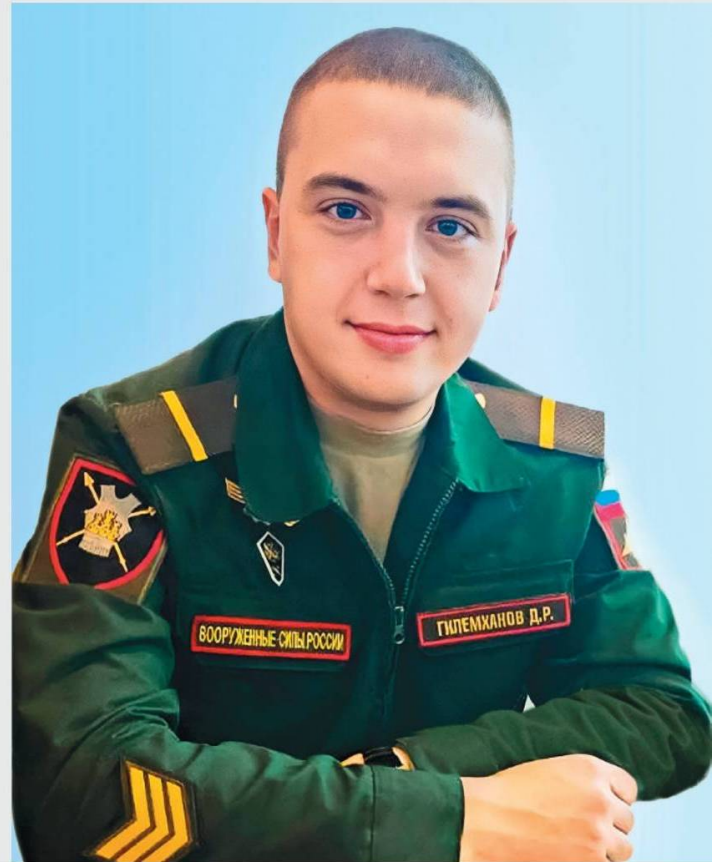
2021 елда Дамир контрактын тагын бер елга озынайта. «Кайта» дип көткәндә, әниңең кәфе төшәр диптер инде, башта бу хакта әтисенә генә әйтә. Май аенда аңа ике атна ял бирәләр. «Ачуланмагыз инде, егетләр белән Крымга, диңгезгә барырга сөйләштек. Дөнья күрәсе килә. Ә сезнең янга декабрьдә кайтырмын», – ди ул якыннарына.

Дамир Казанга декабрьдә дә кайта алмый – аны, гаиләсе юк, ялгыз, дип, бәйрәмнәргә нәрәткә куялар. «Юлга дигән акчага киендем: кышкы куртка, кроссовки алдым. Син борчылма гына, барысы да әйбәт булып – сез минем белән горуруланырсыз әле», – дип яза ул

Дамир Рәшит улы ГЫЙЛЕМХАНОВ, Россия Герое.

Дамир 1999 елның 21 сентябрендә Казанда туа. Хабаровск краенда танк гаскәрләрендә механик-йөртүче булып хезмәт итә, 2019 елның февралендә ул Ростов өлкәсендә урнашкан 163 нче гвардия танк полкына күчәрелә. Махсус хәрби операциянең беренче көннәрендә үк Дамирны Донецк һәм Луганск өлкәләрен якларга җибәрәләр. Гвардия ефрейторы, танкист, механик-йөртүче Дамир Гыйлемханов үз подразделениесе составында 2022 елның 7 мартында Золотое шәһәре янына барып җитә. Башта барысы да уңышлы бара: 7 март көнне иртән иртүк командирлары Дамир Исламов егетләренә штурмга күтәрә. Аларның Т-72 танкы төп көчләрдән алда бара һәм дошман каршында көтмәгәндә пәйда була. Нәтиҗәдә, дошманның блокпосты, корал запаслары, улап солдат һәм офицеры юк ителә – ул як бер тапкыр да атарга өлгерми кала.

Чираттагы атака вакытында алар танкына яндыргыч сыеклык тутырылган шешә элгә. Чигенәләр һәм экипаж тышка чыгып, утны сүндерә. Танкка җитди зыян килмәвенә инангач, алар кабат һөҗүмгә ташлана. Стратегик яктан уңайсыз булган зонадан китү өчен экипаж куркыныч маневр башкара: ул ачыклыкка килеп чыга һәм дошманның биш танк каршысында кала. Тәҗрибә, осталык, кыюлык, тактик фикерләү, ату күнекмәләре Дамир һәм аның экипажына дошманнан алдарак хәрәкәт итәргә – дүрт танкны юк итәргә ярдәм итә. Алар хәтта дошманның бер ДОТын да юк итәргә өлгәрәләр. Әмма дошманның бишенче танкы аткан ядрә безнекеләргә турыдан-туры элгә... Экипаж тулысынча һәлак була. Танкистларның өчесенә дә: Татарстан егетләре – командир Дамир Исламов, тупны тәзәүче Дамир Гыйлемханов һәм механик-йөртүче, Амур өлкәсе егете Иван Цевунга, үлгәннән соң Россия Герое исеме бирелә.

әнисенә. Бер хыялы белән бүлешә: «Машина аласым килә – эшкә йөрергә җайлы булыр иде», – ди. Тик хыялы хыял килеш кенә кала – машина табарга өлгерми. Дамирдан яңа хәбәр килеп төшә: «Безне ике айга Кавказга командировкага җибәрәләр», – дип яза ул.

– Ул: «Миллеровога килеп җиттек», – дип хәбәр итүгә, картаны ачып карадык – Украина чигендә үк урнашкан шәһәр булып чыкты. Февральнең җидесе иде бу. Телефоннан сөйләшкәндә: «Сез бит чиктә икәнсез, улым», – дим. Әлеге сүземне Дамир ишетмәмешкә салышты...

Һәр көнне иртәнге якта элементгә чыга иде ул. 19 февраль көнне соңгы тапкыр «хәерле иртә» дип язды. Мин 10 минуттан җавап биргәнмен – тик ул инде аны укымады. 23 февраль көнне чит бер номердан шалтыратты: «Әни, безнең телефоннарны җыеп алдылар, сөйләшеп булмый. Бар да әйбәт, чик буен сактыйбыз», – диде. Тагын бер тапкыр 2 март көнне шалтыратты. Шулай ук чит номердан. «Әни, ки-

беткә кергән идек, шушы картага акча сал әле», – дип сорады. Бу безнең соңгы сөйләшүбез булды...

8 Март көнне Ленария көне буюлыннан берәр хәбәр көтә – бәйрәм белән котламый калмас, ди. Улы элементгә чыкмый... Күңелгә ниндидер бер шом керә...

25 март тирәсендә Ленария интернетта Дамир Исламовның фотосын күрә, әмма язманы ачып укымый. «Их, тагын бер егеткебез харап булган икән», дип кенә уйлап куя. Дамир Исламовның улының командир булуын белми ул. Язманы укымагач, алар экипажының инде һәлак булуын да белми. Кайгылы хәбәр ниндидер бер мөҗиза белән берничә көнгә чигерелә... Нәкъ шул көннәрдә Дамирның бергә хезмәт иткән дустаны Владның хатыны Юлия яза: «Хәлләрегез ничек?» – ди. Моңарчы аралашып яшәмәгән кешенең кинәт кенә биргән бу соравы берәз сәеррәк тоелса да, шикләндерми. Вакыты башка...

– 10 март көнне үк белгәннәр, тик аларга миңа әйтмәскә, хәбәр

итмәскә кушкан булганнар... 31 март көнне эштән чыктым да, өйгә кайтырга дип 12 нче троллейбуска утырдым. Ярый әле утырып бара идем... Телефоныма СМС килеп төште, Юлия язган: «Мин башка дәшми тора алмыйм», дигән һәм Дамир Исламов турында беркөнне мин ВКонтактеда күргән теге язманы җибәргән. «Исламов – Дамирның танк командиры», дигән. Дамир Исламовның һәлак булуын теге көнне үк аңлаган идем бит инде, шунда ук Юлияга: «Ә экипаж исәнме?» – дип язам. «Сез язманы ахырга кадәр укыдыгызмы?» – дип җавап бирде ул. Шунда гына ачтым һәм барысын да аңладым... Троллейбуста кайтканда ук ирем белән кызыма: «Безнең Дамир юк икән инде», дип яздым – шушы хәбәрне җибәрдем. Күзләремдә мөлдерәмә яш булса да, өйгә кайтканчы кычкырып еламыйча ничектер түздем...

Шул кичне алар Оборона министрлыгының кайнар линиясенә шалтыраталар: «Шундый мәкалә укыдык, бу хәл дәресе?» – диләр.

Заявканы алалар, әмма җавап булмый. Ут эчендә янган ата белән ана Мәскәү номерын 1 апрель көнне дә җыя, 2 се көнне дә. 2 апрель көнне Рәшиткә частытан шалтыратып: «Янган мәетләр алып кайттык... ДНК ясау өчен Дамирның әнисенәң анализларын җибәрегез», дип сорыйлар.

– Карлы яңгыр ява, бөтен дөнья юеш... Рәшит белән әллә ничә медицина үзәгенә кердек – кире бордылар. Канны алып, стериль итеп төреп, частена җибәрергә кирәк. «Болай эшләгәнәбез юк», – диләр. Ниһаять, бер үзәктә хәлебезгә керделәр. Ирем частыка, Дамирның офицерына шалтыратты: ничек эшләргә икәнән шәфкать туташларына ул аңлатып торды. Аннан җибәрә алмый аптырадык. СДЭКта: «Нәрсә җибәргәнәбезне ачып күрсәтегез, башкача кабул итмиз», – диләр. Почта аша җибәрдек.

Җибәрәләр дә хәбәр көтә башлыйлар. Бу – ялгыштыр, улыбыз исәндер дигән өмет белән.

Частытан әтиларенә 13 апрель көнне шалтыраталар. Аның туган көнендә... «Әйе, барысы да дәрәс, танк эчендәгә мәетләрнең берсе сезнең улыгыз Дамир», – диләр.

Кичкә өйләренә зур бер делегация килеп керә: хәрби комиссариат, район администрациясе башлыгы, психолог... Махсус хәрби операция башланганнан соң, Гыйлемхановларга гына түгел, Казанга килгән иң беренче авыр хәбәр була бу...

– Дамирның мәетен кайда җирлибездә – шуны ачыкларга килгәннәр... Ирем белән бу хакта сөйләшкән идек инде. Кыюлыгымны, көчемне җыеп: «Әгәр бу хәбәр дәрәс булса, нишлибездә?» – дип сораган идем. Авылга алып кайтмыйбыз дип хәл иттек... Рәшит, военкомат хезмәткәрләре белән барып, «Курган» зиратында урын карап кайтты...

Уллары белән сабуллашу мәрәсиме 15 апрель көнне Казан танк училищесы территориясендә була. Юкка түгел: контрактны тәмамлагач, Дамир өч дустаны белән шушы училищегә укырга керү турында хыяллана... Бу – аның чыңга ашарга өлгермәгән хыялларының тагын берсе.

Гыйлемхановларга килгән күтәрә алмаслык кайгыны уртаклашырга Дамирның классташлары, дуслары, әти-әнисенә хезмәттәшләре җыела. Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов килә. Россия Федерациясе Президенты Указы белән, хәрби бурычын үтәгәндә күрсәткән батырлыгы өчен Дамир Гыйлемхановка Россия Федерациясе Герое исеме бирелә. «Алтын Йолдыз» медален аның әти-әнисенә Үзәк хәрби округ гаскәрләре командующие урынбасары, генерал-майор Р. С. Миңнекаев тапшыра. Дамир – командиры Дамир Исламовтан соң бу югары бүләккә лаек булган икенче Татарстан егете.

– Барысы да куркыныч төш кебек... Ул көнне беренче тапкыр көчле яңгыр яуды. Яшенләп-яшенләп... Табигать тә безгә кушылып елады кебек... «Табутны ачыккы, карыйсызмы? Тик аның 90 процент тәне янган, кара күмер генә», – дип сорадылар. Ачтырмаска булдык...

Әти-әни өчен караңгы төннәрдән дә караңгырак көннәр башлана.

Ленария Лениногорскига – улының командиры Дамир Исламовның әнисе Сәҗидәгә шалтырата. Уллары соңгы минутларын бергә үткәргән әниләр бер-берсенә ят була алмый: исәнләшүгә үк якын кешеләр кебек сөйләшә башлыйлар.

– Сәҗидә белән җәй көне сөйләштек. «Авырып торам, хәлем бик әйбәт түгел», – диде. Безнең егетләр экипажына багышлап, сентябрь аенда Лениногорскида бокс буенча турнир булырга тиеш иде, шунда очрашырбыз дип килештек. Тик Дамирның әнисе шул ук елның 24 августында вафат булды. Яман шеш белән авырган икән... 2023 ел башында әтисе дә китеп барды... Апалары Регина һәм Динара белән гел элемтәдә торам. Турнирга Амур өлкәсеннән Иван Цевунның да әти-әнисе кайтты. Алар да бер якын туганнар кебек...

Тормыштагы шатлыктар янына бөтенләй башка төрлеләргә өстәлә: Дамирлы төшләр күрү, аның кабере янына барып кайту...

– «Курган» зираты – бакча юл өстөбездә. Җай булган саен керә

идек. Рәшит анда озак тормаска тырыша иде: чәчәкләргә сибәргә дип алып килгән суны куя да, шундук кире борылып китә, ә без Рузилә белән кабер өстендәгә чүпләрне утап калабыз...

Иде...

Улын югалтканнан соң «яшисем килми» дип йөргән әтиларе турында да «иде» дияргә генә калган шул... Моңарчы бер җире авырта дип зарланмаган кеше, быел гыйнвар ахырында: «Хәлем юк», – дип әйткәли башлый. Февраль башында беренче тапкыр «Ашыгыч ярдәм» чакырталар. Март башында аны онкологка җибәрәләр, операция ясылар. 26 майда алар дөваланырга Израильгә чыгып китәләр. Тау кадәр өмет белән... Ә 31 майда Рәшит инде өзәл... Үзенә юбилеен – 55 яшьлеген Ленария чит илдә, иренә мәетен биргәннән көтеп, берьялгызы отелдә каршы ала. (Якыннары үзләре белән аның бөтен бәйрәмнән дә алып китә.) Рәшиткә исә 57 яшь кенә була. Ир-ат хәсрәтне башкача күтәрә – эчтән сыза шул. Ата белән ул бүтән «Курган» зиратында янәшә яталар.

Шатлыктарның башкачасы дигән идем.

2022 елның июнендә Дамир укыган 42 нче мәктәпкә аның исеме бирелә.

Мәктәп алдында Дамир Гыйлемхановка бюст куела.

Мәктәп музееда аңа багышланган почмак оештырыла.

Дамирлар батырлыгы 11 нче сыйныфлар өчен яңа тарих дәрәсегенә кертелә.

Менә шушы яңалыктарга сөенеп яши Ленария хәзер. Мондый яңалыктар өстәлеп тора икән, димәк, Дамир турындагы хәтер дә яши.

...Һәр көнне иртән подъездларынан чыгуга аны улы – Дамирның каршы йорт диварына ясалган портретны каршы ала. Ленария шул мурал белән сөйләшеп йөри: «Улым, хәерле иртә, мин киттем...», «Улым, мин кайттым...», «Улым...» Акыл аңлый, тик йөрәк ышанмый: берсе – һаман да командировкада, икенчесе хастаханәдә генә ята, менә-менә кайтып керерләр кебек...

ИҢ МАТУРЫ — МИНЕМ ИСЕМ!

«Әниләр марафоны» проектында катнашучыларның төрле темаларга фикер алышып, үз тәҗрибәләре белән уртаклашкан язмаларыннан өзекләр тәҗдим итәбез. Бүгенге фикерләр — исем кушу турында.

«Сюембика» журналы тәҗдим итә
#ӘНИЛӘРМАРАФОНЫ
Татар ыңлавы өчен аралашу мөһим
ИСЕМЕҢ МАТУР...

Гүзәл ХӘБИУЛЛИНА, Балык Бистәсе районы.

Гүзәл исемен миңа кем кушуын әнием тәгаен генә искә төшерә алмады. Мин тугач та, якыннарыбыз арасыннан кемдер Роза исемен тәҗдим иткән. Боларны мин әбием сөйләгәннәрдән хәтерлим.

Ә аннан, туганнарыбыз арасыннан берсе: «Исеме җисеменә туры килсен, әйтүе дә җайлы, татарча да», — дигәч, Гүзәл исеме кушарга булганнар. Ә үземне Ходай Гадел исемле малай белән бүләкләде. Догалар кылып, теләкләр теләп сорап алган баһадирым ул минем. Улыбызга исемне әтисе кушты. «Төшемдә миңа дәү әнием ни өчендер Гадел дип дәште», — дип, күргән төшен сөйләгәч, балага шул исемне бирергә кирәклеген аңладык. Балалар бакчасына йөри башлагач та, мәктәпкә укырга кергәч тә: «Адель», дия башлаганнар иде: «Адель түгел мин, Гадел», — дип, тәрбиячеләрен, укытучыларын төзәтә-төзәтә үзенә Гадел дип әйтергә өйрәттө.

Сәлимә ГАБДЕЛХАКОВА, Балтач районы.

Мин — әти-әниемнең ике кыздан соң малай була дип көткән баласы. Гыйниятулла булып, дип уйлаганнар. Кыз бала туган. Мин һәрвакыт үз дигәнәмә ирешә торган, киң күңелле, сәламәт, дәрәҗәсез фикерле, ихлас, зыянсыз бала булып үстем. Сәлимә исеме шуны аңлата да. Ирем Раушан белән гаилә коргач, беренче бала малай булса — Айнура, кыз туса — Айгөл дип көттек. Дөньябызны матурлап Айгөл туды. Исеме «айлы гөл» дигәнне аңлата. Чынлап та айдай якты, гөлдәй матур кызыбыз ул! Икенчегә тагын кыз туды. Исемнә килгәндә, шул елны киңәшләргә ал тышлы, алсу йөзле, бик матур бәбәй рәсеме төшерелгән исле сабын кайтты. Карап утырдым да: «Кызыма Алсу исеме кушабыз», — дидем. Алсу йөзле, матур, чибәр дигәнне аңлата. Алсу — халкыбызда иң матур һәм иң таралган исемнәрнең берсе. Чынлап та, кызым матур, алсу йөзле!

Айгөл ГАТИНА, Нурлат шәһәре.

Әти-әнием кыз балалары туса, Гөлназ булып, дип уйлап йөргәннәр. Күршедә гомер итүче туганнарыбызның миннән берәз гына иртәрәк кызлары туган. Аңа Гөлназ дип исем биргәннәр. Мин тугач исә, ике күрше кызы да Гөлназ булмас дип, миңа Айгөл исемен сайлаганнар. Әтием Гомәр белән әнием Зөһрә нинди матур исем биргәннәр миңа! Айгөл исеме үз иясен сәламәт һәм тыныч шәхес буларак тасвирлый. Теләсә нинди кыенлыкларны җиңел юл белән хәл итә. Йомшак, игелекле һәм романтик шәхес. Бик игътибарлы, белемгә омтыла, һәр эшкә намуз белән карый. Мондый исемгә ия булган кеше матурлыкны яхшы кабул итә, зәвыкка ия. Тормыш иптәшем белән бер ул һәм бер кыз үстерәбез. Улым белән авырлы чакта, бүген дә хәтерлим, Ураза гаите көнне таң беленеп килә иде, баш ягыннан ике бармак кагылганны тойган мәлдә уянып киттем. «Ильяс, Ильяс», дип кабатлады олы яшьтәге ир-ат тавышы. 18 яшьлек улыбыз Ильясның исеме Аллаһ кодрәте, куәте, мөҗдизасы дигәнне аңлата. Кызыбыз тугач, киңәшләшеп, Гөлназ исемен куштык. Аңа хәзер 10 яшь.

Гүзәлия НУРГАЛИЕВА, Казан шәһәре.

Ике исемгә ия мин. Мулла кушкан исемем Гүзәлия булса да, күпләр мине Гүзәл буларак белә. Аның үз тарихы бар. Укып бетереп, мәктәптә эшли башлаган еллар. Нәни кызлар, малайлар күземә карап: «Әйдәгез, без сезгә Гүзәл Хөсәеновна дип әйткән әле», — дип ялварып сорагач, ничек инде каршы киләсез, ди... Шунысын да искәрткәч кирәк: алар күбесе рус милләтеннән. Шулар рәвешле, мин ике исемгә ия булдым.

Белгәнәбезчә, исем кешегә бер генә бирелә һәм аның гомерлек юлдашына әверелә. Сабыялларыбыз тугач, исем кушуга бик җаваплы карадык. Камилә, Инзилә, Диана (исемнәр әтисе сайлады) — безнең иң зур шатлыгыбыз, бәхетез, горурлыгыбыз, киләчәкбез!

#әниләрмарафоны

ХАТЫН-КЫЗНЫН ДӘХЕЛЕ ҺӘРВАКЫТ ЗУРРАК

Эльмира
ЗАКИРОВА

Танылган жәмәгать эшлеклесе, зирәк һәм талантлы житәкче, оста дипломат, кабатланмас зур шәхес... Сүзебез – Роза Рәхмәтулла кызы ТУФИТУЛЛОВА турында. Аның һәр эше, гамәле тарихка кереп калырлык зур вакыйгага әйләнә! Тынгысыз жаны эшләрен дә табып кына тора! «Яшь ленинчы» газетасы редакторы булып эшләгән еллары, «Ялкын» журналын житәкләү дәвере аны «Азат хатын» журналына баш мөхәррир итеп әзерли. Ә берәздән Роза ханым тырышлыгы белән журнал «Сөембикә» исеме белән укучыларына килә башлый. «Ак калфак» иҗтимагый оешмасын оештыру, «Сөембикә» беләзеге» бүлгән булдыру, «Киленбикә», «Гыйффәт туташ» бәйге-тамашаларын уздыру, Татарстан Республикасы халык депутаты итеп сайлану, Россия Федерациясе Иҗтимагый палатасында әгъза булып тору... Әдәби әсәрләр, публицистик мәкаләләр язу... Ул башкарган эшләренә бармак бөгә-бөгә санасаң да, исәбенә чыга торган түгел! Күптән түгел Казанда узган «Милләт жыены»нда Роза Рәхмәтулла кызы Туфитулловага әдәбиятны үстерүгә керткән өлеше, күпеллек ижади казанышлары һәм актив иҗтимагый эшчәнлегенә өчен республикабызның «Дуслык» ордены тапшырылды. Татар халкына хезмәт итүне яшәвенәң иң зур мәгънәсе дип санаган затлы һәм зыялы милләт кызын олуг юбилее белән котлыйбыз! Шәхси тормышыгызда, үзенчәлекле ижатыгыгызда, үзегезгә генә хас булган илаһи дөньягыгызда тынгысыз һәм кайгыртучан, тәвәккәл һәм батыр, хыялый һәм ихлас, сылу һәм горур Роза булып калыгыз!

ТАМЫРЛАР

Мин чыгышым белән Татарстанның иң көньягындагы Аксубай районы Яңа Үзи авылыннан. Безнең яклар турында гажәеп риваятьләр яши! Болгар чорына караган Мәржән шәһәре амазонкалары турында бүген дә хайран калып сөйләләр. Шәһәр белән Тырышмал Хужа идарә итә. Болгар белән Биләрне жиимергәч, Аксак Тимер Мәржән ханлыгына да килеп житә. Тырышмал Хужаның уника кызы кирмәнне якларга кузгала. Ләкин дошман бөтенесен тар-мар итә. Аксак Тимер кызларны тереләй күмәргә әмер бирә. Кызлар кабердән аккошлар булып күккә ашалар... Безнең якның зур галиме Әнвәр Хәйри Ефәк юлы да Яңа Үзи аркылы узган дип яза. Менә шундый жирнең баласы мин. Әтием Рәхмәтулла Зәйнуллин – Яңа Үзи авылы егете. Ул әле малайлыктан чыгып кына килгәндә үк авыл советы секретаре булып эшли. Сугыш башлангач, 18 яшендә фронтка китә. 1943 елда Сталинград янында яраланып контузия ала, 8 ай хәрби госпитальдә ята. Авылга кайткач, башта – авыл советы рәисе, 50 нче елларда инде колхоз рәисе булып эшли. Әтиңең әнисе Мәликә абыстай – бөтен тирә-якта билгеле кеңдек әбисе. Ул сынган-каймыккан кул-аяк сөяген дә ялгый, буыннарны да утырта, дога белән өшкерә дә. Үзе бик дини кеше. Тәмле куллы, иманлы, дип, әбиемнән туй ашларын да әзерләтәләр. Ә бабай – Вәлиулла Зәйнулла улы – чын булдыклы крестьян иде. Үзенә ишле гаиләсен генә кайгыртып калмыйча, ачылык елларында көн дә ярдәмгә мохтаж ялгыз карт-корыны, ятим балаларны жыеп ашатуны гадәткә кертә. Колхозлар оештыруда актив катнашып йөргәнә өчен аны Бөтенсоюз старостасы Михаил Калинин белән очрашуга жибәрәләр хәтта. Калинин кулыннан ул бүләк – төргәгә белән тукума төяп кайта! Чистай сәүдәгәрләре белән дә эш иткәнгә үзен дә сәүдәгәр дип йөртәләр. Ел саен Сабан туге алдыннан без – оныкларны кунарга алып китәр иде. Сеңлем Фәния, туганнан туган Флера апа, мин шунда төнлә арбада йоклыйбыз. Бабайның чаж-чож печән чапканы ишетелә тор, ул учакта пешергән бәрәңгенә исе борынны кытыклап керә... Әнием Фигаль Вәли кызы – Иске Кармәт авылыннан. Авыл районның икенче ягында, Чистайга барганда юл өстендә кала. Анда дәү әнием Фәсыйгелбаян Хәсәнша кызы яши иде. Миндә Тукайга мәхәббәт тәрбияләгән, 38 ел балалар укыткан кеше. Чистайда Камалия кызлар мәктәбен, аннары рус гимназиясен тәмамлаган. Чистай гимназиясендә белем алган бердәнбер хатын-кыз булган ул Кармәттә! Дәү әнием дә, дәү әтием дә – муллалар нәселеннән. Ә дәү әтием Вәли Мөхәммәтгали улы Галиев гомер буге мәгърифәтче булган, районда бик күп мәктәпләр төзеткән. Аксубайда РОНО мөдире булып эшләгәндә үз теләгә белән фронтка киткән. Башта Саратовта политруклар курсы тәмамлаган, аннары Мәскәү астында барган иң авыр сугышларга жибәргәннәр. Шуннан инде хәбәрсез югалган. Студент вакыттан ук дәү әтиңең кайда үлгәнән, кайда жирләнгәнән беләсем килә иде. Моннан дүрт ел элек, ниһаять, мин аны эзләп таптым! Ләкин Мәскәү ягынан түгел, Псков өлкәсеннән! Питерда кызым янында кунак булып утырганда очраклыгына телевизордагы бер тапшыруга тап булдым. Диктор

яңалыклар сөйли. Яшьләрдән торган эзләнү группасы Псков өлкәсенә экспедиция оештыра. Себеж районы Чайка авылында сугыш ветераны Юрий Брамбеус яши икән. Аның турында телевизион фильм төшергәннәр. Фашистлар белән бәрелештә һәлак булганнарның исем-фамилияләре язылган мемориаль тактаны кат-кат күрсәтәләр. Утырган жирдән ава яздым!.. Исемлектә Галиев Вәли дә бар! Адәм ышанмаслык хәл! Мәскәү янында югалган дәү әти ничек Псков өлкәсендә жирләнгән? Тизрәк ачыклайсы килә! Шалтыраттым, килегез, диделәр. Кияү машинада Псковка алып барды. Чайка авылында безне эзләнүләргә алып баручы Юрий Брамбеус үзе каршы алды. Калын кенәгәләрдән Галиев Вәли турындагы мәгълүматны да эзләп тапты: «Гимнастерка кесәсендә гарәптә язылган язучы табылды. Партбилетын күкрәк турынан пуля тишкән». Аннары Юрий Александрович Псковтагы тарих музейна шалтыратып, партбилетның шунда саклануын ачыклады. 1943 елда шушы кечкенә генә авыл янындагы бер биеклеккә яулаганда һәлак булган бабам. Жирләгәндә бабагызны күрдем, ди Брамбеус. Гомеремдә дә күрмәгән бабамны менә шулай эзләп таптым мин. Бик нык еладым...

Ә Хәсән Туфанның безгә кардәш икәнән студент вакытта дәү әни сөйләгән иде. Ул – Хәсән Туфанның туганнан туганы, әни белән Гөлгенә – өченче буын, Тимур белән мин – дүртенче буын. 90 нчы елларда Кармәттә Хәсән Туфанның музей зурлап ачтык. Икътисади яктан авыр еллар булгач, музейга булдыра алганча ярдәм итәргә тырыштым, аның концепциясен эшләүдә дә катнаштым. Ниндидер зур эшкә алынганда шул Туфан музейдагы тынлыкны тыңлап, энергия, көч, илһам ала идем.

БАЛАЧАК

Күп балалы гаиләдә үстем. Әни миңа һәрвакыт: «Син – баш бала», – дип искә төшереп тора иде. Үземне таний башлаганнан бирле үк җаваплылык белән яшәргә туры килде. Авыл баласы хезмәт тәрбиясе белән дә үсә бит әле. Безнең якларда чөгәндәр игәләр, һәр гаилә чөгәндәр жирен эшкәртә. Ә безгә, председател кызлары дип, кишәрлеккә күбрәк итеп тә бирәләр хәтта. Әнине яраттылар Яңа Үзидә, хәтта безне дә исемнәребез белән түгел, Фигаль кызлары дип йөртәләр иде. Балаларыма вакытым калсын дип, укытудан авыл китапханәсенә күчтә әни. Авыл тор-мышына өр-яңадан ниндидер жан өрде. Без инде – мин дә, миннән соңрак туган Фәния белән Асия дә – үзәбездән кечерәкләргә карарга, әнигә берәз ял бирергә тырыштык. Әгәр аңа заманы башка элөккән булса, бәлки, безнең әни менә дигән җырчы-актриса булып китәр иде. Үзе чибәр, чөчләре озын толымлы!.. Әнине Чистай педучилищесыннан соң Яңа Үзигә башлангыч класс укытучысы итеп жибәрәләр. Матур тавышлы әни җыр дәресләргә дә алып бара иде. Бүген дә колагымда – аның җырлавы... Авыл балаларын китап укырга өйрәттә әни. Китапханәгә китапны китергән баладан әсәрнең эчтәлеген сөйләтә иде. Анда ачыла инде кем ничек укыганы. Әни эшләгән китапханәдә мин укымаган китап калмагандыр! Китап уку хәзер дә иң рәхәт ял минем өчен. Туганыбыз Газизжан

Кашапов шулай ук күп укый иде. Ул язучы Газиз Кашапов булып китте. Кызганыч, Туфан турында романының беренче өлеше генә язарга өлгерде...

Әнигә яшә кызлар күлмәк тектерергә килә. Тегү машинасы төннәр бие келтер-келтер тегә, мин төннәр бие китап укыйм. Менә шундый кичләр хәтергә сеңеп калган. Минем турында талантлы язучы Нәбирә Гыйматдинова «Гөлханым турында хикәят» дигән китап та язды. Мин аны барыннан да элек хәтерне яңарту, искә төшерү, әниләргә догалы булу, үзенең чистарту дип кабул иттем.

УКУ Укуга мөнәсәбәт әнә шул китапка мөхәббәттән башлангандыр. Яратып бара идем мәктәпкә! Сугыш беткәннән соң туган

балалар без алтау идек. Алты гына бөртек булгач, безне башка класс балалары белән бергә утырттылар. Мин шуңа да бөхетле булып мәктәптән кайтам. Безнең мәктәпкә югары белемле яшә укучылар килде. Алар ниндидер яңа сүлш өргәндәй булды. Рәхимжан абый Вафин мәктәп директоры иде. Тын океан флотында хезмәт иткән, сугышларда катнашкан. Ул сөйләгәндә, без аның кораблендә Тын океанда йөзгәндәй булабыз. Ул вакытта жиде классы гына иде мәктәп. Ә урта мәктәп Тимошкино дигән рус авылында. Әни сеңлесе Алия апа белән сөйләшкән дә, мине Азнакайга чакырдылар. Азнакайның сикхри факеллары әле дә күз алдында. Андагы кешеләр дә башка жирдәгегә караганда үзләрен бөхетләрәк тоя кебек. Нефть районнарында яшәүчеләрнең кәефе безгә дә күчә. Мин Азнакайның атаклы беренче мәктәбендә укыйм, үзем мәктәпнең комсомол оешмасы секретаре, ижатта янам, язучы Мөхмүт Хәсәнов оештырган әдәби түгәрәккә йөрим, пьесалар язам. 11 нче класстан соң университетның татар теле һәм әдәбияты бүлегенә укырга кердем. Бик яхшы укып, Ленин стипендиаты булдым. Каникулга кайтып алдынан ул стипендия акчасына авылда яшәүче энеләрәмә, сеңелләрәмә бүләкләр жыйм. Шөһәрә телефоннан сөйләшеп, сеңелләрәмнең бөхетле тавышларын ишетү миңа зур сөенеч бирә иде.

Язмышның бер бүлгә булгандырмы, бүгенге зур галимбез Марсель ага Бакиров без укыганда Уфадан кайтып, аспирантурага кергән иде. Студентларның «Әдәби сүз» газетасын чыгаруны аңа тапшырганнар. Минә эзләп килде дә: «Сине «Әдәби сүз»нең редакторы итеп күрәм», – ди. «Каян алдыгың, Марсель абый?» – дип көлеп жибәрдем. «Син «Азат хатын»ның да редакторы буласың әле, акыллы», – ди. Көлдәм генә. Ә тормышта менә нәкъ шулай килеп чыкты! Күрәсен, аның ниндидер алдан күрүчәнлегә булгандыр инде. Фән белән дә шөгыльләндек. Әдәбият буенча фәнни житекчә Нил Юзиев иде. Әмирхан Еники ижатына кагылышлы курс эше эшләдем. Нил Гафурович хезмәтемне югары бәяләп, аспирантура турында сүз кузгатты. Ә ул вакытта инде мин Диләрә Тумашевадан морфология, чагыштырма грамматика буенча эшли идем. Татар теле һәм әдәбияты бүлгә тирәннән бирде белемне, телнең тукымасына кадәр өйрәттеләр! Мин бик рәхмәтле укучыларыбызга. Әмма ни әдәбият, ни тел буенча китеп булмады, тормыш үзенекен язган булып чыкты.

1969 ел. Кулда – кызыл диплом. Мин Казан телевидение-сендә балалар өчен тапшырулар редакциясендә эшли башладым. Журналистикага әнә шулай кереп киттем.

УҢЫШ Уңышларның нигезендә нәрсәдер ятадыр инде ул. Яхшылык эшлә дә суга сал, диләр бит. Миңа калса, яхшылык эшләми торып, берни барып чыкмыйдыр ул. Тормышның барышын мин шулай күз алдыма китерәм: кеше, беренче чиратта, яхшылык эшләү турында уйларга тиештер... Вәлиулла бабамны тагын искә алам инде. Күрше Сөнгәтә бабай: «Синең бабаң беркем эшләмәгәннәрне дә эшләде», – дип әйтә иде. Менә шул сыйфатлар, бәлки, каннан киләдер ул, әби-бабамнарда миңа да бирелгәндер.

Әтнәгә командировкага баргач, Олы Мәңгәр авылындагы латыш балалары кабере турында ишеттем. 1941 елда Лиепаядагы пионер лагерен фашист самолетлары бомбага тотта башлагач, андагы балаларны машинага төяп тиз арада алып чыгып китәләр. Юлда поездда күбесе тиф белән авырый, үлчеләр дә була. Исән калган 50 гә якын баланы Олы Мәңгәр Балалар йортына алып киләләр. Дүрт ел татар авылында яши алар. 1975 елда аларны эзләп Ригага бардым. Язмам газетада чыкты да, шуның белән бетте түгел. Ул гади газета материалы гына түгел иде. Зур язмышларга чумдырды ул мине. «Драугс» журналында басылып чыккан «Майзес Фатима» дигән мәкаләм гел уйламаганча бик күп латышларны тәэсирләндергән. Олы Мәңгәрдә аларны сыендырып яшәүчеләрнең берсе – аларга ипи пешерүче Фатыйма апа турында ул. Майзес – ипи дигән сүз латышларда. «Ипи Фатыйма» була инде. Мәңгәрдә тәрбияләнгән шагыйрь Андрис Спрогис белән берлектә «Олы Мәңгәр – гомер бишеге» дигән китапны яздык. Мәңгәрдә яшәп киткән Гунар Кудлисның кызы Даце Кудлис белән бүгенге көнгәчә хәбәрләшеп торабыз. Системалар да башка инде хәзер, яшәү рәвешләре дә, әмма кешелекнең язылмаган законнары бар: һәркем кеше булып калырга тиеш. Кеше башына төшкән авырлыктар һәрвакыт берләштерә, рухи яктан ныгыта, бер-береңә якынайта. Андый штрихлар журналистлык эшчәнлегемдә шактый. Ливанның соңгы әмире килене, Ливан аналар жәмгыяте житекчесе Нәдә Әл-Әюби белән очрашулар шулай ук күңелгә уелып калды. «Сөембикә» журналында «Ерактагы якын Көнчыгыш» исеме белән басылып чыкты ул. Мин бу материалга берничә тапкыр өйләнеп кайттым. Мәскәү басмаларында да яздым, «Крестьянка» журналы да соратып алды аны. Журналистикадагы табышларның көче шунда, аларны укып кешенең күңелә үсеп китә, дөньяга кинчрәк итеп карый башлыйсың, күп нәрсәне гафу итәсең. Журналист үзе дә үсә, камилләшә, офыклары киңәя. Шунысы да бар: хатын-кызга тумыштан ук дипломатия сәләте дә бирелә бит. Язмышыма бик рәхмәтлемен: латышлар миңа китаплар язарга этәргеч бирде. Журналистикадан язучылыкка кереп киттем. Әсәрләрем татар, рус, төрек, француз, латыш, якут телендә дөнья күрдә. Хәсән абый турында күңелемдә йөрткәннәрне «Бәйлесе бар йөрәкне» дигән китабымда язып чыктым. Китапның соңгы бүлеген «Сөю планетасы» дип атадым. Шагыйрьнең үз планетасы – Туфан йолдызы

булырга тиеш дип, дөньякүләм танылган астрофизик Наил Сәхибуллинга мөрәҗғәгать иттем. Документларны Америкадагы Халыкара кече планеталар үзәгенә жибәрүгә ирештек. Америкадан көтелгән хәбәр дә килде. 48631 нче номерлы кече планетага «Hasantufan» исеме бирү турындагы таныклык әзер! Дөньяның йолдызлар картасында «Хәсән Туфан» йолдызы калыкты! «Язмыш жиле» романым исә заманының күренекле затларыннан булган, Тукай, Исхакый, Фатих Әмирханнар белән аралашкан Гөлсем Камалова язмышына багышланган иде. Хәзер «Чистай вальсы» дигән бер әсәрнең оеткысы күңелдә бөреләнде: язып тәмамламыйча тынычлана алмамдыр. Мәскәүдә ижтимагый палатада Татарстан вәкиле буларак эшләгәндә берсеннән-берсе кызыклы кешеләр белән очраштым. Атаклы язучы М. Шолоховның улы Михаил Михайлович белән эшләдек. Талантлы кеше. Профессиясе буенча биолог, фәннәр докторы. «Руки мирасыбызны саклау» комиссиясендә Л. Толстойның дүртенче буын давамчысы Ясная Полянадагы музей-тыюлыкның директоры Владимир Ильич Толстой белән дә аралаштык. Кызыклы кеше. Россия Президенты каршындагы Ярлыкау комиссиясе әгъзасы Булат Окуджавага эш буенча мөрәҗғәгать итәргә туры килде... Болар барысы да күңелемне баетты. Ул байлык миндә генә калмый, аны башкаларга да күчерәм.

АКЧА Мин дә, ирем дә үз хәләл көче белән табып эшләүче гаиләләрдә тәрбияләнгәнбез. Әйе, соңгы 30 елда акча күпләрнең күзен томалады. Күпләрнең тормышы белән акча идарә итә башлады. Ул шаукымга бирелмәдек, Ходайга шөкер. Акчаның бик тә кирәклеген оныгым авырып киткәч тойдым. Аңа Швейцариядә операция ясарга кирәк иде. Без шунда ул акчаның ни икәннән тагын бер тапкыр төшендек. Безгә ярдәм иткән бик күп кешеләргә рәхмәт! Аллага шөкер, оныгыбыз исән-сау. Үзем дә бу мәсьәләдә башкаларга мөмкин кадәр ярдәм итәргә тырышам. Акча димәктән, тагын галим Наил Сәхибуллинны мисалга китерәм инде. Планета кадәр планета ачу Америкада зур акчалар белән бәяләнә. Ә Наил Абдулла улына йолдыз жиле генә түгел, шигырь жиле дә кагылган икән! Аның абруена, эшлеклегенә сокланмый мөмкин түгел. Зур хезмәтен бернинди акчалар белән дә бәяләмәде! Бүгенге көндә ике йолдызлыгы бар татар шагыйрьләренең. Беренчесе – Муса Җәлилнеке, икенчесе – Хәсән Туфанныкы.

МӘХӘББӘТ Татар хатын-кызы беркайчан да үзенң югары хисләре турында сөйләп йөрмәгән. Тормышта мине бөтен авырлыктардан саклаучы кеше – әлбәттә, ирем Мирғалим Шәрәфетдин улы Туфитуллов. Ул миңа һәрвакыт, һәрбер эштә таяныч булды. Шуңа күрә аны үстергән ата-анага да, аның үзенә дә рәхмәтлемен. Үзе Татарстаннан читтә туып-үскәнгә, минем милләткә хезмәт итүемне һәрчак хуплады. Тула өлкәсенң Чуйкино районындагы шахтерлар поселогыннан, шахтер улы ул. Аның белән танышуыбыз болайрак булды. Казан телевидениесендә балалар өчен тапшырулар бүлегә редакторы булып эшләгәндә Мәскәү

үзәк телевидениесенә бер айлык курсларга жибәрделәр. Шуннан кайтканда «Татарстан» поездына билет алдым. Инде кузгалып китәр алдыннан гына купегә төз гәүдәле, аксыл чәчле бер егет килеп керде. Чәй янында сөйләшә торгач, аның татар икәнә ачыкланды. Политехника институтын тәмамлап, Казанга юллама белән эшкә баруы. Әниемне быел жирләдем, диде. Нишләп Тулада калмадыгыз, ник Казанга барасыз, дим. Әни әйбәт татар кызына өйлән, дип әйтте, ди. Шаяртып кына: «Менә мин дә татар кызы», – дим. Көлештек тә оныттык... Ә беркөнне телестудия ишеге төбөндә Мирғалим басып тора! Шундук үз кешеләр кебек сөйләшеп тә киттек. «Мин татар кызы таптым. Ул – син, Роза!» – ди елмаеп. Менә шулай табыштык.

МАВЫГУ Чигәргә яратам. Вакытым гына юк. «Яшь ленинчы»да редактор булып эшләгәндә редакция егетләренең һәрберсенә кулъяулыклар чигеп биреп тә шаккаттырган идем. Бездә фотограф Николай Михайлович Седов эшли иде. Уникаль кеше, югары дәрәҗәдәге интеллигент. Минем «Ялкын» редакциясенә күчү турындагы хәбәр таралуга, шул кулъяулыкны өстәлемә кертеп куйды. «Подумайте еще раз», – диде. Менә ул мавыгу да тормышның әллә нинди без күрмәгән яклары белән бәйләнгән.

БАЛАЛАР Кешелекнең иң зур мәхәббәте, иң зур өмете – балалар. Яшәү рәвешенң балаларыңа күчә дигәнне без бик яхшы аңлый идек. Аллага шөкер, биш оныгыбыз бар. Улыбыз Айдар икътисад фәннәре докторы, профессор, Казан федераль университетында эшли, танылган икътисадчы. Хатыны Ләйлә Татарстан таможнясында эшләде, бүген экскурсияләр уздырып йөри. Китабымны французча чыгаруны Ләйлә Казакъстан аша хәл итеп кайтты. Айдар белән Ләйләнең балалары – Эмиль оныгыбыз 11 нче класста укый, Тимур Испаниядә тәржемәче булып эшли. Кызыбыз Гөлназ – сәнгать фәннәре кандидаты, доцент, Санкт-Петербургда Репин исемендәгә сәнгать академиясендә чит илдән килеп укучы студентларга инглиз телендә лекцияләр укый. Ире Денис – сәнгать белгече. Өч балалары бар. Уллары Булат өйләнде, Петербургда медицина институтын тәмамлый. Киленнәре Зилә шулай ук медик, ул Яңа Арыш кызы. Гөлназларның оныгы Раниягә дә инде 1 яшь! Дилә тәржемәче булырга жыена. Ә Камилебез Мария театры каршындагы мәктәптә укый, малайлар хорында җырлый.

КУРКУ Әлбәттә, беренче чиратта Аллагтан куркабыз. Аннан Көнбатышта бит өченче бөтендөнья сугышы турында оятсызларча әйтеп торалар. Менә шул әйбер бик куркыта. Чөнки хәзер кешеләр арасында таркаулык күп. Элеккеге сугыш китергән миһнәтләргә күбесе онытырга тырыша.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА Тормышта миннән соң нәрсә кала? Олыгая барган саен шундый сорау тумый калмый, әлбәттә. Ул сорауга җавап бирерлек эшләрем бар дип уйлыйм.

ШИРБӘТ АЕННАН СОҢ... ТОРМЫШ БАШЛАНА

Лилия
ФАТИХОВА-
ГЫЙМАЗОВА

Быел ирем белән өйләнешүебезнең ике еллыгын бәйрәм иттек. Гаиләбез дә, үзебез дә үсәбез. Инде хәзер беренче елдагы хаталарны ясамыйбыз кебек. Ә бит, уйлап карасаң, нәкъ менә шул чор гаилә тормышының юнәлешен билгели. Бер-береңне өйрәнү, бер-береңә ияләнү, уртак дөньяга нигез салу вакыты ул. һәм ул вакытның үз рәхәте дә, авырлыклары да житәрлек.

Ике дөнья

Ничек кенә баналь яңгырамасын, әмма һәр гаилә – аерым бер дөнья. Син – бер мохиттә үскән бала, ирең – икенчедә. Һәм менә сез үзегезнекен кора башлайсыз, бары сезнең гаиләгә генә хас яшәү рәвешен булдырырга тырышасыз. Әмма һәркемнең башына билгеле бер кагыйдәләр сеңгән була инде. Бу бигрәк тә көнкүрештә, ниндидер вак кына мәсьәләләрдә нык сизелә. Әйтик, мин – гап-гади патриархаль гаиләдә үскән кыз бала. Әтиңең ашарга пешергәннен сирәк кенә күргән бар әле, ә менә өй жыештырганын яки йорт тирәсендәге хатын-кыз эше булып саналган башка эшләргә алынганым бик хәтерләмим. Моңа өстәп, мәрхүм әбиебез безнең белән яшәде. Шактый консерватив тәрбия алып үскәнемне чамалагансыздыр. Ирең кайтуга ашарга пешкән, өй жыештырылган булырга тиешлеге баш миенә бер сыр булып сызылган. «Ир – баш, хатын – муен» гыйбарәсе дә – шул өммәттән.

Ләкин үз гаиләмне коргач, андый хатын була алмавым тиз ачыкланды. Моңың төп сәбәбе һөнәрәм белән бәйле. Кызганычтырмы, бәхеткәдерме: журналист билгеле бер режим буенча яши алмый. «Нормаль» гаиләләр кичке аш ашап утырганда, күп вакыт минем эш бүлмәмдә ут сүнмәгән була әле. Өй жыештыру, ашарга пешерү, керләр юу кебек көндәлек эшләрне дә алдан планлаштыру кыен. Ни генә дисәң дә, аларга да вакыт кирәк бит. Кем әйтмешли, әле яшисе дә бар. «Хатын-кыз эшләре»нән кияүгә чыгуга ук баш тартып булмый бит инде. Безнекеннән әллә ни аерылмаган гаиләдә үскән иремә бу сәер тоелыр иде. Һәрхәлдә, мин шулай уйладым...

Бервакыт эштә дә, өйдә дә бик нык арый башлагач, үземдә ачу хисе барлыкка килүенә игътибар иттем. Хәер, моңа гаделлек синдромы да сәбәпче булгандыр. Бәлки, мине күп хатын-кызлар аңламас та, әмма син ашарга пешергәндә яки өй жыештырып йөргәндә ирең вакытын, китап укып йә телефонда утырып уздыра икән; үз урыннарына куйган әйберләр еш кына кирәкмәгән жирдә ята икән, моны тыныч кына кабул итү жиңел түгел. Бигрәк тә һәрнәрсә үз урынында булырга тиешлегенә чын күңелдән инанган кеше өчен. Башта һаман бер уй бөтерелә: ә ник соң әле өйдәге эшләрне хатын-кыз гына эшләрگә тиеш? Эшләрне ир-атныкы һәм хатын-кызныкына бүлбөз икән, шәһәр фатирында ир-атның нинди эше булсын, ди? Икебез дә иртәдән кичкә кадәр эштә, гаилә казнасын бергәләп тутырабыз. Димәк, икебезнең дә ял итәргә мөмкинлеге булырга тиеш. Аны баштан ук уртага салып сөйләшергә кем комачаулагандыр инде...

Кыскасы, берәздән боларның барысын да әйтеп салдым. Һәм мине шундук аңладылар. Иремнең: «Син миңа нәрсә эшлисен әйбәтләп аңлат кына», – дигән сүзләреннән соң ничек рәхәт булып киткәнен белсәгез. Беренче вакытларда артыннан тагын бер кат йөреп чыгасы килгән чаклар булса да, перфекционист хатынының гадәтләрен тиз үзләштерде ул.

Кем өчендер сәер тоелыр бу, ләкин без әлегә кадәр өйдәге эшләрне бергә эшлибез. Мин ашарга пешерәм

икән, табак-савытны юып кую – ирем өстендә. Һәм киресенчә. Өйләрне ял көннәрендә иркенләп жыештырабыз. Язгы-көзгә өй юулар вакытында да ялгыз түгелмен. Соңрак кайткан вакытларымда пешкән ризык белән дә каршы алгалыйлар кайчак. Иң мөһиме – бу безнең икебез өчен дә уңайлы. Миңа күпкә жиңелрәк, димәк, кәефем яхшы. Ә хатын-кызның кәефе әйбәт икән, ир-атка яшәве күпкә рәхәт ич. Моңысы инде – язылмаган канун.

«Һәр гаилә ширбәт аеның мәңгелек булуын тели. Әмма телибезме-юкмы, тормышыбызның зур өлешен көнкүреш алып тора. Шуңадыр, күрсәң, аңа бәйле стереотиплар, «тиеш»ләр бик күп. Гаилә коргач, иң элек менә шулардан арынырга кирәк икән ул. Идеаль хужабикә булырга тырышып, көндәлек эшләр арасында батып калу – минем өчен иң куркынычы. Ярый әле моны үзем дә, ирем дә беренче елда ук аңладык.

Жиргә төшү

Гаилә тормышыбыз туйдан соң булган рәхәт хисләр белән башланып китте. Беренче урта бәйрәмбез турында сөйләшеп туеп булмас төсле иде. Әмма, ни кызганыч, «ач күзеңне – дөнья бу» эффекты безне дә куып тотты. Сөйләшер сүзләр кимегән кебек булды, вакытны бергә уздырганда куллар телефонга ешрак үрелде. Күкнән жиденче катына менә торган лифт ватылды диярсәң... Моңысы арттыру, әлбәттә, әмма нидер житми иде. Теге рәхәт ыгы-зыгыдан соң өй-эш-өй режимында яшәргә өйрәнү авыр булды. Психологлар сүзен кабатлау булса да, мөнәсәбәтләрдәге жылылыкны саклау өчен берәз тырышырга да кирәк бит.

Бөтен бала шунда – моны мин беренчәрәк аңладым, ахры. Ялгышмасам, бу фикергә килгән чакта гардеробтагы киём шкафының нинди киңлектә булырга тиешлеге турында сөйләшә идек... Бер-береңне көнкүрештә өйрәнү – ул, әлбәттә, яхшы һәм кирәкле нәрсә. Ләкин чамасын белмәсәң, шунда батып калу куркынычы да бар. Егет белән кыз чактагы кебек, бер-беребезнең яңа якларын ачарга кирәк иде безгә. «Комфорт зонасы»ннан чыгып, каядыр барып, ниләрдер күрәп... Озак та үтми, мин, хатын-кызларга хас тизлек белән, «иремә бу бөтенләй кирәк түгел икән» дигән нәтижә чыгарып куйдым, чөнки каядыр барырга, нәрсәдер эшләргә һаман саен мин тәкъдим итәм. Ә иремнең: «Өйдә, бүген кичне өйдә генә уздырыйк әле» ише сүзләре «үпкә уты»на утын өстәп торды. Житмәсә, ул миннән читләшкән кебек тә тоелды. Өйдә бергә булганда үз эшләренә артык бирелүе, ара-тирә сөйләшми йөрүе ул чакта минем өчен сәер булды. Озак еллар буйдак тормыш белән яшәгән ир-атка ияләшү чорын үтәргә кирәклеген берәздән чамаладым чамалавын. Үзем ялгыз тормышны тиз оныткач, аннан да шуны көткәнмен икән. Холыкларның төрле булуы истән чыккан, күрсәң. Гаиләдә бар да урта дисәк тә, бер-береңнең шәхси чикләрен хөрмәт итә белергә кирәк. Һәрхәлдә, һәр фильм һәм сериалны бергә карарга

димәгән бит инде. Кешенең ялгыз калып, китап укырга яки компьютер уеннары уйнарга да хакы бар. Хәзер мәзәк инде, әмма шушы вак нәрсәләр өчен иремә үпкәли-үпкәли булса да, аңладым моны. Хәер, үземнең дә ялгыз каласы килгән чаклар булмады түгел.

Романтикага әйләнеп кайтсак, бергә уздырган вакытны төрләнделәргә кирәклеге берәздән икебез дә аңладык. Ике-өч көнгә Түбән Новгородка барып кайтуның да ярдәме тигәндер моңа. Кышкы салкын кичләрдә жылылык белән искә ала торган сәфәр булды ул. Шул арада күпме мажарага очрадык, берникадәр кыенлыктар да булды. Бу сиңа көнөзгә диңгез кырыенда кызынып яту түгел инде. Андый «күңелсез» ялны икебез дә яратмыйбыз. Әзрәк «жилләнеп» кайткач, мөнәсәбәтләр тагын да яхшырып китте кебек...

Шуннан соң үзбәз өчен яңа жирләргә барырга сүз куештык. Хәзер инде гаиләбезнең кечкенә, әмма мөһим традицияләре барлыкка килде. Ялларны шәһәрдә уздырган атналарда иртәнге ашны ашарга кая да булса барабыз. Икебез дә мәдәнияткә битараф түгел: театраль сезонны ачу көненнән дә бәйрәм ясайбыз. Күптән инде машинага утырып Татарстанның берәр районына барган юк. Андый кечкенә сәфәр дә икебезнең күңеленә хуш килә булып чыкты.

Күңелгә хуш килү димәктән, кемгә нәрсә ошаганын һәм нәрсә ошамаганын чамаларга да шактый вакыт кирәк булды. Бу процесс әле дә барадыр, мөгаен. Бер кешенең кызыксынуы яки телгә хакына икенче кеше һәрвакыт юл куя алмый бит инде – монда чама хисе кирәк. Гаебемне таныым – беренче елда чама хисе турында оныттым. Кышын чаңгыда йөрергә яратам, димәк, ирем дә минем белән урманга бара. Кичләрен жәю йөрергә яратам, димәк, ул да урамга чыга. Беркай да барасым килми икән, димәк, өйдә утырабыз. Монысы инде кияүгә чыкканчы фәкать үземне генә кайгыртып яшәүнең кайтавазлары. Хәзер бу кадәр үк эгоистларча кыланмаса тырышам.

«Ләкин моның өчен дә башта утырып сөйләшергә, аңлашырга, «миңа бу ошамый» сүзләрен ишетергә кирәк булды. Әйе, тагын сөйләшүгә әйләнеп кайттык инде. Әмма вак кына әйберләргә дә ызгыш-талашка жибәргәнче, ярты сәгать вакытны сөйләшеп уздыру хәерлерәк.

Күзләремә бер каравың җит...ми

Гаиләнең беренче елы – бер-берең турындагы иллюзияләргә чәпәрәмә килү вакыты ул. Жырдагыча, «күңелләр кавышты, күңелләр табышты» дип уйлыйсың бит инде. Сүзсез генә аңлашып, гөрләшеп яшәрсен шикелле. Өйләнешкәч, ишарәләргә (намак) аңлый башларлар төсле. Әмма...

Ир-атларда аларны аңлау, юк, юк, аңларга тырышу функциясенең булмавына төшенү өчен миңа берничә ай вакыт кирәк булды. Ир-атка сүзсезне бакча башларыннан ук әйләнеп сөйләсә түгел икән ул: ничек турырак «бәрәсәң», сине шулай тизрәк аңлайлар. Ләкин туры

бәрәп әйтергә өйрәнәсе бар бит әле. Мин моңа әле дә өйрәнәм...

Шул ишарәләр аркасында күпме аңлашылмаучылык килеп чыга. Килешәм, тормышны катлауландыруның бер чарасы инде ул. Туры әйтә белү – остальык. Ирем мине өйләнешкәннән бирле шул остальыкка өйрәтеп маташа. Ә мин аны – ишарәләремне аңларга.

Соңгысында үсеш тә бар. Беркөнне иртән кавә эчкәндә гаилә корган көнебезне кайда һәм ничек уздыру турында сөйләшәбез. Ниндидер бер фикергә килмәсәк тә, сүз арасында мин Казанда яңа ачылган бер ресторан турында әйткәнмен. Бу махсус эшләнмәде, әмма ирем, моны истә калдырып, икенче көннең киченә шунда өстәл беләшеп тә куйган. Анда барып сыйланудан бигрәк, аның бу кечкенә гамәле күңелемә шундый хуш килде.

Әмма һәрвакыт алай булмады, без әле дә кайвакыт бер-беребезне аңламыйбыз. Өйләнешкәч тә мин иремнең эчендәге хис-тойгыларын, уй-теләкләрен, ә ул... ә ул минем нәрсә теләвемне аңламый интекте. «Ой, нинди матур чәчәкләр» дигәч, аларны алып бирергә кирәккә ярылып ята бит инде?! Юк икән. Аңлатырга кирәк инде. Йә инде турысын әйтергә. Бусы инде – иң баналь мисал. Әмма шушы ук кагыйдәләр башка очрактарга да туры килә.

Ә күңелдәгене сөйләүгә килгәндә, монда янә ир-атларның табигатен кабул итмичә булмады. «Мин кәефсез йөрәм, чөнки мине фәлән борчый», «Синең менә шушы сүзгә ошамас, күңелемә тиде», «Эштә проблемалар килеп чыкты әле, шулар турында уйлап йөрәм» дип, хатынына эч-серләрен бушата торган ирләр күпме икән ул? Ә ирләрен: «Бернәрсә дә булмады» дигән җавабыннан туйган хатын-кызлар күпме? Һәрхәлдә, минем өчен бер-берең ачык булу, бер-береңдә рухи терәк табу – гаиләнең иң мөһим өлеше. Шуңа да иремә беренче мәлләрдә: «Нәрсә булды?», «Нигә кәефең юк?», «Нишләп мин генә борчуларымны сөйлим, нишләп күңеленә җыясың?» ише сораулар белән шактый интектергән хатынына берәз булса да күңелен ачарга туры килде.

«Озак яшәгән парлардан «бер-беребезне ярты сүздән, хәтта караштан аңлайбыз» ише сүзләргә еш ишетергә туры килә. Бу турыда нинди гаилә хыялланмый икән? Күңелләр кавышкан булса да, аларга «туганлашыр» өчен вакыт кирәк шул...

* * *

Бу язмага алынган та шактый озак уйланып йөрергә туры килде. Бергә яши башлавыбызның беренче елы безне нәрсәләргә өйрәтте соң? Нәрсәгә дә булса өйрәттеме, гомумән? Башта энә шул сораулар иде. Ник дигәндә, беренче ел кризисы турында күп сөйләләр. Беренче карашка, безнең гаиләдә ул булмады да төсле. Әмма шул ел эчендә шактый сабак алганбыз икән. Әле күпме өйрәнәсе, психологлар әйтмешли, фәлән төрле гаилә кризисы кичерәсе бардыр. Өйрәнергә һәм барысын да кичеп чыгарга насыйп булсын.

МӘХӘББӘТНҢ ӨЧ ЭТАБЫ

Аккредитацияле
психолог
Зиләра БЕРЕЖНЫХ

Белгеч киңәше

Өйләнешер алдыннан яшьләр үз-үзләренә: «Ни өчен нәкъ менә шушы кеше белән гаилә корасым килә?» дигән сорау бирсәләр, ничек яхшы буласы. Күпләр өчен ул мәгънәсез сорау булып тоелыр, чөнки җавабы гади бит: «Мин аны яратам!»

Менә бу урыннан инде җентекләбрәк уйланасы иде: «яратам» дигән сүзгә нәрсәләр керә соң?

Гомер сукмакларын бергә кушарга җыенганда уртак тормышыбыз турында ниндидер күзаллауларыбыз, яратуга кагылышлы үз нормаларыбыз, үз кыйммәтләребез булмый калмый. Гадәттә, партнерыбызда үзегебез өчен аңлаешлы һәм шушы вакытта үзегебез өчен мөһим булган мөнәсәбәтләрне күрәбез. Ләкин мәхәббәт гел бер урында гына тора алмый. Шуңа күрә иң зур, иң ихлас хисләрдә дә шундый бер вакыт килеп җитә: сайлаган ярыбыз инде ул кадәр чибәр дә, ул кадәр акыллы да булып күренми башлый. Якынлык та элеккечә ләззәт бирми шикелле.

Еш кына нәкъ менә шушы этапка килеп җиткәч, юллар аерыла. Хисләр суынды, бу минем мәхәббәтем түгел, башкасын эзләргә кирәк, диләр. Тик парадокс шунда: мәхәббәтнең инде азагы дип тоелса да, ул яңа этапның башы.

Әйе, мәхәббәтнең үз этаплары бар. Гомумиләрен генә әйтеп үтәм:

ГАШЫЙК БУЛУ

Бу этапта без гормоннар тәэсирендә яшибез һәм алар бездә ниндидер бер эйфория тудыра. Партнерыбызга үз өметләребез призмасы аша карыйбыз, аңа ниндидер ярлыклар тагабыз, чынга ашырасы килгән хыялларыбызны аңа күчерәбез. Кайчагында аек акыл эшкә җигелми, һәм без үзегебез булдырган бу рәшә аша чын кешенә күрмибез дә. Ә ул бар. Аның да сезгә карата үз иллюзияләре бар.

Сүз дә юк, әлегә чор – хисләрнең иң якты чоры. Шушы халәтне саклыйсы, башка барлык этаплар аша уздырасы килә.

Әмма билгеле бер тикшеренүләр гашыйк булу этабының якынча ике елга кадәр генә баруын күрсәтә. Гашыйк булу, нигездә, хисләргә корылган, ә хисләр алар берәздән суына, тормышның башка аспектылары килеп чыга.

Шушы этапта үз-үзеңнән сорарга кирәк:

- Әгәр гашыйк икәнмен, мин нинди?
- Гашыйк булу шулай үзгәртсә, ансыз мин нинди?
- Рухи, хисси, социаль яктан бер-беребезгә никадәр туры киләбез, минем һәм аның нинди кыйммәтләре бар?

Бу сорауларга җавапны икенче этапка күчкәнчә тапсаң яхшырак. Анда инде уртак көнүреш, уртак максатлар, финанс җаваплылыгы, балалар... хисләр сүрелә, гашыйклык халәте үзгәрә, ул тирәнәя.

КҮҢЕЛ КАЙТУ

Бу этапны һәрбер пар уза. Бер-береңә ачу килә башлый. Бөтен нәрсә ачуны китерә: гамәлләре, аның үзен тотышы, кайчагында хәтта физик яктан да кабул итеп булмаска мөмкин.

Конфликтлар көчәя, бер-береңә ишетмисең, һәркем үзенчә фикерли, теге рәшә тарала... һәм шушы мизгелдә без алдыбызда чын кешенә күрәбез: үзегебез корган иллюзияләрсез, анда үзегебез күрергә теләгән сыйфатларсыз гына...

Бу этапта шулай ук күпләр аерылыша. Мәхәббәт бетте дип уйлыйлар, ләкин еш кына ялгышалар. Нәкъ менә шул чорда парлар бер-берсенең чын якларын күрә, яңадан очраша. Сайлаган кешең инде элеккегә кебек үк идеаль күренми, бөтен кытыршы яклары ачылган... Аны яратуы җиңел түгел. Тик хәзер бер-береңә иштергә һәм килешергә өйрәнсәң, кинәт кенә мөнәсәбәтләрнең башка этабы башлана.

КАБУЛ ИТУ ҺӘМ ЧЫНЛАП ЯРАТУ

Бу этапта партнерыңны ничек бар шулай кабул итәсең. Карарлар тыныч кына, барысын да уйлап кабул ителә. Чын мәхәббәт килә. Үзара мөнәсәбәтләр тирән, бер-береңә аңлайсың, бер-береңнең кирәклеген тоясың.

Әйе, мәхәббәт бер урында гына тора алмый. Без дә үзгәрәбез, ул да үзгәрә. Язмамны Урсула Ле Гуин сүзләре белән төгәлләргә теләм: «Мәхәббәт ул синең каршыңда таш кебек ятмый. Аны ипи пешергән кебек әвәләрә, һәм гел яңа булсын өчен, һәр көнне пешерергә кирәк».

КЫЗЫМА ХАТ

Айваз САДЫЙРОВ

Кызым. Газизэм.

Сүзне сүзгә кушып
сөйләшәргә өйрәнгәнең
хәтердә. Синең белән
сөйләшәбез:

– Кызым, күлмәгең матур,
сине кем киендерә?

– Әни...

– Кызым, көндөзләрен синең
белән кем уйный?

– Әни...

– Кызым, сине кем әкиятләр
сөйләп йоклата?

– Әни...

– Ә кем кызы син?

– Әти!

Тәрбиядәге бар авыр эшне
әни башкара. Ә син – ӘТИ
КЫЗЫ!..

Сиңа хат язарга мине бу көз
канатландырды. Юкка гына
бу фасыл төплә уйлар,
нәтижәләр чоры түгелдер.
Көз житте исә, табигать кенә
түгел кеше тормышы да аяу-
сыз алга бара, димәк, гомер
көзгә дә бер килә, дигән уй-
лар били башлый күңелне.
Юк, мин алай иртә картаерга
жыенмыйм. Әмма кайчандыр
үземнең олыгаячагыма хәзер
ышана башладым. Әле күптән
түгел генә бу чор миңа кул
житмәс ерак киләчәктә генә
килер төслә иде.

Вакыт тиз ага. Син дә тиз
үсәсең. Кеше баласы тиз үсә
дия торганнар иде. Килеш-
мим. Үз балаң да тиз үсә.
Әле кичә генә син туган
идең дә, әле кичә генә
мин ӘТИ булган идем.

Бүген сиңа 4 яшь. Ә иртәгә...
Элек кызларын кияүгә бирүче
әтиләрнең: «Кай арада үсеп
життең, кызым?..» дип
әйтүләрен көлемсерәп тыңлап
тора идем. Бүген мин
бу сүзләрдән көлөргә жөрйәт
иттим. Тиздән, бик тиздән
алар урынында үзем дә
булачакмын икән бит.
Язсын Раббым...

*Газизәм... Газизәбануым.
Бу синең киләчәгең хат.
Син бу юлларны аңларлык
яшыңа җиткәч укырсың дип
ышанам. Хатымның эчтәлеген
дә шул вакытыңа төбәп языла.
Үзәң күрә вакыт капсуласы.
Ул вакытта шушы ук сүзләргә
күзәң карап әйтә алырмынмы,
белмим.*

*Уйлап карасаң, бу хат сиңа
гына түгел, үземә дә булып
чыга...*

*Хатымда сиңа теләкләремне,
йөрәгемнән чыккан киңәш-
ләремне калдырырга теләм.
Аларның кайсысыңдыр үгет-
нәсыйхәт, ә кайсысын катгый
сүзем итеп тә кабул ит!*

БЕЛЕМ АЛ!

Синең беренчел белемң турында без кайгыртырбыз. Мөстәкыйль булгач та, белемңне арттырудан туктама! Укы, өйрән, сораулар бирергә курыкма.

Белем – ул җәүһәр кебек, җыелган саен кадере арта. Хәзерге заманда синең кулыңдагы иң зур корал – белем. Байлык бүген бар, иртәгә – юк, берсекөнгә тагын бар... Ә алган белемң һәрвакыт синең белән булачак, һәм ул сиңа кайда да юл салачак.

Белем – бу дөньяга күзләрңне генә ачып калмый, күңелңне дә киңәйтә.

Белемсез кеше – җил искән саен аварга гына торган тамырсыз зәгыйфь агач сыман. Ә белемле кеше – яфраклары шаулап үскән, күлгәсә белән башкаларга да файда китерә торган агач.

Кызым, белем артыннан гомер буге барырга кирәк. Мәктәп, университет белән генә чикләнмә. Һәр көнне – яңа нәрсәгә өйрәнү мөмкинлеген итеп кабул ит.

Мин үзем дә, мәктәптән соң 15 ел үтсә дә, әле дә туктамай укыйм. Шәкергә гомерем озын булды. Син – әти кызы булсаң, монда да әти кызы булып кал.

СӘЯХӘТ ИТ!

Дөньяны өйрән! Сәяхәт итү – күңел өчен дә, акыл өчен дә зур

мәктәп. Китаплар аша гына түгел, юллар аша да белем җыела. Сәяхәт иткән саен яңа кешеләр, яңа гадәтләр, яңа фикерләр белән очрашырсың. Алар да күңелңне киңәйтәр, дөньяга карашыңны баетыр. Әмма онытма: кая гына барсаң да, кайда гына булсаң да туган илең, туган җирең тугрылык сакла.

ГАДЕЛ БУЛ!

Әмма бел: гаделлек һәрвакытта да җиңел бирелми. Кайчак гадел-легенә, хак сүзенә аңламаска, хәтта гаепләргә дә мөмкиннәр. Әйе, тормышта гаделлекнең нәтижәсә һәрчак уңай да булмас, ләкин ахыр чиктә хак сүзгә булу меңе белән кайтачак сиңа. Гадел кеше – күңел тыныч кеше. Башкалардан бигрәк, үз-үзгә белән гадел бул. Гадел булырга өйрән!

КЕШЕЛӘРНЕ ХӨРМӘТ ИТ. ҮЗЕҢНЕ ХӨРМӘТСЕЗЛӘҮГӘ ЮЛ КУЙМА!

Кешене хөрмәт итү – аның дәрәҗәсен генә күтәрү түгел, ә үзеңнең күңел матурлыгын күрсәтү. Бу тормышта һәркемнең кадере бар: кеченең дә, олының да, байның да, ярлының да. Һәм һәркемнең кадерле булырга хакы бар! Бу турыда онытма.

Шул ук вакытта башкаларга да үзеңне кимсетергә, кадерсезләргә юл куйма. Кешегә ихтирам күрсәткәндә, үз йөзеңне саклап кал.

ТУГАНЛЫК ЖЕПЛӘРЕН ӨЗМӘ!

Кызым, бу дөньяда иң кадерле кешеләрең – синең туганнарың, нәселең.

Дус-ишләр кеше тормышына җиңел генә килеп, җиңел генә китәргә мөмкин. Әмма туганлык – өзәлмәс чылбыр ул. Син аларны сайламаган кебек, алар да сине сайламый. Аларны тормышыңның тиеш кешеләре итеп кабул итәргә һәм араларны өзүдән сакланарга кирәк. Бары шул.

Тормыш сынаулары килгәндә, иң беренче кул сузучы да, шат-

лыгыңны уртаклашырга иң беренче яныңа ашыгучы да туганың булырга тиеш. Аның килүен көтмә, үзең беренче булып аңа таба атла.

Аллаһ теләсә, синең эне-сеңел-ләрең дә булыр. Алар, җырлар-дагыча, синең белән бер үк бишкәтә үсмәсләр, ләкин бер үк каннан, бер үк карыннан булырлар. Моңысы сезне меңгә бәйләп торырга тиешле көч.

БЕЗГӘ – ӘТИ-ӘНИЕҢ АЧУ КИЛГӘН, КИЛЕШМӘГӘН ЧАКЛАРЫҢ БУЛЫР. БЕЗНЕ АҢЛАРГА ТЫРЫШ!

Әти-әни һәм баланың кайчакта бер-берсен аңлавы табиғый хәл. Тургеневны укыдыңмы соң әле?.. Әйе, кайчак безнең сүзләр сиңа артык кырыс тоелыр. Аеруча мине-келәр. Әмма бел, кызым: һәр сүзебезнең, гамәлебезнең нигезендә сиңа яхшылык теләү ята.

Мин үзем бик шук идем. Шул шуклыгым аркасында хәзер үкенгән мизгелләрем дә аз түгел. Юк, мин сиңа хаталанма, хатадан саклан димим. Киресенчә, үзең ясап, үзең төзәтәр хаталар кирәк алар. Әмма безнең сүз, безнең нәсыйхәт бу хаталарың күп һәм ахыр чиктә төзәтә алмаслык булмасын өчен әйтәләр. Үзем язам, үземне һаман бер уй биләп тора – бу сүзләргә үз яшендәгә фикер-ләвең белән ничек аңларсың икән?! Мин үзем дә әти-әниемнең күп киңәшләрен әле аңлап, әле кичереп утырам. Үзем әти булгач...

Шулай да хәзерге балалар күпкә акыллырак, тирәнрәк уйлыйлар бит. Шуңа күрә син бу сүзләргә йөрәгең аша үткәреп аңларсың дип өметләнәм.

ДӘУ ӘТИ- ДӘУ ӘНИЛӘРЕН СӨЕНДЕРЕП ТОР!

Кызым, син бу хатымны укып аңлар яшыңа җиткәндә алар өлкән яштың булыр. Насып булсын, дип өстәп куйыйм. Аларны күрәп калган һәр көннең кадерле. Дәү әти-дәү әниләрең – синең өчен тере тарих. Аларга игътибарлы бул, сүзләрен

тыңла. Яшылекләре турында, белнең турында сораштыр.

Үзем менә әле дә 82 яшылек дәү әниемнең яраткан оныгы. Беләсәңме ничек рәхәт ДӘУ ӘНИ янына кайтып, аның хәер-фатый-хасын алу! Аларның жылы кочагы, елмаюы, догасы – зур бәхет!

Аз белән генә дә күңелләрен күреп булган, аз гына игътибар-дан да дөһияларын онытып шат-лана алган тагын кем бар соң бу дөһияда!..

ГАФУ ИТӘРГӘ ҺӘМ ГАФУ ҮТЕНЕРГӘ ӨЙРӘН!

Бу сыйфатлар сиңа гомер бие кирәк булачак. Кеше хатасыз яши алмый. Үпкәләп дә, аңлашылмау-чылыклар да булып тора. Әмма гафу итә белгән кеше беренче чиратта үзенң күңелендә тынычлык, йөрәгә өчен дөһа таба. Ул, күп-ләп уйлаганча, көчсезлек түгел, киресенчә – зирәклек, батырлык.

Үз хатаңны танып, «гафу ит» дип әйтү дә сине түбәнсетми.

Кызым, исендә тот – үпкә сак-лаучы кеше бәгырендә авыр йөк күтәрәп йөри. Ә гафу итә белгән кеше бу йөктән азат була.

ЖАВАПЛЫ КАРАРЛАР КАБУЛ ИТКӘНДӘ КҮҢЕЛЕҢ ҺӘМ АКЫЛЫҢА ТАЯН!

Хис белән гамәл кылырга ашык-ма. Берәр нәрсәгә тотыныр алдын-нан аның ахырын уйлап кара. Әниң, әтиң нәрсә дияр? Динебез нәрсә ди?

Әйе, хәзер иреккә фикер зама-ны. Уңнан да, сулдан да: «Үзеңне тыңла, йөрәк кушканча эшлә, башкаларга карама», – дип тәк-карлылар. Моның ише фикер културасы син үскәнче тагын да көчләрәк булып төсә.

Әмма чиксез ирек була алмый. Ул жәмгыятьтә дә, кешенң эчке дөһиясына да хаос кына тудыра. Чиксез ирекенң берәүне дә бәхетле иткәнә юк... Мин шулай саныйм. Гасырлар тәҗрибәсенә, Аллаһ кануннарына таяну кирәк.

Үзеңнң тормышыңны иманыңны югалтмыйча гына төзе.

ДИНЕБЕЗ ИСЛАМ КУШКАНЧА ЯШӘ!

Бу дөһиядә дәрәс, матур яшәүнең ысуллары, сабаклары – динебездә.

Кызым, яшәүнең мәгънәсе булсын өчен Аллаһ безгә Коръән һәм Пәйгамбәрәбез сөннәтен биргән. Барлык кирәккә сорауларга жавапны динебездә табып була. Үземнең дә бу юлда өйрәнәселә-рем күп әле. Сиңа үзем белгәнне бирергә тырышырмын. Синең өчен догада булырмын. Иң көчле дога – баласы өчен сораган ата-ана дога-сы, ди Пәйгамбәрәбез хәдисе.

Әмма иманыңның ныклыгын үзең генә саклап кала аласың! Бу сүзләремне шушы кәгазьдәге матур юллар итеп кенә кабул итмә.

ТЕЛЕБЕЗНЕ ОНЫТМА!

Син – татар кызы! Синең заман-да туган телеңне һәрдаим кулла-нырга мөмкинлекләп азрак булып дип куркам... Ә бәлкәм безнең чорга караганда да татарлар туган телләрендә иркәнрәк сөйләшерләп.

Чит телләргә игътибарыңны бир, аларны да өйрән. Тик ту-ган телең – изге. Аны белми, кулланмый яшәү – җинаять. Кызык, туган телне онытсаң, бу хат юлларыңны да укый алмасың дигән сүз бит бу. Шуңа мин, ким дигәндә, шушы хатымны аңлар өчен генә булса да сине кечкенәдән теле-бездән яздыруга юл куймаска тиеш булып чыгам. Ни генә булмасын, үзең һәм балала-рың татарча белергә тиеш! Бу минем катгый сүзем!

Кайчан да булса, иншаАллаһ, кызым, син үз гаиләңне корырсың. Бу – зур бәхет тө, зур жаваплылык та. Алдагы киңәшемне язучы миңа аеруча кыен. Шуңа да, бәлкәм, аны иң азакка калдырганмындыр. Сүзем үзең корачак гаилә хақында барыр. Көннәрдән бер көнне нәни кошчыгының туган йортыннан очып китүе турында уйларга кайсы әтигә генә җиңел икән соң?..

БУЛАЧАК ИРЕҢНЕ САЙЛАГАНДА МӘХӘББӘТ КЕНӘ ТҮГЕЛ, АКЫЛ БЕЛӘН ДӘ КАРАР КЫЛ!

Гашыйк йөрәк ялкынланып яна ул, ләкин бу ялкын озакка сузыл-сын өчен акыл, иман, сабырлык кирәк.

Шулай ук алда язган дин һәм тел мәсәләсендә тормыш кыйммәтләрегез уртак булсын. Гаиләгез безнең жәмгыять өчен шул очракта гына камил булып.

Беләм, күпләр өчен бу ике принципның берсе яки икесе дә хәзер мөһим булмаска мөмкин. Әмма бу минем сиңа ныклы шартым. Кыз әтисе буларак иң катгый һәм бәгырьдән чыккан таләбәм!

Ир кеше ракета кебек: ул гел югарыга күтәрелергә омтыла. Ә хатын-кыз – ягулык. Ягулык никадәр яхшы булса, ракета да шулкадәр ерак оча, үрләрәгә җитә. Аз салынган ягулык корабны тоткарлый, күп салынганы – шартлата.

Зирәк хатын бул, сабырлык турында онытма.

Ирең белән арагызда хөрмәт булсын: сүзегездә дә, гамәлегездә дә. Иреңне беренче урынга куй. Сезнең заман кызлары өчен моны аңлау авыррак булып, бәлкәм. Әмма бәхетле гаилә нигезе – ир кешенң баш булуында. Ләкин шуны онытма: бәхетне ир генә дә, хатын гына да булдыра алмый. Гаилә бәхете уртак тырышлык белән генә ирешелә.

Хат азагында шуны әйттим. Кызым, мин яхшы әти булырга тырышырмын. Дәрәс, моның нәрсә икәннә әле үзем дә аңлап бетерә алмадым. Сине тәрбияләгәндә гаиләдә нәрсә күрдем, күңелем, иманым нәрсә куша – шуларга таяныр-мын дип торам. 2025 елның октябрь аеннан, синең 4 яшь-лек вакытыңнан сиңа, үземә, киләчәккә ялкынлы сәлам!

Яраткан әтиң.

Тумышым белән Ютазы районы Иске Урыссу кызы мин. Казан университетын тәмамлап, озак еллар Казан медицина көллиятендә булачак шәфкать туташларына татар теле дәресләре алып барам. Үзем – 170 еллык укучылар династиясенең дәвамчысы. Шигъри жанлы укучы әнием – беренче остазым. Ул газеталар хәбәрчесе, актив җәмәгать эшлеклесе иде. Әнигә ияреп, кечкенәдән сәхнәдә Тукай, Жәлил, Такташ шигърьләрен сөйләп үстем. Шагыйрь Фәнис Яруллин икенче остазым булды, ул дәресләремә киңәшләр бирә иде. Дәресләремә еш кына язучыларны чакырдым. Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» әсәре буенча үткәргән дәресемне документаль фильмга төшерделәр. Республикабызның «Фидакар хезмәт өчен» медале, «Мәгарифтәге казанышлар өчен» тапшырылган күкрәк билгесе – хезмәтемә зур бәя! «Эзе калган керсез намусыңның» китабын әзерләп чыгардым. Шигърьләрем, язмаларым «Туган ягым тарих чоңгылларында», «Йолдызлар яңгыры» китапларында дөнья күрдә. Альфред Якшимбетов, Азат Хөсенов тарафыннан көйгә салынган җырларым бар. Аларны Резидә Шәрәфиева башкаруында тамашачы яратып кабул итте.

Миңлегөл СУБАЕВА

Шәфкать туташларына

Ак чәчәктәй ак халатлы
Шәфкать туташы син бүгеннән.
Бу исемен, изге затка санап,
Фәрештәгә тигнәп бирелгән.

Керләндерми күнел сафлыгын,
Аклап яшә син бу исемне.
Тәмле телен, йомшак кулың белән
Тигез итеп күреп һәркемне.

Синен кулда – дәрәжәле диплом,
Алган белемнең килер ярдәмгә.
Ашык юатырга, көч бирергә
Өмет белән яныңа килгәнә.

Ак халатлы фәрештәгә тиң
Шәфкать иясе син бүгеннән.
Һөнәрңә куйган изге исемен,
Намусыңны җуйма,
Мәңге сакла диеп бирелгән!

Сөюгә уралган җыр

Соң димәден, дәштен еллар аша,
Төрөп нурга, гөлләр исенә.
Оныттырып үпкә-сагышларны,
Урап алдың сөю хисенә.

Серне ачты керфеген очлары
Мәхәббәт зурлыгы хакында.
Калган ул саф көе, вакланмый,
Югалтмый елларың артында.

Зур хистән йөрәкләр талпынды,
Төзәлә дип узган хатасын.
Чакырса да хыял яшьлеккә,
Чуалта язмыш сукмаклар арасын.

Юк, җуймас күнелнең күкләре
Беренче мәхәббәт яктысын.
Саклар өчен бу якты ялкынны
Сөюгә уралган җыр калсын,
Моңнарга уралган җыр калсын.
Безнең сөюләрдән җыр калсын.

Туй чәчәге

Мәхәббәтнең туй, чәчкәле чагы –
Сихри мизгел, язмыш бүләге.
Насып ярың биргән серле чәчәк –
Ул һәр кызның яшерен теләге.

Сынап кара син дә хыялыңны,
Атылганда күктә йолдызлар.
Ачар, диләр, бәхет капкаларын
Туй чәчәге тоткан гашыйк яр.

Туй чәчәге нурын сипкән вакыт,
Күзләр балкып вәгъдә биргән чак.
Олы хискә тутры булса йөрәк,
Сүнмәс, янар кабызган учак.

Кавышу юрап ялгызларга
Очсын туйда чәчәк бәйләме!
Үрелеп алган гашыйк кызны
Көттермәсен сөю бәйрәме –
Кавыштырсын гөлләр бәйләме.

Әни портфеле

*Изге жанлы укучы, тыл һәм
хезмәт ветераны әнием Камаева
Рабига Миргасыйм кызына*

Рәсемдәге бу портфелең, әнием,
Сугыш елларыннан, үткәннән.
Ул юк инде, дәфтәрләрң генә
Хатирәләр саклый күптәннән.

Барлаган син – сагыш кәргән өйне,
Сөенчән яшьле күзләрңең.
Язгансың син дәфтәр битләренә
Җиңеп кайткан солдат сүзләрен.

Ветеран да, тол хатын да
Синнән жылы сүз көткән.
Күңелңнең яктылыгы
Күпме йортка ямь керткән.

Портфелеңне тотып син узганда,
Авылым халкы зурлап баш игән.
Өмет итеп шәфкать-ярдәмеңне,
Киңәшен сорап килгән.

Саклагансың, әни, авыл рухын
Дәверләр давылында.
Меңләгәннәр, фатихаңны алып,
Үр яулаган тормыш юлында.

Яшә, авылым!

Әй авылым!
Тәпи басып йөгереп китәр өчен,
Алты-гөлле сукмак идең син.
Кочагыңа безне сыендырып,
Хәтеремдә якты калдың син.

Яшә, авылым, сакла тарихыңны,
Зур уңышлар яулап алга бар.
Таратырга даның еракларга
Хезмәт сөйгән халкың бар.

Яшәр өчен сине мәңге зурлап,
Туып торсын яңа буыннар.
Онытмыйча чал тарихын,
Хәтерендә саклай торганнар.

«ЧЫН ТАТАР ХАТЫНЫ БУЛЫГЫЗ!»

Мин әби-бабайлы гаиләдә үстем. Гаиләбез бик тату иде. Кызык сүзләр күп сөйләләр иде. Хәзер шул сүзләргә оныкларыма сөйлим. **ТОРМЫШ ТӘҖРИБӘСЭ ТУПЛАГАН КЕШЕ БИК ЗИРӘК, ШУҢА ФИКЕРЛӘРЭ ДӘ ТҮГӘРӘК БУЛА.**

Дүрт малай арасында бер кыз идем. **ШУҢАДЫРМЫ, ҺӘРВАКЫТ МАЛАЙЛАР ЯКЛЫ БУЛДЫМ.** Хәзер дә шулай. Һәрвакыт кияүләремне яклыйм.

Ирем Фатыйх белән 41 ел бергә яшәдек. Ул – мәктәп директоры, мин – башлангыч сыйныф укытучысы булып эшләдем. Эшкә бергә киттек, бергә кайттык. **ГАИЛӘДӘ ТАТУЛЫК КИРӘК.** Кайнанам исән чакта безгә ашарга пешереп торды, балалар караулы булды. Бик рәхмәтлемен аларга.

Кайнана-кайната белән яшәдем. Фатыйх аларның бердән-бер уллары иде. Аны бик яраталар иде. Бер сүз әйттермә-деләр, мине дә читкә этәрмәделәр. Килең булып төшкәч, аларча яшәдем. Бу да үзенә бер зирәклең булгандыр инде. **«ИРНЕ ИР ИТЕП ЯШӘРГӘ, КАЙТУЫНА АШ ПЕШЕРЕРГӘ, ХӨРМӘТ ИТӘРГӘ КИРӘК», – ДИП ӘЙТӘ ИДЕ КАЙНАНАМ ҺӘРВАКЫТ.** Хәзер үзем шуны балаларга сөйлим.

ЯРАТУ – УЛ ХӨРМӘТ. Ирем – мине, мин иремне хөрмәт итеп яшәдек. 70 яшьлек юбилей мәңгеләсә иде бугай. «Кире яшьлегенә кайтсаң, хәзер Галияне алыр идеңме?» – дип сорардылар бабайдан. Аның җавабы күңелемә май булып ятты. «Әйе, мин аны алыр идем. Миңа аннан башка беркем дә кирәкмәс иде», – диде шул чакта. Исемдә калды ул сүзләр. Гомер көзендә хәлал иреңнән шундый сүзләр ишетү зур бәхет инде. Яратмаса, ул шулай дип әйтмәс иде. Бик уңган иде. Өебезне, сарайларны ул үзе салды. Бик башлы ир булды. Авылдагы һәйкәлләргә дә ул йөрәп куйдыртты. Аны авылда әле дә искә алалар.

Кайнана белән хәтсез яшәдем. **АЛАР БЕЛӘН ДУС-ТАТУ БУЛУ ӨЧЕН БЕРАЗ САБЫР БУЛЫРГА КИРӘК.** Кайнаналар күп сөйләшә инде ул, өйрәтергә яраталар. Сабыр итеп, телеңне тыйсаң – шушы яхшы була инде. Бер гаиләдән икенче гаиләгә күчү җиңел түгел ул. Сабырлык кирәк.

Акча бер көнлек, әмма булса – куандыра. Пенсия килгәндә шатланабыз инде. **ӘММА ТОРМЫШ АКЧА БЕЛӘН ГЕНӘ БАРМЫЙ УЛ.** Аны чын көчәң белән тапканда гына бәрәкәте була. Алдашу күп шул ул хәзер...

Бабайны бик сагынам. Дөнья булгач төрле чаклар булды. «Ник шулай әйттем икән ул чакта», – дип уйлап та йөрмә кайчак. Шулай да зур үкенечләр булмады тормышта, Әлхәмдүлилләһи шөкер. **КАРТЛЫКТА ҮКЕНМӘС-ЛЕК ИТЕП ЯШӘРГӘ КИРӘК УЛ ЯШЬЛЕКТӘ.**

Оренбург өлкәсе Александров районы Султакыйда тудым, шушында яшәдем, шушыннан бакыйлыкка күчәргә язсын. Ирем күрше авылдан иде. Безнең мәктәпкә укытучы булып килде дә, шунда таныштык. Кызым хәзер Казанга чакыра. Татарларны да, Казанны да яратам. Әмма нигеземнән аерыласым килми. Кайната-кайнанам, ирем белән яшәгән, балаларымны үстергән нигез бит ул. **КЕШЕГӘ КАРТАЙГАН САЕН ҮЗ НИГЕЗЕ ИҢ КАДЕРЛЕСЕ БУЛА БАШЛЫЙ.** Авылда яшәгән өлкәннәргә нигезләреннән каерып алып китәргә ярый. Нигез – җан урыны ул.

Хатын-кызлар хәзер барысын да чәчеп сала. Оныгым Алия дә авырлы булуын интернетта күрсәтә. «Гөнаһ эшлисез төшереп, җитмәсә, мине дә күрсәтәсез», – дим үзенә. Кайнана белән кайнатасы күрсә тагын. Безнең авырлы булуыбызны күпереп чыкмыйча ирләребез дә белми иде. **БАРЫСЫН ДА КҮРСӘТЕРГӘ ДӘ, БАРЫСЫН ДА СӨЙЛӘП БЕТЕРЕРГӘ КИРӘКМИ УЛ. ХОДАЙ БЕЛГӘЧ, ШУЛ ҖИТӘ.**

Хәзер ни генә сөйләсәләр дә, ипи – табын күрке ул. Ипине үзем пешерәм. Килең булып төшкәндә ипи сала белми идем, кайнанама карап өйрәндем. Ул чакта мичкә утын ягып пешерә идек. Хәзер инде рәхәткә чыктык. Бөтен нәрсә дә бар. Шуңа күрә ипи пешерүнең бер кыенлыгы юк. Бер дә авырсынмыйм, икмәкне дә, тәм-томнарны да пешерәм. **БАЛАЛАР КАЙТУЫНА ПЕШЕРЕНЕП ТОРУ – БӘХЕТ ИНДЕ.**

Авылларны бетерергә уйлыйлар. Менә начар шунысы. Элек бездә уңьеллык мәктәп иде, хәзер анда бары 13 бала укый. **АВЫЛ АШАТА ДӨНЬЯНЫ. ШӘҺЭРЛӘР БИТ ӘЗЕРНЕ ГЕНӘ АЛУЧЫЛАР.**

Авылны сагыналар. Оныклар да шәһәрдә үсәләр дә, авылны яратып кайталар. Кайткач, ура кычкыралар хәтта. Авыл мунчаларын, авыл ашын, авыл ипиен, авыл катыгын яраталар. Авыл бит ул – күңел дөвасы. **БАБАЙЛАР КЕНДЕК КАНЫ ТАМГАН ҖИР БИТ. Ә КАҢ ТАРТА УЛ.**

Галия АГИШЕВА,
«Татарская бабушка»
аккаунты йолдызы

Фото: Гөлнәра Мәһдиева

ЧЫН ТАТАР ХАТЫНЫ БУЛЫГЫЗ! Моны кызыма да, оныкларыма да гел әйтәм. Ул иң беренче – иреңне хөрмәт итү, үпкәләмәү, кайтуына пешеренеп тору, елмаеп озатып калу. Тормыш булгач, төрлесе була. Әмма тиз генә дуслашыгыз. Бер-береңнең нервларында уйнамагыз. Балаларны бергәләп тәрбияләп үстерәсе бар бит.

Кыз бала токмач жәя белсен инде. Кияүгә чыгасы, ирен ашатасы бар бит. Сатып алган тәмле булмый ул. Без эшкә дә йөрергә, токмач та басарга өлгерә идек. Токмач басу – үзенә күрә бер рәхәт шөгыль инде ул. Ирең дә бик риза була. **ТАТАР ХАТЫННАРЫ УҢҖАН БУЛА!**

Минем бабай әби-бабай тәрбиясе алып үскән. Шуңа күрә дә чын ир-ат иде. Тормыш булгач, төрле чаклар булды инде, дип сөйләгәндә яшьләр хәзер бик жиңел уйлый: «Авыр булгач нигә китмәдең?» – диләр. «Шул сүз буламы инде, оятсызлар», – дип тиргәп тә алам үзләрен.

АЕРЫЛАМ ДИП ЯШӘМӘСЕН ИНДЕ УЛ ХАТЫН-КЫЗ. ЯШИМ ДИП ЯШӘСЕН. ШУЛ ЧАКТА ГЫНА ГАИЛӘ НЫКЛЫ БУЛА.

Кызлар хәзер башта карьера ясыйм, аннан кияүгә чыгам дип сөйләшә. Килешмим! Иртәрәк кияүгә чыгарга, баланы да иртәрәк табарга кирәк, дим. **БАЛАНЫ ТӘРБИЯЛӘГӘН-ДӘ ҮЗЕҢ ДӘ ШУНЫҢ БЕЛӘН БЕРГӘ ТӘРБИЯЛӘНӘСЕН.** Картлыгында бала кирәк ул. Менә минем балаларым, оныкларым һәрдаим ярдәм итеп тора. Төп терәгем – алар.

БАЛА ТАБУ – ҮЗЕ БЕР САВАП УЛ.

ТЕЛ ГАИЛӘДӘ САКЛАНА ИНДЕ УЛ. Барысы да ата-анадан тора. Эти-әни татарча сөйләшеп, баласына да үзе белән татарча сөйләшергә куша икән, туган тел онытылмаячак. Оныгым Лилия Парижда яши. Шунда кадәр яшәсә дә, телен онытмый. Рәхәтләнеп сөйләшәбез шалтыраткач. Әле бергәләп Салаватның «Салкын чәе»н җырлыйбыз.

ҮЗ МИЛЛӘТЕҢНән БУЛГАН КЕШЕ БЕЛӘН ГАИЛӘ КОРЫРГА КИРӘК. Иң кирәге шул! Казанда татарлар беткәнмени, татар егете белән йөр дип гел әйттем оныгыма да. Аллаһыга шөкер, Алия татар табып, татарга кияүгә чыкты. Матур итеп яшиләр. Оныкларым да татар. Алиядән бик канәгать мин. Әлхәмдүлилләһи шөкер. Киявең телне аңламагач авыр бит инде: рәхәтләнеп, кинәнен сөйләшеп булмый. Әбиләрнең шул инде ул. Башка милләттән булган кияүләр дә бик яхшы, әмма алар башка милләт кешесе шул инде. Тормышта да икең ике милләттән булгач, каршылыклар чыкмый калмый. Бигрәк тә картайган көннәрдә. Һәркем үз милләтен сайласын иде.

Дини мохиттә үстем. Ике әбием дә дини иде. Бер әбием гарәп имлясына укыткан әле. Коръән укыйлар иде. Бәләкәйдән үк догалар өйрәттеләр. «Ходайны белегез, барысы да Аның кулында», – дип әйтә иделәр. Мин аларга бик рәхмәтлемен. Пенсиягә чыккач мин дә намазга бастым. Тормышымда авырлыклар да килгән чак иде. Кеше кайгы

килгәндә бигрәк тә Аллаһка сыена башлый икән ул. **Ә МЕНӘ ЖИҢЕЛЛЕКТӘ АНЫ ОНЫТЫРГА НИЧ ЯРАМЫЙ.** Ата коммунист булган бабаем да гомеренең соңгы елларында Аллаһка ышана башлады. Авылыбызда булган мәчетләрне совет чорында жимереп бетерделәр. Фатыйх үзе башлап йөрөп, хужасыз калган бер йорттан мәчет ясады. Халык белән жыелып манара куйдылар. Моның өчен авыл халкы әле дә рәхмәтле үзенә. Муллабыз гына юк. Без, әбиләр, үзегез йөрибездә мәчеткә, үзлегездән өйрәнәбез. Бабаем инде дингә кереп китә генә башлаган иде, авырып китте. «Әй... Ходай гомер бирсә, Уфага барып мәдрәсәдә укыр идем», – диде. Әмма бу хыялы чынга ашмый калды...

Әле укырга да кермәгән корт кебек балаларның да кулларында тәлчә (Галия апа телефонны тәлчә ди. – Ч. Г.). Ул бит балаларны ялкаулыкка өйрәтә. Сездә бик абруйлы имам – Жәлил хәзрәт бар бит. Ул вәгазъләрендә: «Дөнья бетәр алдыннан җиргә бер күзле Дәжҗал төшәр», – дип сөйли. **ТЕЛЕФОННАР МЕНӘ ШУЛ ДӘҖҖАЛ ИНДЕ УЛ.** Тәртипсезлеккә дә өйрәнәләр шуннан. Балаларны гел контрольдә тотып булмый бит ул. Алар бит гел яхшыны гына карамай. Шуңа аларга аны бик азга гына тоттырырга кирәк. Миңа да планшет алып бирделәр. Әлегә дә баягы шул Алиям алып бирде инде. Берәз өйрәнә башлаган идем, ярый әле дингә кереп калдым. (Көлә.) Шул ягы яхшы инде: балалар белән күрәп сөйләшәм, матур итеп вәгазъләр сөйлиләр, азан әйтәләр...

Мәктәптә укыттым бит. Башлангыч класслардан ук укучылар дежур торганда идән дә юалар, тактаны да сөртәләр иде. Хәзер кая ул идән юу, хәтта такта сөртәргә дә ярамый икән. Авырмы инде ул такта сөртү?! **БАЛАЛАРНЫ ЭШ БЕЛӘН ТӘРБИЯЛӘРГӘ КИРӘК!** Алар бит киләчәктә гаилә булчак, тормышны алып барачак. Ә бар нәрсә мәктәптән башлана. Мин шулай дип уйлыйм инде.

Тырнаклар ясаталар, керфек беркетәләр. Ул тырнак белән ничек ашарга пешерәләр, балаларын юндыралардыр?! Артыгы кирәкми ул. Мин үзем яшьрәк чакта «губнушка» гына сөртә идем. Үз матурлыгыңны Ходай бирсен.

ИҢ МӨНИМЕ: КҮҖЕЛӘҢ МАТУР БУЛСЫН.

Заманасы шундый инде, бизәнәләр. Ирләр дә калышмый. Рәхәтлекнең чигеннән чыктылар. Шуңа төрлечә кыланалар.

Мин бит артист идем. Мәктәптә укытучы булып эшләгәндә театр-концертлар куйдырттылар. Буранда да, салкында да трактор арбасына утырып барып чит авылларда спектакльләр куя идек. Хәзер сагынып сөйләргә генә калды. Театрларга-концертларга йөрм. Барасы, карыйсы килә. **КҮҖЕЛ КАРТАЙМЫЙ ИКӘН, ҺАМАН ДӨРТЛӘНЭП АЛА.**

Исән булсам, быел ноябрьдә 80 яшем тула. **ХӘЗЕР ТӘГАЕН ӘЙТӘ АЛАМ: БӘХЕТ – УЛ ИСӘНЛЕК, ТИГЕЗ ТОРМЫШ ҺӘМ БАЛАЛАР СӘЛАМӘТЛЕГЕ.** Ил-көннәребез генә тыныч булсын.

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА эзерләде.

Бу юл – һәркемнең үзенеке. Монда берәү дә икенчесен кабатламый. Кемдер аңа тормышының түгәрәклегенә, бөтенлегенә рәхмәт йөзеннән баса, икенчеләр – язмыш күтәрә алмастай булып тоелган сынауларын җибәргәч, өченчеләр... «Мин намазга ничек бастым» дигән яңа сәхифәгә хатларыгызны сез дә юллый аласыз. Бәлки, нәкъ менә сез язган юллар кемнеңдер күңеленә кагылып, һәм ул беренче тапкыр кыйблага карап: «Илаһи ният кылдым...» – дип кабатлар...

АЛЛАҖЫГА РӘХМӘТЭМ ЧИКСЕЗ

«Нигә намазга бастың, берәр хәл булдымы әллә?» Дин юлына басканда күпләргә әлеге сорауны еш иштергә туры килә. Әлхәмдүлилләһ, дингә килүем кайгы һәм сынаулар аша булмады. 2016 елда тормышка чыктым, бер елдан Аллаһы Тәгалә безгә сау-сәламәт ир бала бүләк итте. Җәен бала белән урамга чыкканда, озын чәч белән читен дип, тюрбан ябып йөри башладым. Башта иремә ябу ысулым ошап җитмәде. Ул вакытта җырчы Гүзәлем Миңнеханова интернетта яулык бәйләү ысуллары белән бүлешеп, видеолар куйды. Шуннан үземә тиз генә бәйләнә торган бер ысулны сайлап алдым. Аннан әкрәнләп өс киёмнәрем дә үзгәрә башлады. Бала туу үзгәртте: «Әни кеше ачык киёмнәр кияргә тиеш түгел!» дип уйладым... Бер хәлдән соң бүтән яулыкны салмас булдым. Безне туйга чакырдылар. Кыска җиңле күлмәгемне кидем, озын чәчемне көдрәләтеп, матур итеп тараттым... Туйда, әлбәттә, күпләр игътибар итте, ләкин үземне ничектер уңайсыз хис иттем – киенеп бетмәгән шикелле... Җитмәсә, туйдан кайткач өч-дүрт көн авырдым. Мин моны Аллаһтан билге дип кабул иттем... Намазга әкрән-әкрән генә килдем, моңа өч төрле сәбәп этәргеч булды.

Беренчесе – төп сәбәбем – Аллаһы Тәгаләгә рәхмәт йөзеннән. Берсендә ирем кичке аштан соң улыбыз белән уйный башлады. Аларның көлешә-көлешә уйнаганнына сокланып карап торганда, башыма кисәк кенә: «Йә Раббым, адәм баласы белеп тә, белмичә дә күпме гөнаһ кыла, минем дә гөнаһларым аз түгелдер... Шулай да син миңа яхшы тормыш иптәше, сау-сәламәт бала бирдең, җитеш-мул тормыш насыйп иттең, ә мин сиңа шушылар өчен рәхмәт йөзеннән биш вакыт намаз да укый алмыйммы?!» дигән уй килде. Аллаһы Тәгаләгә якынаю теләге беренче тапкыр шулай кабынды.

Икенче сәбәбем – әтием. 20 елдан артык «Бехтерев» чире белән авырый безнең әти. Сөякләре кибә... Бу – бик куркыныч, авыр, әкрәнләп кешенең организмын эштән чыгаручы чир. Аның сызлануларына дөвә да юк... Аллаһ Тәгалә биргән бу сынауны авыр кабул итте әтием. «Нигә нәкъ менә мин, кешене рәнҗетмим, бар мал-мөлкәтемне үз тырышлыгым белән таптым», – дип бик нык өзгәләнде. Һәм... әкрәнләп Аллаһтан читләште. Яулык япкач, дин белән ныклап кызыксына башладым, сорауларым да күп иде. Минем ул сорауларыма җавап бирүче кеше каенәнием булды. Ул инде мәдрәсә тәмамлаган, гыйлем зур булган мәслимә. Без аның белән бик еш ислам дине турында сөйләшәбез. Бер көнне «үлемнән соң адәм баласын ни көтә» дигән темага кереп киттек. Шунда каенәни: «Баласы ислам динендә булып, ислам дине кушканча яшәсә, ата-ана кабер газабыннан арыначак», – диде. Миңа бик нык тәэсир итте бу сүзләр, чөнки динебездән читләшкән әтиемне ахирәттә нинди газаплар көтәсен аңлый идем инде... Аңа аз булса да ярдәм итәсем – кабер газабыннан булса да арындырасым килде. Бу тормышта ул болай да көн-төн сызланып газаплана. Шушы вакыйга намазга басарга тагын бер этәргеч булды.

Намазга басуымның өченче сәбәбе – ике туган сеңлемнең вафат булуы. Үз туганымдай якин күргән сеңлем 23 яшендә диабет чиреннән китеп барды. Аны төнлә саклап утырганда: «Бу балага бит хәзер дога кирәк... Кем кылыр соң аңа багышлап дога, кем җиңеләйтер кабер газапларын?» дип уйладым. Гаиләдә дога кыла белүче беркем дә юк. Без бит бик якин идек сеңлем белән, бәлки, догаларым аңа ярдәм итәр дигән теләк намазга ныклап басарга иң көчле этәргеч булды.

Ният бар, теләк бар, тик нидән башларга? «Аллаһка бер адым атласаң, ул сиңең каршыңа мең адым ясар» дигән сүзләргә шунда төшендем: бездән ерак түгел «Сәлах» мәчетендә намаз укырга өйрәнергә теләүче кызлар өчен «Минем беренче намазым» проектын ачып җибәрделәр. 2019 елның 28 ноябрендә баланы апага калдырдым да, никах күлмәгемне киеп (бердәнбер ябык күлмәк!), яулыгымны булдыра алганча матур итеп ябып, очып диярлек киттем мәчеткә. Ул көнне бик уңайсыз хәлгә калдым. «Әйдәгез, намаз укып алабыз», – диде остаз һәм мин, намаз укырга өйрәтеләр дип, иң беренче рәткә барып бастым. Кызлар ахшам намазын укый башлады, ә мин нишләргә дә белмим...

2023 ел. Мин инде «Минем беренче намазым» проектының даими спонсоры. Намазга өйрәнергә килгән кызлар-апалар каршында үземнең намазга басу тарихымны сөйләп басып торам. «Йә Раббым, мең шөкерләр сиңа!» – дим. Дингә килгәч, тормышым үзгәрдә һәм бары тик яхшы якка гына. Әтием дә әкрәнләп дингә тартыла, сеңлем сирәк кенә булса да елмаеп төшемә керә, улыбыз да миңа кушылып намаз укый, ял көннәрендә ураза да тотарга тырыша... Иманыбыз нык булсын, шушы юлдан гомәрәбез буга атларга насыйп итсен!

Рәзинә
ХАРИТОНОВА.
Казан шәһәре.

БЕРӘМЛЕК

Лилия
ГӨРӘЕВА

Гүзәл – Әлки районының Чуаш Кичүе авылыннан. Руслан Тәтеш районының Татар Бидәңгесеннән. Гүзәл – музыкага мәкиббән, ә Руслан – спортка. Кызның хыялы – сәхнә, егет исә бар көчен туган авылына багышларга уйлаган. Икесе ике якта туып-үссә дә, төрле хыяллар белән яшәсә дә, язмыш аларны бер көн уртақ сукмакта очраштыра. Руслан физкультура укытучысы булып эшләгән Бидәңге мәктәбенә Гүзәлне җыр дәресләре укытырга чакыралар. Шушы көннән сукмаклар гына түгел, хыяллар да бергә кушыла. Гүзәл һәм Руслан СӘЙФЕТДИНОВлар – Тәтеш районының Бидәңге төп гомуми белем бирү мәктәбе укытучылары. Руслан Ришат улы мәктәпнең директоры да. Укытучылар көне уңаеннан бу матур гаилә һәм игелекле һөнәр ияләре белән укучыларыбызны да таныштырасыбыз килде. Кечкенә генә авыл мәктәбендә зур эшләр башкарып яши алар.

Иң беренче сүзне Гүзәлгә бирик әле. Кечкенәдән артист булырга теләгән хыялый кыз ни өчен педагогиканы сайлады икән?

– Балачагым сәхнәдә узды минем. Жырларга ярата идем. Сабантуймы, Яңа ел бәйрәме, 8 Мартмы – мин сәхнәдә. Хыялымда үземне жырчы яки артист итеп кенә күрәм. Татар театрының атаклы артистлары Исламия Мәхмүтова белән Рузия Мотыйгуллиналар еш кына авылыбызга кунакка кайткалый. Минем дә алар шикелле буласым килә. Тинчурин театры актеры, Татарстанның халык артисты Әнәс абый Галиуллин да безнең авылдан. Шагыйрә Бикә Рәхимова белән дә авылдашлар без. Боларның барысының да йогынтысы булмый калмагандыр – мин дә артист булачакмын, дим. Ләкин тирәмдәгеләр ничек тә бу уемнан биздермәкчеләр. Бигрәк тә әнием өзгәлә: «Исламия апаң да артист тормышы бик авыр, дип әйтә, әллә башка һөнәр сайлыйсыңмы, кызым?» – ди. Әнине борчуга салмаска булдым, мәктәпне тәмамлагач, Тәтеш педагогика училищесының музыка укытучылары әзерли торган бүлеген сайладым. Артист булмасам булмам, музыкант булырмын, ичмасам. Музыкант та сәхнә кешесе. Шулайрак фикер йөрттем, ә язмыш башкачарак план корган...

2005 елда Татар Бидәңгесе мәктәбенең ул чордагы директоры үзләренә эшкә чакырды. Беренче кыңгырау, беренче дәрес, беренче укучылар – һәр педагогның күңелендә гомергә саклана торган мизгелләр болар. Беренче көннән үк һөнәремне дәрес сайлавымны аңладым. Әнә миңа ничә күз төбәлгән. Жырга, музыкага булган мөхәббәтемне аларга бирә алам бит. Бәлки, арадан берсе әле минем дә хыялымны чыңга ашырыр. Педагоглар коллективының бердәм, бер-берсенә ярдәм итәргә торулары да тәвәккәллек бирде – мәктәпнең

Мәктәп – авылның яшәү тамыры ул. Мәктәп ишеге ачык булганда авылның киләчәгенә өмет бар әле.

ыгы-зыгылы, мең генә түгел, миллион мәшәкәтләр, ләкин жанлы һәм кызыклы тормышына «чумдым».

Мәктәп ул шундый жир – әгәр укучыларны яратмасаң, аларның хыяллары белән янмасаң, бөтен барлыгыңны аларга багышламасаң, монда эшләп булмый. Балалар фальшны, икейөзләнүне бик тиз тоя. Олы кешеләрне әле ничек тә хәйләләп булырга мөмкин, балаларны – юк!

«Мин нинди укытучы, – дип үз-үземә күп тапкырлар сорау биргәнем бар. – Нинди булырга теләм?» Шуңа мизгелдә күз алдыма беренче укытучым Нуруллина Гөләминең апа килә. Хәмит абый белән алар күршебездә генә яшәделәр. Икесе дә укытучылар. Күрше булгач, аралашып, кереп чыгып йөрешсәң. Ярата идем аларга керергә. Аларда бөтен нәрсә башкача кебек: бакчалары да, алмагачлары, түтәлләре, өй эчләре дә... Әни белән кергәч, аларның да шуңа эшли торган көндәлек эшләрен башкаруын күрә бик гәҗәпләнәм. Ничек инде укытучы апабыз сыер сава?! Минем күзаллавымча, укытучылар сыер саварга да, бакчада чүп утарга да тиеш түгелләр. Алар мәктәптән кайткач, дәфтәр тикшереп, китап, газета-журналлар укып кына утырырга тиешләрдер шикелле. Түр бүлмәләрендә кызыл ашъяулык япкан өстәлләр бар. Аның өстенә тикшерәсе дәфтәрләр, укыйсы журналлар өелгән. Шуңа өстәлгә якын килергә куркам: ул ниндидер илаһи, безнең кебек гади кешеләр орынырга тиеш булмаган җиһаздыр сыман. Югары классларда укыганда: «Язуың начар, кыз кешенең язуы матур булырга тиеш», – дип ачуланган иде мине Хәмит абый. Фикерләрем шундый тиз килә,

кулым алар артыннан җитешә алмый, шуңа язуым матур килеп чыкмый иде шуңа. Училищәдә укыганда укытучымның сүзләрен истә тотып, өр-яңадан матур итеп язарга өйрәндем һәм үз кулларым белән язып аларга бер бәйрәмдә өйрәткәч юлладым.

Гүзәл Әмирова – жыр һәм технологиядән укыта. Югары белемне буенча тарих укытучысы да ул. 2022 елда И. Н. Ульянов исемендәге Ульяновск педагогика университетын тәмамлаган. Һәр дәресен яңа чаралар кулланып, яңа алымнар белән уздырырга тырышканы күренеп тора. Эбру, скрапбукинг, фоамиран, костюм эскизлары уйлау һәм аларны тегү, калфаклар, изүләр чигү – кул эшләрен кечкенәдән яратып башкарган укытучы апалары үзе белгәннән барысына да бик теләп өйрәтә укучыларын. Эбру техникасын берничә ел элек Казаннан отып кайткан икән.

– Мөмкинчелек чиклә балалар белән эшләү курсларында өйрәнгән идем. Балаларга бик ошый ул. «Апа, бүген дә ясыябызмы?» – дип кенә торалар. Һәр бала да рәсем ясыя белми бит, ә эбру белән ясалган рәсемнәрен һәркайсы матур килеп чыга. Без аларны соңыннан скрапбукинг техникасы белән өйрәткәч алар ясаганда кулланабыз. Матур килеп чыксын өчен, аңа бер генә дәрес җитми. Укучыларыма да әйтәм: «Матур булсын өчен озаң утырырга, тырышып эшләргә кирәк. Бер дәрескә генә матур өйрәткәч эшләп өлгереп булмый, шуңа күрә дәрескә соңда калырга кирәк», – дим.

Дәрескә соң калу дигәннән, Бидәңгә мәктәпкә тәрәзәләрендә кичләрен дә ут яна. Театр түгәрәгенә йөрүче балалар берәр концертка әзерләнгән яки яңа спектакль

такль өйрәнә, димәк. 2022 елдан бездә «Мәктәп театрлары» дип аталган федераль проект тормышка ашырыла башлады. Төрле конкурс, фестивальләрдә катнашып, һәр коллективның үзен күрсәтү, башкалардан өйрәнү мөмкинлеге бар. Андый чаралардан Бидәңгә мәктәбендә дә читтә калмыйлар. Ике ел элек татар балалары һәм яшүсмерләренең «Ният» төбәкара театр түгәрәкләре конкурсында катнашып өченче урынны алганнар. «Иң яхшы музыкаль бизәлеш», «Иң яхшы хатын-кыз роле» номинацияләрендә жиңу яулаганнар. Узган ел «Сәйяр» конкурсында коллективка беренче урын бирелгән.

– Бу урыннарның һәркайсы өчен акча бирелә. Өченче урынга – 10 мең, номинацияләрдә жиңгәнгә бишәр мең бирделәр. Без ул акчаларга мәктәп театрыбыз өчен кирәкле техникалар сатып алабыз. Узган ел беренче урынга 25 меңлек сертификат бүләк иттеләр, – дип таныштыра укучыларының уңышлары белән мәктәп директоры Руслан Ришат улы.

Без исә, үз чиратыбызда, аның педагогика өлкәсенә килү тарихы белән кызыксынабыз.

– 1997 елда 11 нче классны тәмамлагач, укуымны Тәтеш педагогика училищесында дәвам иттем. Укытучы буласым килде. Үзем яратып караган фильмнардагы төз, көчле геройлар кебек, һәрбер мускулы уйнап торган физкультура укытучысы булырга кызыктым. Иртүк торып йөгерергә чыгуым, турникта тартылу, чаңгыда йөрүләр – барысы да аларга охшарга тырышудан. Әниңең бертуган апасы Светлана Саттыева да тарих һәм жәмгыять белеме укытучысы. 2018 елга кадәр Бакырчы мәктәбендә укытты. Аннары үзезездә тарих укытучысы кирәк булды да, без аны монда чакырдык. Укытучы һөнәрен сайлавымда Светлана апаның да роле зур булды, билгеле.

Хезмәт юлымны 1999 елда күрше Салмановка авылы мәктә-

бендә башлангыч сыйныфлар укытучысы буларак башладым. Анда бер ел эшләгәч, Башчы мәктәбенә татар теле укытучысы итеп чакырдылар. 2004 елда үзезнең авыл мәктәбендә урын бушады да, Бидәңгәгә кайттым. Мин эшли башлаган елларда мәктәп 11 еллык һәм анда 45 бала белем ала иде. Хәзер менә 16 гына укучы. Балалар саны аз булганга, мәктәбездә дә тугыз еллык кына булып калды. Тормышымны чынлап та мәктәп белән бәйләргә теләвемне аңлаганнан соң, Казан дәүләт педагогика университетының физик культура бүлегенә укырга кердем.

2015 елда миңа директор вазыйфасын тәкъдим иттеләр. Баштарак каушап калдым. Кайчандыр үземне укыткан укытучылар өстеннән житәкчелек итү кыен булыр сыман иде. Аларга ничек итеп «шулай эшлә, болай эшлә», дип әйтим, ничек күрсәтмәләр бирим? Ләкин нәкъ менә үз укытучыларым минем кандидатураны хуплап, яңа вазыйфада эшләп китәргә ярдәм иттеләр. Алар барысы да лаеклы ялда инде хәзер.

Коллективыбыз зур түгел. Барлыгы 8 педагог һәм 4 хезмәткәр. Ләкин без бик бердәм. 2014 елда мәктәпкә балалар бакчасын да кушып, мәктәпкәчә яшәткә балалар төркеме ачтылар. Бүген анда 4 бала йөри.

Авылларда яшьләрнең төпләнеп калмавы, балаларның аз булуы бер Бидәңгәгә генә хас күренеш түгел. Безнең авыл элек тә зур булмаган. Ульяновск, Буа шәһәрләре якин булгач, яшьләр күбесенчә шунда китә. Бу хакта алар белән сөйләшкәнем бар: «Абый, авылда эш булса, китмәс идек», – диләр. Ләкин бу проблеманы укытучылар гына хәл итә алмый шул...

Быел менә мәктәбездә ачылуына 50 ел була. Февраль аенда аны бәйрәм итеп билгеләп үтәргә, үткән еллардагы чыгарылыш сыйныф укучыларының очрашуын оештырырга телибез. Төрле елларда житәкчелек иткән мәктәп ди-

ректорларын чакырып, мәктәбезнең бүгенге тормышын күрсәтәбез килә. Авылдашларыбыздан мәктәп турындагы хатирәләрен барлап, жыентык итеп чыгарырга дигән ниятебез дә бар.

Гүзәл белән Русланны бары педагоглар буларак кына таныштырсак, бу аларның тормышын тулысынча ачу булмас иде. Алар авылдашлары өчен үрнәк булырлык та кешеләр.

2006 елда өйләнешкән яшь гаилә төп йортка – Русланның әти-әнисе янына төпләнә. Берничә буын бергә яшәүче гаиләләр авылларда да бик санаулы хәзер. Гүзәлдән татулыкның сере нидә булуын беләбез килә.

– Бу йортка 21 яшемдә килеп булып килдем. Румия әнкәйнең үзенә дә ул вакытта 49 гына яшь булган. Аллага шөкер, бергә-бергә 19 ел гомер кичерәбез менә. Әтибездәне жирләгәнгә өч ел булды. Ярата иде мине, кызым дигән сүзгә теленнән дә төшәрмәде. Үзе белән күңелләргә дә алып китте инде ул...

Татулыкның сере гади генә, минемчә. Килешеп бетмәгән чаклар булса да, мин аны каты итеп, усалланып әйтмим. Кешенең яшен хөрмәт итәм. Бәлки, ул әйткәнчә яхшырактыр, мин аңлап кына бетермимдер дип уйлыйм. Әнкәй үзе дә безгә акыл өйрәтми ул.

Улыбыз Самат туганда да, кызыбыз Сабинаны үстергәндә дә авылыбызда балалар бакчасы булмады. Аларны бишкәтән үк әнкәй үстерде. Без мәктәпкә чыктык та киттек, бөтен тормыш, бөтен эш аларга булды. Авыл жирендә яшәгәч, мал-туарсыз да кыен. Кыен гына түгел, оят та әле ул. Безнең дә икешәр сыер асраган чакларыбыз бар иде. Хәзер дә сыерыбыз бар. Әнкәй белән бергә сөтен аертабыз, эремчеген, кортын кайнатабыз.

Руслан белән печәнгә төшкән вакытларны сагынып көтеп алабыз. Күңелдә әллә никадәр бала-чак истәлегә яңара. Элек алар печәнне бертуган энесе Ренат белән әзерли торган булганнар.

Теләгән кадәр чабарга жире дә булмаган. Хәзер күпме теләсәң, шуның кадәр чап. Авылыбыз шулкадәр матур жирдә урнашкан. Печән жыйса булмаса, шушы матурлыкны күрми дә калыр идек бит, дибез. Зур эшләрдә балаларыбыз да үз яныбызда. Күрсеннәр, белсеннәр, үз башларына калгач, аптырап тормасыннар, дибез. Самат әтисенә печән чабарга булыша, без Сабина белән жиләкләр, үләннәр жыйбыз. Дару үләннәре жыйеп киптерү – гаиләбезнең матур бер традициясе. Зәңгәр мәтрүшкә жый торган үзәбез генә белгән урыныбыз бар. Килгән кунакларга: «Бидәңгәне искә төшереп чәй эчәрсез», – дип, күчтәнәчкә бирергә яратабыз аны.

Балалар үсеп килә инде. Самат быел Буа ветеринария техникумының Хокук саклау эшчәнлегенә бүленгән укуырга керде. Сабина 8 нче сыйныфта. Сәнгатьне яратуым балаларыбызга да күчкән. Самат кечкенә чагыннан ук шигырьләргә бик матур сөйли иде. Шундый тиз ятлый аларны. Жырлау сәләте дә бар. Әле менә техникумда өлкәннәр көненә әзерләнәләр икән. Самат анда жыр белән катнашчак. Техниканы ярата. Әтисенәң әллә кайчангы мотоциклын яңадан сүтеп жыйеп, тәки төзәтеп алып чыкты.

Сабинабыз рәсемгә һәвәс. Ульяновск өлкәсенәң Ундоры бистәсендә сәнгать мәктәбендә укый. Беренче елны үзен генә йөрткән идек, аннары иптәш кызларын да кызыктырды. Дүртенче елын укый инде анда.

– Икебез дә укытучы булуны авыр димәс идек, – ди Гүзәл ханым, сорауыбызга җавап биргәнче берәз уйланып. – Ул зур җаваплылык. Руслан – мәктәпнең директоры, мин – аның тәрбия эшләре урынбасары. Безнең өстә балаларга белем бирү генә түгел, аларның тәрбиясе, аларның киләчәге. Үз киләчәкләрен туган якларында күрсен иде бу балалар. Без аларга менә шушы тәрбияне дә бирә алсак иде, дибез.

Рәмис АЙМӨТ

Лена Шагыйрьжан... Олуг исем, зур тормыш, озын юл... Шагыйрьжан! – бу исем кодрәтле киң сулыш... Мең еллык татар шигърияте тарихында иң шәүкәтле урыннарның берсен биләгән кабатланмас каләм иясе... Остазы Сибгат Хәким сүзләре белән әйтсәк, шигърияткә ныклы позиция белән арысланнарны бәрәп егып килеп кәргән шагыйрәнең ижаты йөрәкләрдә күкрәүле кайтаваз булып яши. Аның каләменнән тамган һәрбер сүз, тылсымлы һәм серле мөһәббәткә әвереләп, сине тирән уйлар кочагына ташлый. Сүзләренең сафлыгы һәм хисләренең гадилеге – Лена Шагыйрьжан шигъриятенә көч, зурлыгы һәм бөөклеге, мөгаен, шундадыр. Бер караганда, бар да гади, ачык, аңлаешлы кебек. Ә шул гадилек артында күпме катлаулылык яшеренгән: хисләр куелыгы, жан тетрәнүе... Ул язмышлар шагыйрәсе, фажиғаләр шагыйрәсе. Аның тирән халыкчанлык белән өртәлеп, милли хисләр белән сугарылган әсәрләре чын мәгънәсендә миллиәтбез горурлыгы.

ЖАНДАШ

(Трибьют-поэма)

Аңлыым, дисәң, син чын
шагыйрь жанын,
Шагыйрьжанны укы икән ул.
Хәят диңгезендә бөтереләп
Батып барганнарга җилкән ул.

Гүя әбелхәят чишмәсе ул
Көя төшкән хөсөт жаннарга.
Денсезләргә – Иман әлифбасы,
Рухи шифа – кансыз каннарга.

...Кайтаваздай яңгырый
яшьлегемнән:
– Лена ханым... Лена Шагыйрьжан...
Сагынмаклык сагышларын юып,
Еллар аша дөшә бәгырь-жан.

Дөшә тансык тынлык эченнән ул,
Гүя мәңгелекнең моң-өне.
Кагыла килеп жанга таныш тавыш:
– Энем...

Шагыйрьжанны укыйм,
шөкер жанны,
Укыйм түгел, эчәм йотлыгып.
Ташлар ярып чыккан шул чишмәнең,
Торганнармы соң ул атлыгып,

Аксын диеп, челтер-челтер килеп,
Сихәт биреп халкы жанына?!
Ә ул, барыбер, барыбер,
чыңрый-чыңрый
Бәгырьләргә тулды тын гына.

Ак канатын җилләр каерганда,
Канатының киде карасын.
Җилне ярып очты хыялына,
Шигърь белән бәйләп ярасын.

Очты... Очты... Аны күкләр кочты
Ят иткәндә җирдәгеләре.
Сыгынды ул сансыз бусагага,
Тибәргәндә түрдәгеләре.

Сыгынды ул ныклы иманына,
Ят булганга уртак ояда.
Шигърь сулап, Шигърь булып яшәп,
Яшынап кара син бу дөньяда?!

Укыйм Шагыйрьжанны...
кайчакларда
Мөлдәрәпләр тула күңелләре.
Шигърь түтәлләре буйлап йөрәм,
Түтәлләрдә балкый саф гөлләр.

Түтәлләрдә – ихлас шагыйрь жаны.
(Бай булган ла җандаш хисләргә!)
Аның серле язмыш келәмәдәй,
Күмелгән ул төрле төсләргә.

Ул гөлләргә һич тә кырау төшмәс,
Көйдәрә алмас заман җилләре,
Юа алмас гавам силләре дә,
Күмә алмас Вакыт җилләре.

Кичә-кичә вакыт сынауларын,
Тере судай тулыр һәр жанга.
Еллар узган саен хуш исләре
Таралырлар бөтен җиһанга.

Түтәл-түтәл шигърьләрдән гүя
Илаһи нур тора бөркеләп.
Йә иркәли сине назлы җилдәй,
Йә яшендәй үтә ул теләп.

Тирән уйлар диңгезенә ташлый,
Шомга сала... әллә нишләтә...
Артка борып хөкөм сәгәтләрен,
Гәләмнәрдән торып кисәтә.

Тыңлый-тыңлый яшәү тавышларын,
Эзләп йөри Тукай тавышын.
Хәбәр көтә айның арыгыннан
Үзгәртүче тормыш агышын...

* * *

...Кайтаваздай яңгырый
яшьлегемнән:
– Лена ханым... Лена Шагыйрьжан...
Ул кайтаваз гүя үткәннәрдән
Ярсый-ярсый кайткан шигъри чаң.

Ул чаң һаман куя сискәндереп,
Кагыла да заман салкыны.
Набат булып кага сүрелгәндә
Милли учакларның ялкыны.

Сөрән сала, милләт тамырында
Чагылып китсә балта шәүләсе.
Төбәлгәндә намус йөрәгенә
Катыйль жанның укы жәясе.

Шагыйрьжанны укыйм... төрәзәмнән
Агылып керә июнь җилләре.
Жәйге җилдәй жанга сарылалар
Җан дуслыгының шигърь-гөлләре.

Их!..
Шигърь түгел, гүя авыз итәм
Ләззәтле бер ризык-тәгамнан.
Саркып тула илһам коеларым,
Гөрләп аккан шигърь-дөвамнан.

Гүя исерәмен шәрабсыз да
Хуш исеннән шигырь-бакчаның,
Хәтта ачкычсыз да күңелләренң
Серле сандыкларын ачамын...

Эзлим аны алсу шәфәктәрдән,
Гүзәллекнең хәтта үзеннән.
Каеннарның ап-ак күлмәгеннән,
Изге шигъри дога-сүзеннән.

Учларында яккан учакларның
Сүнми калган моңлы кузыннан.
Сиреньнәрдә көлгән йолдызлардан,
Бераз кыргый, ят кыр кызыннан.

* * *

Жан хөжрәсе – ижат почмагында,
Булса да ул иске, кысан, тар,
Затлы мимар* кебек, күңелләргә
Шигырьләрдән корган сарайлар.

Түшәмнәре, ай-һай, биек икән,
Диварлары нәкыш бизәклә.
Язмышының чуар төсе сеңгән
Келәмнәре өзә үзәкне.

Язгы, жәйге, көзге, кышкы сарай,
Гүя фасыллары гомренәң.
Сабыр гына түрләренә узам,
Хәлен сорап һәрбер шигыренәң.

...Әйтә иде жөпләп Маринаны**
(һич масаю түгел, түгел, юк).
Шигырьләремә, дип, үз чираты
Житәр әле затлы шәраб күк.

Тәнкыйтьчеләр елтыр кәгазьләргә
Төргән чакта очсыз кәңфитләр,
Шигырь тәмен тоймас авызлардан
Чәчелгәндә мәнсез «тәнкыйтьләр»

Кемнәр анда, ялгыз күке кебек,
Кеше чиратына «оялар»?
Үз чиратын көтеп ята әле
Күпме серле шигъри дөньялар.

Үз чираты... Сүз чираты... Базар...
Кемнәр бәя бирер шигырьгә?
«Бәя» диеп, казымалар микән
Мәңгелеккә кабер шагыйрьгә?!

Ә ул һаман көтә хак бәясен,
Сиздермичә генә аһ-зарын.
Бирәләрме бәя шагыйренә
Яңа заман Печән базары?!

* * *

Вазгыятьнең шахмат тактасында
«Мат куйганда» антишагыйрьләр,
ЯманАТ уйганда хәтерләргә
Каннан тәм табучы бәгырьләр,

Төсе качкан галижәнап Шигырь
Белмим, кая барып сыеныр?
Рухи корылыктан жан көйгәндә,
Нинди яңгырларда коеныр?

Сулар ага тора... Әле һаман
Үен кыры аклы-каралы.
Кай тарафтан иссәләр дә жилләр,
Чын шагыйрьләр жаны яралы,

Чын шагыйрьләр һаман сөреләләр,
Сүрелмәсәләр дә сүзләре.
Чор жиләндә жилфер-жилфер килә
Манылмыйча калган бүзләре.

Манылмыйча калган бүзләр гүя,
Атылмыйча калган ук кебек,
Төбәлгәннәр вәхши тираннарга...
Заманалар көйри... ут кебек...

Милләт көен көйләп, жылкапкадай
Ачып салсаң да син бәгырең,
Аңлатсаң да үлеп, хәзер барыбер,
Кем дә белмәс шагыйрь кадерен.

Сөрелә сүз, тибәрелә читкә,
Хәтта туган-үскән илләрдә.
Тукайлары – Кабан күлләренә,
Пушкиннары – Черек күлләргә.

Шигырь бәйрәмнәре бәйрәм түгел,
Мәрәсимгә охшап барганда,
«Сүндерәм!» дип, милләт учакларын
Хаин жаннар канат ярганда...

Сарыламын килеп милләтемнең
Рух әләме – шагыйрь жаннарга.
Кол Галилә, Тукай, Такташ, Жәлил,
Туфан, Сибгат, Шагыйрьжаннарга.

* * *

Шагыйрьжанны укыйм... Еллар аша
Ишетәмен йөрәк авазын.
Ә ул аваз һич дә аязмый, юк,
Жәйләрен дә, көзен, кыш, язын...

Ишетәмен... Иш итәмен... Жанны
Айкап ала шагыйрь ораны.
Кайта да ул урап галәмнәренә,
Эх, яңарта иске яраны.

Тулуп ташкан жанда әйтер сүзләр,
«Микрофонга куеп йөрәкне»
Кычкырасы килә. Бүген. Хәзер.
Кемнәр сүндерәләр... теләкне?

Хәзер жан авазын ишеттерер
Микрофоннар илдә калганмы?
Демократиянең муляжыдай
Калганы да әллә ялганмы?!

Чыгып бассаң әгәр микрофонга
Шаһ-мөнбәргә баглап зур өмет.
Фикереңнең кыеп бөреләрен,
Кычкыралар: «Житәр! Регламент!»

Регламентсыз кыргый вәхшилекләр
Салган чакта жанга мең яра,
Әйтер өчен йөрәк авазыңны
Регламентның вакыты кыскара...

* * *

Лена ханым... Остазым ул минем,
Шигырь илләренә юл башым.
Ижат кырларының сукмакларын
Житәкләшеп узган юлдашым.

Талган чакта очар канатларым
Шигъриятнең биек күгендә,
Өзелгәндә соңгы өметләрем
Язмышларның соңгы чигендә,

Тутры канкардәшем, калкан кебек,
Ныклы терәк була белгән ул.
Бу дөньяда хакыйкәтне хаклап,
Мең мәртәбә туып үлгән ул.

Шигырьләрдә кайный уртақ хисләр,
Йөзгәнгәме бер үк суларда?
Язгангамы язмыш урманының
Бер үк һаваларын суларга?

Кайчак үрелеп ижат кырларының
Бер үк чәчкәләрен өзгәнбезд.
Һич тә каралтмыйча саф хисләрдән
Мәржән итеп шигырь тезгәнбезд.

* * *

Шагыйрь яши, яши шигырьләре,
Бәгырьләргә тирән уелган.
Хикмәт берлә әйткән һәрбер сүзә
Иман жебе белән каелган.

Әллә шуңа гомер буйларына
Өмет-хыялларга жилкән ул.
Аңтыйм, дисәң син чын
шагыйрь жанын,
Шагыйрьжанны укы икән ул...

* Мимар – архитектор.

** Марина Цветаева күздә тотыла.

Хәмидә ГАРИПОВА

Аның исеме матбугатны укып баручыларга, әдәбият сөючеләргә яхшы таныш. Кайбыч районы Кошман авылында туып-үскән, Казан дәүләт педагогика институтын, Казан дәүләт университетын тәмамлаган педагог-журналист ул. Хәмидә Гарипованы таныгансыздыр. Укучылар күңелен ул тәрбияви эчтәлекле, катлаулы тормыш сынауларына бирешмәскә өнди торган повесть-хикәяләре, тирән эчтәлекле мәкаләләре белән яулады. Туган төбәгенең гүзәл табигатенә, тырыш халкына, талантлы шәхесләренә багышланган лирик һәм фәлсәфи шигырьләре, поэмалары «Кайбычым – куанычым», «Кайбычым – туган ягым» күмәк җыентыкларында урын алды. «Синең хакка гына түзелгән...» шигырьләр китабын исә укучылары аеруча яратып кабул иттеләр. Ул ижади тормышта кайнап яши. Мәктәпләр, укытучылар, укучылар тормышы күп язмаларында чагыла. Халык талантларының Бөтенроссия бәйгесе лауреаты, Татарстан Мәгариф һәм фән министрлыгының «Мәгарифтәге казанышлары өчен» күкрәк билгесе белән бүләкләнгән.

син ялгыз түгел

СИН ЯЛГЫЗ ТҮГЕЛ

(Хикәя)

Һөнәр лицееңда лаборатор эш бара, үсмерләр мавыгып тәҗрибә үткәрә. Көтмәгәндә, яман шыгырдап, химия кабинеты ишеге киереп ачылды. Аның уемында юантык гәүдәле, тузган чәчле, кызарырган шешенке йөзле, таушалган киёмле 45 яшьләр тирәсендәге бер хатын күренде. Ул айкала-чайкала укытучы өстәленә таба атлады. Кулына мензурка тотып, нәрсәдер аңлатып торучы укытучыга тонык-ланган карашын төбәде. Кабинетка, борынны ярып, әчкелтем-сасы махмыр исе таралды.

– Түкерлеккә монда укыталармы? – диде ул телен чак әйләндереп. – Сез минем малайның житәкчесеме?

Таныш тавыштан Тәбрис дертләп китте һәм шундук партасына сеңде. Ул бу мизгелдә, чебенгә әверелеп, форточкадан очып чыгып качарга, жир тишеге булса, шунда кереп югалырга риза иде.

– Гафу итегез, сез кем буласыз? Нигә бу кыяфәттә дәрес бүлдереп йөрисез? – диде укытучы коры гына.

– Бүлдерә дип... Ни бит... Улым Тәбрисне күрергә дип килдем. Йомышым әллә ни зур түгел. Бурычка берәз акча сорап тормакчыем. Бүген стипендия алгандыр. Баш авыртуга түзәр әмәл юк. Хәлемә керми калмас, мәйтәм...

Өстәл өстендәге тулы спиртовканы абайлап алгач, салмыш хатынның күзләре елтырады. Укытучы каршына тезләнеп:

– Апа жаным, үтермә! Башым чатнап ярыла! Зинһар, тамчы гына салып бир! – диде ул өстәлгә ишарәләп.

* * *

Әлеге кәмитне кызыксынып күзәткән үсмерләр, аның соңгы сүзләрен ишеткәч, бүлмәне күтәрердәй шаркылдаштылар. Тәрәзә пыялалары зыңгылдап торды. Иң аянычлысы – күзләре Тәбристә иде. Гаҗиз үсмер гарьлегеннән комачтай кызарынды, бармакларын учына кысып йомарлады, үз-үзен белештермәс халәттә ярысып, йодрыгы белән тезенә төя башлады. Янәшәсендә утырган Женя да эче катып көлө иде.

– Вез-зет сиңа, быр-рат! Вәт, ичмасам, әни дисәң дә әни! Тәбрис, нәрсә жебеп төштең? Салып бир инде анаңа үз спиртовкаңнан! – дип мыскыллап сабакташының кабыргасына төртте.

Тәбрискә шул житә калды. Ничек сикереп торуын, төркемдәшенең колак төбенә берне сылап жибәрүен сизми дә калды.

– Телеңне тый, дуңгыз! Юкса бәрәп үтерәм...

Аның ярсудан бит урталары янып чыкты, сулуы капты. Бугаз төене уйнаклады. Гарьлектән яшкелт күзләрендә очкыннар биеште. Ул уктай атылып такта янына чыкты. Салмыш хатынның ялтырап каткан бишмәт жиңеннән умырып тотты да бар көченә ишеккә таба этеп жибәрде. Исәрек лапылдап идәнгә барып төште.

– Бар, кайтып ят тизрәк! Күземә күренәсе булма! Кичә генә бүтән эчмәскә сүз бирдең бит! Минә адәм хуры иттең. Әнә кара, бөтенесе бездән көлә...

Хатын авызын жәеп елап жибәрде:

– Газап чигеп үстергәнәм өчен рәхмәтең шулмы? Ни битең белән жикеренәсең? Атаң кебек холыксызланмасаң, – дип, яман үкереп, пычрак куллары белән күзләрен уа-уа такмаклады ул. – Йөрәк януга чыдый алмаганга... ярдәм сорап... килгәнием сиңа. Тагын кемгә барыйм ди? Синнән башка кемем бар соң минем? Улым жәлләр, бер чәкүшкәлек акчасын кызганмас әле, дидем. Ялгышканмын. Үксез бала үстерсәң, авызың-борының кан булып дигәннәри... Хак икән...

Тәбрис жәлт кенә анасын идәннән күтәреп торгызды. Ирексезләп этә-төртә ишектән чыгарып жибәрде. Ә үзе, уктай атылып, тәрәзәгә таба томырылды. Исәбе – пыяланы бәрәп төшереп, дүртенче каттан аска ташлану иде. Укытучы зур хәвеф янавын мизгел эчендә сизеп өлгерде. Шактый олы яшәтә булуына карамастан, күз ачып йомган арада укучысы янына килеп житте. Тәрәзә төбенә үрелеп, Тәбриснең аякларыннан кысып кочып алды.

– Юләрләнмә, Тәбрис! Йәле, ипләп кенә төш, акыллым. Мә, салкын су эчеп жибәр. Борчылма. Синнән беркем дә көлми. Тамчы да гаебез юк сиңең. Сукбай хатын ни сөйләмәс? Аңа беребез дә ышанмадык, шулай бит, егетләр, – диде ул төркемгә сынаулы күз йөртеп. Үсмерләр тып-тын калган иде. Уңайсызланып, башлар аска иелде. Женя төркемдәше янына килеп басты. Тәбриснең тар иңнәренә үзенең сөякчел кулын салып:

– Гафу ит... Ямьсез шаярту килеп чыкты.

Кызганыч, эти-әнине сайлап алмыйлар, – диде.

Соңгы пар дәреснең төмамлануын белдереп, кыңгырау зыңлады. Үсмерләр шау-гөр килеп чыгып китте. Төркем житәкчесе Гөлия Шәеховна Тәбрисне үз янына чакырып алды. Укучысын үзенә ияртеп, эчтәге лаборант бүлмәсенә узды. Утырырга урын тәкъдим итте. «Тефаль»не жырлатып алгач, чына-якларга хуш ислә чәй ясады. Сыр белән казылык, ипи кисте. Кечкенә вазага учлап конфет-печеньелар салды. Ягымлы елмаеп, аналарча акын итеп, үсмернең чәчләреннән сыйпап куйды.

– Әйдә, бергә чәйләп алыгыз әле, акыллым. Оялып торма, житеш, яме.

Үсмер берәз тынычлана төште, тамак ялгап алгач, аңа рәхәтрәк булып китте. Укытучысы жайлап кына сүз башлады:

– Тәбрис, син егет кеше. Бирешмә. Нык бул. Шуны онытма: кешегә гомер бер генә бирелә. Яшьлегенә юк-барга исраф итмә! Тормышта төрлө хәлләр була. Ачысын да, төчесен дә башны югалтмыйча кичерә белү генә чын егетлек санала.

Укытучы урындыгын укучысы янына күчәрдә. Аңа мөлаем, әмма сораулы караш ташлап:

– Сөйлә әле үзең турында, Тәбрис. Гаиләгездә кемнәрең бар, ничек яшисез? – диде.

Үсмер беркадәр дәмми торды. Кыенсынып, ирен читен тешләде. Учын кысып йомарлады. Моңсу карашын идәнгә төбәде. Ярсуын тыярга омтылып, авыр сулап куйды.

– Бик авыр миңа, Гөлия Шәеховна. Төрәкләрем шартлап сынды, – диде ул олыларча фикер йөртеп. – Минем әниләрем икәү бит, апа. Ләйсирә исемлесе тудыргач ук ташлаган. Минә роддом чүпләгеннән табып кергән булганнар... Бу хакта әле күптән түгел генә белдем. Баягы исәрек хатын – мине карап үстергән, Саимә әнием. Үзенә таш атканга да аш атучы йомшак күңелле кеше ул. Изге жанлы хатын. Әтиңең сөяргәсеннән туган ташландык малае барлыгын белгәч, мине сабыллар йортыннан үзе юллап алган. «Атаңны көч-хәлгә күндердем. Елап-юмалап жиндем. Газиз балаң, үз каның, ни битең белән аны ятимлектә тилмертәсең? Барып алыгыз инде, дип, көн-төн ялвардым», – дип сөйләде. Начар хатын түгел лә ул, бәхетте генә юк...

– Нигә алай дисең, үскәнәм?

– Заводта әйбәт кенә эшләп йөри иде, кыскартылуга эләкте. Бер байга ялланып, базарда сату итә башлаган иде. Бөеренә суык тидереп, больницага кереп ятты. Житмәсә, хужасы әнине кычкыртып талап калды, булмаган тауар бәясен аның өстенә өйдә.

– Ничек талады? Әниң судка мөрәжәгать иттеме соң?

– Итмәгән кая! Тик файдасы булмады. Акчалы бәндә жинде. Нахакка әнине гаепле калдырып, аннан йөз алтмыш мең сум түләттеләр.

Ә беркөнне, без өйдә юкта, фатирыбызны караклар басып чыкты. Көпә-көндез, подъезд төбенә йөк машинасы куеп, бөтен йорт жиһазыбызны төяп киткәннәр. Полициягә гариза яздык, файдасы тимәде. Йозак ватылмаган булгач, ышанмадылар. Афераны махсус үзегез оештыргансыз, диделәр. Минемчә, әти эшедер. Әни дә шулай ди. Ул чирләп урын өстенә егылгач, әти аны сатты бит.

– Ничек сатты? Кемгә?

– Кемгә дип, сөяркәсенә алыштырды. Шуның белән Себергә чыгып сызганнар...

– Бар икән хәлләр... Саимә әниенң элек тә салгалый идеме?

– Юк ла, тамчы да авызына алмый иде. Заводта бергә эшләгән дуслары күп аның. Базарда танышканнары да шактый. Әни ялгыз калгач, чиратлашып хәл белергә йөри башладылар. Әле берсе шешә кыстырып килә, әле икенчесе. Жәллиләр, имеш. Әкрәләп әнине эчәргә өйрәттеләр. Кайберләре кунып та калгалады. Минем моңа жән ачуым чыга иде. Исәрекләр төне бие жырлаша, акырыша, ә минем йокы килә, дәрәс әзерләп булмый. Бервакыт ниндидер исәрек абзый караватыма аугач, әни миңа ишек төбөндәгә паласта йокларга кушты. Ризалашмадым. Шакшы алама түфәктә аунарга, эт түгел ич мин. Теге абзыйны ятагымнан сөйрәп төшерә башлаган идем, әни арт чүмечемә берне китереп ямады. Почмакка ук очып барып төштем. Күздән ут көлтәсе сибелгәндәй тоелды. Анысы бер хәл, исәрек баштан ул минем кем баласы икәнлегемне дә әйтеп салды. «Син азгын әнчекнең ташландык көчеге», – дип рәнжетте... Шул чакта ниләр кичергәнемне белсәгез иде... Егылып үлсәләрем килде. Яланаяк, яланәс салкын урамга чыгып йөгәрдем. Таң атканчы каңгырып елап йөрдем.

– Лицейга ничек керәсе иттең соң?

– Класс житәкчебез Вил Хәсәнович мондагы директор белән дус икән. Бирегә ул алып килеп урнаштырды. Ул миңа төпле киңәш бирде: «Тәбрис, тырышып укы, киләчәктә тамагың тук, өстен бөтен булыр. Һөнәр үзләштерсәң, югалып калмассың, ачка тилмермәссәң. Заводларга яшь эшчеләр кирәк. Киләчәк шулар кулында», – диде. Дәрәс әйткән бит ул, Гөлия Шәеховна, әйеме? Мәктәптә начар укымадым үзе. «Өч»ләләрем юк иде. Арттан этүчең булмач, институтка кереп булмый ла ул...

– Алай үзеңне кимсетмә әле, Тәбрис. Укуың әйбәт бара. Башлангыч курсларда эшче Һөнәрән үзләштерсәгез, өченче-дүртенчесендә бакалавриат дәрәжәсенә белем бирү башланачак, – дип сөйләп китте укытучысы. – Лицейны уңышлы тәмамлаучыларны техник вузларның өченче курсына кабул итәләр. Эшеңнән аерылмыйча, кичкедә укырга була. Иң шәп инженерлар, цех башлыклары сезнең юлны үтүчеләрдән чыга. Алар житештерү процессының нечкәлекләрен китаптан укып кына түгел, үз кулла-

ры белән эшләп карап өйрәнгән була. Андый белгечләр эшчеләр күңеленә ачкычны бик оста ярата. Хәер, бөтен кешегә вузда укырга димәгән. Әнә, югары белемле яшьләрнең күпмесе эшсез интегә, хезмәт биржасында исәптә тора. Станок артына басарга теләмичә, һаман ата-аналары жылкәсен кимереп яталар.

– Монда укуыма үкенмим лә мин, Гөлия Шәеховна! Малайлар да үзем ише. Атасы малы белән мактанып, һаваланып йөрүчеләр юк ич монда. Яшерен-батырын түгел, арабызда көненә бер мәртәбә тамак туйдыру хакына йөрүчеләр бар...

– Иртәгә сезнең практика көне бит әле. Анда бик авыр булмасмы?

Үсмернең күзләре очкынланып китте.

– Нишләп авыр булсын ди, Гөлия Шәеховна! Практиканы көтеп алам ич мин. Анда бик рәхәт, күңелле. Спецовка белән күзлек киеп аласың да, станок янына килеп басасың. Ә ул тере кебек! Сине гүлдәп сәләмли, үзең тулысынча буйсына. Һәр теләгеңне үти. Тавышына чаклы жанга ятышлы аның! Мин эшләгәндә, станоктан утлы йолдызчыклар сибелешә, кап-кайнар, неп-нечкә ялтыравыклы тимер йомычкалар сузылып кына төшә. Карап то-руы үзе бер могжиза! Сызымга карап, үлчи-үлчи кырдыра торгач, ямьсез генә болванкадан бер дигән деталь килеп чыга. Очкыч хәтле очкыч детале бит ул! Шул чакта сөенечтән кычкырып жырлап жибәрәсем килә. Берәр матур жыр көйли-көйли өр-яңа деталь ясыйм. Остазым Мәгъсүм абзый башта ничек эшләгәнемне читтән генә күзәтеп, сынап карап тора. Аннан соң бер күзен кыса төшөп, әзер детальләремне жентекләп күздән кичерә. Нәтижәсен күргәч, елмаеп жибәрә. Зур учы белән иңбашыма шапылдатып сугып ала. Беләсезме, нәрсә диде ул миңа үткән атнада?

– Белмим шул... Серне үзең чишсәң генә инде, Тәбрис.

Үсмер канәгать елмайды, салынып төшкән жилкәләре кош канатларыдай күтөрелеп китте.

– «Маладис! Син токарь булып тугансың! Күзең – алмаз, кулларың – алтын! Укып кына бетер, бригадама эшкә алам! Үзем белгәннең барысын да өйрәтәм. Читтән торып укырга кертәм. Пенсиягә киткәндә, үз урыныма мастер итеп калдырам!» – диде ул.

Үсмер, күзләрен мөлдерәтеп, төркем житәкчесенә күтөрелеп карады:

– Их, шундый кайгыртучан үз әтиенң булса икән ул, Гөлия Шәеховна...

– Әйбәт егет бит син, Тәбрис. Шунлыктан, хыялларың һичшиксез тормышка ашачак. Мин сиңа ышанам. Берүк максатыңны югалтма. Авырлыклар алдында каушап калма. Сине тыңлаганда, башыма бик шәп уй килде бит әле.

– Сез нәрсә турында... Гөлия Шәеховна?

Рәсем: Наталья Васильева

– Карале, акыллым, әйдә, икәүләп әниңне терелтәбез! Эчүчелек – чир бит ул. Димәк, аны дөвалап жиңеп була.

– Чынлапмы? Аңа бик күп акча кирәктер бит...

– Анысы өчен борчылма, бергәләп тотынсаң, җае табылмый калмас. Бертуган сеңлем Гөлсинә Шәеховна – медицина фәннәре докторы. Наркология диспансерын җитәкли. Күпләргә ярдәм тиде аның. Икәүләп сорасаң, Саимә әниңә булышмый калмас.

– И-и, шәп булырые! – Тәбрис учын учка уып алды.

– Дөвалауга керешкәнче, табипларның бер мөһим шарты бар. Пациент берничә көн алдан тамчы да эчмәскә тиеш. Җайлап-майлап, сөйләшеп-аңлатып дигәндәй, башта әниңне айныттың. Иртәгәсе көнгә өмет уяттың.

– Тырышып карарга була... Айныса да, эшсез ята башлагач, тагын шул шешәсенә барып абышмасы икән соң ул?

– Терелсен генә, эшен табарбыз лә. Барысы да җайланыр, иң мөһиме – өметне өзмәскә кирәк!

– Әйе шул, апа!

– Тәбрис, шуны исеңнән чыгарма: син ялгыз түгел!

Дулкынланудан үсмернең бит урталары алулан-ды, учлары тирләп чыкты.

– Бергәләп чынлап торып тотынсаң, әниң дә ипкә килер. Син бала-чага түгел, зур егет инде. Әниңә терәк булырсың. Тормышыгыз әйбәтләнеп китчәк әле, күр дә тор! – диде укытучысы елмаеп. – Хәзер өеңә кайт, акыллым. Миңа да китәргә вакыт. Иртәнге якта сезгә сугылырмын, икегез дә өйдә булыгыз, яме. Әниң юынып-киенеп, мин килешкә эзерләнеп торсын. Уртага салып сөйләшербез, киңәшербез.

Тәбрискә рәхәт булып китте. Бөтен йөзе белән балкып елмайды. Сөенчтән рәхмәт әйтергә дә онытып, кабинеттан чыгып йөгәрде. Баскычтан ашыга-ашыга йөгереп төшкәндә ул:

– Әниңе хәзер үк эзләп табам! Терелтәбез, кәнишнә! Гөлия Шәеховна дәрәс әйтә: мин ялгыз түгел! Саимә әни дә! Аның үзе өчен үлеп торучы улы Тәбрисе бар! – дип сөйләнә иде.

*Тормышымның күп өле-
ше нефтьчеләр шәһәре
Әлмәттә узды. Бу шәһәр-
не бик яраттым. Күпләр
аны «кечкенә Швейцария»
дип атый. Хәзер Казанда
яшәсәк тә, ике-өч айга бер
тапкыр Әлмәткә кайтып,
андагы матур үзгәрешләрне
күрәп сөенеп киләбез.*

Мин үзем тумышым белән
Камы-Исмәгыйль авылыннан.
1952 елның 10 маенда укытучы-
лар гаиләсендә дөньяга килгәнмен.
Гаиләдә өч бала үстек, өчөбез дә
малайлар. Мин – уртанчысы.
Шуңа күрә йорт эшләрен эшләү
күбрәк минем җилкәгә төште.

Ул елларда авыл бик зур иде.
Авылыбызның сигезьеллык
мәктәбендә укучы балалар да күп.
Без аны ике параллель класс
тәмамладык, һәр класста 30 ар
бала булды. Авылның күп кешесе
ул чорда да, хәзер дә нефть
тармагында эшли. Әти мине дә
Лениногорскига нефть
техникумына укырга җибәрде.
Дипломлы яшә белгечләрне
илебезнең төрле өлкәләренә эшкә
билгели торганнар иде.
Техникумны бик яхшы билгеләренә
генә тәмамлагач, миңа сайлау
мөмкинлегенә бирделәр. Туган ягым-
ны сагыначагымны белеп, мин
Әлмәттә калырга булдым.
Белгечлегем буенча эшләргә
«Татнефть» оешмаларында урын
юк иде. Дүртенче разрядлы
электромонтер булып Әлмәттәге
нефть куу идарәсенә урнаштым.
Армиягә киткәнче ике ел шунда
эшләп, кичләрен нефть һәм газ
институтында укыдым. Армиядән
туп-туры Әлмәткә кайтып, эшемне
дә, укуымны да дәвам иттем.
Шулай итеп, тормышымны Әлмәт
белән бөтенләйгә бәйләдем дә
куйдым. 20 елдан артык гомерем
«Елховнефть» идарәсендә эшләп
узды. «Татнефть» җәмгыятенен
бүтән генераль директоры
Маганов Наил Өлфәт улы белән дә
бергә эшләргә насыйп булды.
Яшә кенә булса да, ул цех җитәк-
челәре арасында бик абруйлы кеше
иде. Мин үзем дә аннан бик күп

нәрсәгә өйрәндем. Кешелекчелек,
үз кулы астында эшләүчеләрне
кайгырту кебек матур сыйфат-
лар хас иде аңа. Үзе эшләгән тер-
риториядә хезмәт куйган авыл
хужалыгы җитәкчеләре дә аның
ярдәмен гел тоеп тордылар.
Бүтән дә шәһәр өчен бөтен
мөмкинлекләрен куллана ул.
Соңгы елларда Әлмәт тагын да
үсте, тагын да матурланды.
Күптән түгел «Саулык» паркы
ачылды. Андый парк әле
Казанның үзәндә дә юктыр, мө-
гаен. Шәһәрбездәге күлгә дә
яшәү сулышын нефтьчеләр өрде.
Тәмам саегып, бака күленә әйләнен
беткән иде бит. Моннан 20 ел элек,
«Татнефть» идарәсенен ул вакытта-
гы җитәкчесе Шәфәгать Тәхәвәтди-
нов аны тәртипкә китерү эшен
башлап җибәрде. «Татнефть»нең
йөзләгән машинасы икешәр смена
эшләп, күл төбен чистарттылар,
тирә-юнен матурладылар.
Шушы еллар эчендә бу күл
Татарстанда иң уңайлы су коену
урыны булып танылды.

Үзгәрешләр Әлмәтнең үзәндә
генә түгел, район авылларында да
күзгә ташлана. Әнә Габдрахман
авылын гына алыяк. Зур бассейн,
Боз сарае, музей, сәүдә үзәге,
стадион, бөтен мөмкинлекләре
булган урта мәктәп, берничә
балалар бакчасы, амбулатория,
Мәдәният йорты, чат саен
балаларга уен мәйданчыклары,
парк... Авыл урамнары гына түгел,
тыкрыкларга кадәр яктыртылган,
юлларына асфальт җәелгән.
Болар – шушы авылда туып-үскән
Шәфәгать Фәхраз улының тырыш-
лыгы нәтижәсе. Бу игелекле эшләр
өчен авыл халкы аңа һәр көнне
рәхмәт укый. Бөтен нефтьчеләр
исеменнән аңа да, Наил Өлфәт
улына да ихлас рәхмәтләремне
җиткерәм.

Жырдагы кебек: «кайтабыз да
китәбез шул...» Туган яклар бик
сагындыра. Ходай насыйп итсә,
киләчәктә дә гел кайтып торырбыз.
Кайткан саен матур үзгәрешләргә
сөенергә язсын.

Ирек ХӘНИПОВ.
Казан шәһәре.

Менә тагын табигатьнең матур чагы – алтын көз килеп житте. Бакчамда үзем үстергән төрле-төрле матур чәчәкләргә карап сокланам, хозурланам! Араларында купшылары да күп, тик бүгенге бәйрәм көнендә күңелгә иң якыннары – кашкарийлар... Аларга карыйм да күңелем белән бала-чагыма – туган ягым Актаныш районы, Иске Байсар авылына юл алам...

Менә шундый кояшлы, матур октябрь иртәсе... Безнең өйдә бүген бәйрәм – Укытучылар көне. Минем иң кадерле, иң газиз кешеләрем – әтием белән әниемнең бәйрәме бүген!..

Иртә таңнан өй янындагы бакчага ашыгам – үзем үстергән кашкарийлардан тизрәк чәчәк бәйләме жыйсым килә! Бүлгәгемне күреп бик куанчак алар! Йөзләре тагын да яктырып китчәк! Миңа, 7-8 яшьлек кечкенә кызга, моннан да зуррак сөөнеч юк бит!

Мондый күңелле котлаулар еллар үткәч тә кабатланып, гайлә традициясенә әйләнде: безнең балалар да, һәр бәйрәмдә чәчәкләр тотып, үзләре ясаган откыткаларга матур теләкләр язып, яраткан әби-бабаларын котларга өйрәнделәр. Әтием белән әниемнең оныкларын кочаклап, башларыннан сыйпап, бәхетле елмаюы әле дә күз алдымда тора, инде ничә еллар бу мизгелләр күңелемдә кадерле хатирә булып саклана...

Минем әтием, Басыйров Миргалым Гыйлем улы, 30 елга якын Иске Байсар мәктәбенең директоры

булды. Ул елларда мәктәбебез зур уңышларга иреште. Укучылар һәм укытучылар коллективы республика фән олимпиадаларында да, спортта да, үзешчән сәнгатьтә дә беренчелекне яулап, мәктәбебез данын бөтен Татарстанга танытты. Әниебез абруйлы татар теле һәм әдәбияты укытучысы иде.

Әтиемнең республика күләмдә беренчеләрдән булып «РСФСРның атказанган укытучысы» исеменә лаек булды. Зур тормыш юлы үткән кеше ул! 1944 елда 18 яшендә Бөек Ватан сугышына китеп, Чехословакиядә Жиңүне каршылап, яңадан тагын алты ел Львов шәһәр-рендә бандерачыларга каршы көрәшә. Сугыштан кайткач, педагогика институтына укырга керә, шунда әнием Гөлсем белән танышып кавышалар.

Әнием белән безне, өч кызларын да үзләре үрнәгәндә тырыш, гадел, максатчан, кешелекле итеп тәрбияләргә тырыштылар. Өчөбез дә медицина институтын тәмамладык, табиб булып эшләдек.

Әтием бик сабыр, тыныч, бик гадел кеше иде. Шуңа күрә дә инде аны мәктәп коллективы да, авылдашлар да бик хөрмәт иттеләр...

Авылдашлар теләге белән Байсар мәктәбенең әтиемнең исемен бирү безнең өчен бик зур сөөнеч тә, зур горурлык та булды.

Р. С. Кашкарий чәчәкләре күңелемдә менә шундый хатирәләр уятты.

Балачагымдагы кебек, бакчамдагы кашкарийлардан бәйләм ясап, әти белән әнине Укытучылар көне белән котларга юл тотам... Бу чәчәкләрем аларга дога булып ирешсен!

Гүзәл БАСЫЙРОВА-ЯКУПОВА.

Чаллы шәһәре.

«Мин намазга ничек бастым» дигән сәхифәне укыгач, сезгә хат юлларга булдым. Күзләре күрми торган картәниебезнең сәкедә намаз укыганын әле дә хәтерлим. Элек өйләрдә сәке була торган иде бит.

Мин беренче сыйныфка укырга кергәч, картәни вафат булды. Без

аннан бер дога да өйрәнәп калырга өлгермәдек.

Тормышка чыгып, балалар үстәрәп, дөнья көтеп гомерләр узды да китте. Көннәрдән бер көнне олы улымның 5 яшьлек кызы авырый башлады. Баланың башында шеш бар, диделәр. Мәскәүдә операция ясаттылар. Ләкин бер елдан ул тагын килеп чыкты. Уфада икенче операцияне ясагалар да, балабыз савыкмады. Йөри дә, ашый да алмый, күзләре дә күрми иде... Операция ясаган табиб баланы әтисенең кулына салып: «Без булдыра алганның барысын да эшләдек. Хәзер үзегез Аллаһы Тәгаләдән балагызның исән калуын сорагыз», – дигән.

Шул көннән без улым белән икебез дә намазга басып, бер Аллаһтан балабызга исәнлек, гомер сорап дога кылдык. Бездән өйрәнәп, башка балаларым, оныкларым да намаз укый башладылар. Башына ике тапкыр операция кичергән оныгым да савыгып, ул да намаз әһеле булды һәм 26 яшенә кадәр яшәде.

Аллага шөкер, бүген барлык балаларым, килең-кияүләрем, оныкларым намазда. Безнең арттан сөңлем дә, энебезнең хатыны да, ике туган апам да гыйбадәт юлына бастылар, сөбханаллаһ.

Намаз укыган саен, туганнарым, оныкларымның балалары өчен, намазлы кешеләр булсыннар иде, дип дога кылам. Кадерле укучылар, сезнең дә һәр иртәгез «Илаһи ният кылдым иртәнге намазга», дип башлансын иде.

«Сөембикә» журналын «Азат хатын» чагыннан ук яратып укыйм. Безнең әтиемнең укырга бик ярата, ел саен языла иде. Аның бу гадәтен хәзер үзем дәвам итәм, журналга иң беренчеләрдән булып барып язылам. Шундый матур, кызыкты журнал чыгарганыгыз өчен рәхмәт сезгә.

Флидә СӘМИГУЛИНА.

Башкортстан, Дүртөйлә районы, Урманасты авылы.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур., 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

«БЕЗ БИТ ӘЛЕ ИКӘҮ!»

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Жылы, матур сүзлөргә саранрак иде ул. «Яратам» дип тә ике генә тапкыр әйтте: улыбыз Идеалны тапкач һәм 55 яшьлек юбилеемнан кайткач...

Ире дә аннан «яратам»нарны көн дә ишетеп яшәмәгәндер. Андый чын хисләр, гадәттә, эчтәрәк, тирәндәрәк була. Аның каравы, Гөлнур ханым моны хәзер һәр көнне исбатлай.

Тормыш шундый бит ул – кешене утка да, суга да сала. Аның сынаулары да гел көтмәгәндә килә. Килә дә, бар гомереңне икегә бүлә. Ире, Азат Касыйм улы Айзатуллов – Буа районы башлыгы, һәр жирдә сүзе үтә торган дәрәжәле житәкче, тырыш гаилә башлыгы. Болары – гомернең беренче өлешендә. Ә икенчесе... Монысы күпкә катлаулырак – ул көн саен сындырырлык итеп сыный. Югыйсә алдарак та гел иркә хатын гына булып яшәлмәгән.

Язучы, шагыйрә, бик күп җырлар авторы Гөлнур АЙЗАТ белән ачыктан-ачык сөйләшәбез. Яшәр өчен, аны ямьләрәк итәр өчен ул бүген кайдан көч ала – шул сорауларга җавап эзлибез.

...2016 елның 26 ноябре иде ул. Азатның Буа районын җитәкләвенә дүрт ел: җир җимертеп эшләп, зур-зур планнар корып йөргән чагы. Ул елны жәй буге туган авылына – Ташкичүгә су керттерде. Авыл сусыз тилмерә иде... Алай гынамы?! Яңа медпункт төзетте, клубка капитал ремонт ясатты. Юл салдырды! 26 ноябрьдә төзекләндерелгән клубны ачу тантанасы булырга тиеш иде. Ул Әниләр көненә туры килде – чарага әниләр дә чакырылды. Азат миңа шалтыратканда, кайнанамны котлап килсәк дип, өчпочмак пешереп йөри идем. «Әйдә, матур күлмәкләреңне, читекләреңне ки, чыгыш ясарсың, бүләккә китапларыңны да ал», – ди. Беренче тапкыр: «Матур күлмәкләреңне ки», – ди!.. Әнкәйгә ике чүлмәк гөл дә алып куйган идем, өчпочмакларны тутырдым, бүлгемне дә эзерләдем. Ул арада капка төбенә машина белән Азат та кайтып туктады. Шул көнне ул мине беренче тапкыр машинага ишекне ачып утыртты. Искитмәле хәл... Авылга башта әнкәйгә кереп, аны котлап чыктык. Азат табын янында бер чынаяк чәй генә эчте. Югыйсә районның бик мөхтәрәм кешесен юбилее белән котлап, аларда да бер чынаяк чәй генә эчкән иде... «Авызымнан нигәдер канәфер төмә килә», – диде...

Клубка халык җыелган иде. Өч сәгатьлек концерт эзерләгәннәр. Азат та котларга сәхнәгә менде. Йөзә үзгәрүенә, төсә китүенә игътибар иттем, әмма үзә зарланып бер сүз дә әйтмәде. Соңыннан китапханәдә чәй эчтек. Сабуллашканда кызларга: «Исән-сау эшләгез, матур чаралар үткәрегез!» – диде. Киткәндә мине тагын машинага ишекне үзә ачып утыртты. Аның артына утырып, ул утырган урындыкка тотынып, нидер сөйли башладым – тәэсирләр тау кадәр бит! Кузгалып 100 метр китмәдек, Азат кулыма авып төште. Бер сүз әйтмәде, ниндидер аваз гына чыгарды...

«Ашыгыч ярдәм» көтмәдек, үзәбез туры хастаханәгә киттек. Азат ул чакта 153 килограмм иде – машинадан

төшергәндә өстемә ауды... Диагностны шундук куйдылар: «Инсульт... Баш миенә 53 проценты зарарланган» диделәр... Төнгә өчлөргә Казанга барып життек. Азат бу вакыт инде комада... Назлыгөл киявебез белән туй сәяхәтенә киткән иде, минем янда улыбыз Идеал гына. Иртәнгә сәгать алтыда безне чакырып керттеләр дә: «Риза булсагыз, баш капкачын ачабыз», – диделәр. Ул-бу булса, берүне дә гаепләмим, дип кул куйдым. Исән генә калсын!

Операцияне аңа алты сәгать ясадылар. Улым белән коридорда аны чыгарганнын көттек. Чыкты... Һаман да комада... Реанимациягә янына сәгәтләп кенә кертәләр. Өн белән төш, көн белән төн буталган чаклар...

Өч көннән соң, тукта, өйгә кайтып килим әле, дим. Эт тә бар бит, тавыклар да. Кайтып керсәм, мич ватылган – өй бәз кебек салкын. Тәрәз төбем саен гөл иде – илле өчесе дә өшегәннәр. Шактый соң кайттым, мичне ясатырга мастер чакырырга инде соң. Кухня ишеген ябып, жылыткыч кабыздым. Чәй куеп җибәрдем. Төнгә сәгать ике, берүзем. Күңелгә шигырь юллары килә башлады:

Моңланмыйча узып буламыни

Бәхет белән сагыш арасын.

Чын сөюгә ышанмаган кеше

Бер ялгызы калып карасын...

Аннан ВКонтактега кереп киттем, берәр дога эзләп укыйм әле, дим. Шул вакыт җырчы Сирина Зәйнетдиновадан хат килеп төште: «Гөлнур апа, нигә йокламыйсыз?» – дигән. «И-и, бәгырь, Азат абыңа инсульт булды, комада ята. Менә бер шигырь яздым әле», – дим. «Җибәрегез әле миңа да», – ди. Кухняда утырган жирдә йоклап киткәнмен. Уянуга телефонымны карыйм – Сирина инде миңа яңа җыр салган. Ул җырыбыз 2017 елда «Иң моңлы җыр» номинациясендә җиңү яулады. Аның нинди ситуациядә тууын үзем генә беләм...

Инсульт кабатлана, күп булса бер ел яшәр, дигәннәр иде, инде менә тугыз ел була.

Иртән гөлләремне чыгарып ташлап, мичне ясаттым да, тагын Казанга чыгып киттем. Азат һаман аңында түгел... Ундүртенче көнне генә, өстендә берничә тапкыр азан әйткәч, беренче тапкыр керфекләре селкенә башлады. Күзләрен ачты, уң кулы белән кулымны чытырдатып кысты. Сул ягы хәзер дә бөтенләй эшләми аның... Бу вакыт Азатка 57 яшь иде. Чиратлап сакладык: мин, улым, кызым... Дүрт айдан соң реабилитация узарга Төркиягә киттек. Ике ай дигәндә без анда «әйе», «юк» кебек кыска сүзләр әйтергә, берничә кашык ботка кабарга, бассейнда атларга өйрәндөк. Аннары булган ике инсульттан соң, яшь баланы йөрергә өйрәткән кебек, аны йөрергә инде үзем генә өйрәттем... Төркиядән соң бик озак вакытлар Казанның 7 нче хастаханәсендә, ветераннар госпиталендә дәваландык.

Өйдән 26 ноябрьдә үз аягы белән чыгып киткән кеше, 20 августта инвалид коляскасында кайтып керде. Азат өчен дә, минем өчен дә яңа тормыш башланды... Бер ел логопед белән шөгыльләндек. Тукай, Твардовский, Есенин, Некрасов шигырьләрен сайлап, 110 битлек текст әзерләдем: бөтен сүзләре аңлашылып бетмәсә дә, ул аларны минем арттан кабатлап кычкырып укырга өйрәнде. Басма хәрәфләр белән язабыз, саныйбыз, балалар тренажер кайтартты – аны әйләндерәбез. Дөресрәгә, ул әйләндерә, ә мин жырлый-жырлай яныннан «чабам». Әкрән генә кухняга, аннан ишегалдына чыгабыз...

Бәла ялгыз йөрми диләр бит: Азат авырып киткәч, әнигә яман шеш дигән диагноз куйдылар – операциядән соң аны үземә алып кайтырга туры килде. Аннан әниңең ялгыз сөңлесенә инсульт булды – ул да минем кулга калды. Өйдә берара берүземә өч авыру булды! Тормыш мине шулай дүрт стена эченә бикләде. Буа шөһәрәнең академик Р. З. Сәгъдиев исемендәге урта мәктәбендә эшләп йөргән чагым иде бит. Ренат Харис музейне оештырдым, «Шөһәрәләр – нәсел агачы» дигән конференциям региональ дәрәжәгә күтәрелде, «Киләчәге бар милләт без, шөһәрәләр бай милләт без» республика фәнни укулары оештырып, фәнни эзләнү эшләрен калын хыялчылар итеп чыгардык... Шуңа күрә эштән бик авыр киттем. Әмма капкаларның берсе ябылса, чыннан да, икенчесе ачыла икән. Азатка инсульт булганнан бирле 4 kitap, 300 жыр яздым! Йокы күрмәгән озын төннәр бар. Иң авыр вакытларда, нишләргә белмәгәндә, кухняга чыгып утырам да чөй яки кафвә эчәм һәм... бәхет турында шигырь юллары язып куям. Шуннан соң рәхәт булып китә...

Авыру карау үзеңнең сәламәтлегенә дә урлый. 2019 елда миңа авыр диагноз куйдылар: өч ай гомерең калган, диделәр. Кайттым да елыйм, мин елаганны күрәп Азат елый... Аннан: «Азат, туктале, мин бит исән... Нәрсә ашыысың килә?» – дим. «Пәрәмәч» дип аңлатты. Камыр куеп жибәрдем. Тиздән үлсәң дигән көнне камыр куйган кеше тагын бармы икән?! Икәү утырып чөй эчтек, аннан аны урамга алып

чыктым... Шуннан... тагын kitapка тотындым. Алай-болай булсам, бөтен тормышым шунда чагылып, дим. Kitapка керәсе фотоларны Азат белән икәү сайладык. Моңа кадәр язган шигырьләремне, жырларны, ижатташ авторларның фотоларын, хикәяләрне тупладым. Татарстан kitap нәшриятында: «Дүрт-биш елсыз чыкмас», – диделәр. «Аның кадәр көтәргә вакытым юк», – дидем. Спонсор эзләргә туры килде... «Саф чишмә» kitapын улыбыз Казаннан алып кайткач, башта аны Азатка тоттырдым. «Монда безнең туй көне турында да язылган, минем 55 яшьлек юбилеем хакында да. 55 роза тотып, син дә чыгып сөйләгән идең», – дим. Шундый куанды!

Яхшымы бу, юкмы, белмим, әмма минем kitapларымның 95 проценты – тормышта булган хәлләр. Мәсәлән, «Баллы кирпич» повестең төп герое – әтиемнең бабасы Ибәтулла Рәхмәтуллин. Ул – кирпич сугу остасы, архитектор дисәң дә була. Аның төзөгән йортлары Апас, Кайбыч, Төтеш районнарында хәзергәчә саклана. Ибәтулла бабам турында язарга әтием әманәт иткән иде. Ул kitapны әни бездә торганда яздым. Шунда ул миңа: «Кызым, гел әтиңең ягын язасың, безнең нәселдә дә kitap герое булырлык кешеләр бар бит», – диде. Һәм бер атна бие Жиһаннур апаның язмышын сөйләде. Әйе, ул да тарихи повесть. Әнидән ишеткән нәремнең бер өлешен интернетка чыгаргач, миңа Жиһаннур апаның үги кызлары, оныклары яза башлады. Үзе дә бик иртә ятим калган Жиһаннур апа сигез балалы тол иргә кияүгә чыга. Алар белән аралашудан да туды «Жиһаннур» kitapы. Мин әниемнең бу туганы аша 1930–1931 елларда Магнитогорск шөһәренә сөргенә сөрелгән милләттәшләребезнең аянычлы язмышын да күрсәтергә теләдем... «Баллы кирпич» повесте Сажидә Сөләйманова исемендәге әдәби премиянең махсус бүлегенә лаек булды. Ә «Жиһаннур» kitapы «Казан утлары» журналы үткәргән конкурста «Иң яхшы проза әсәре» номинациясендә икенче урынны алды.

Көннәр бие өстәл артында утырып kitap язарга мөмкинлегем юк минем. Ноутбукны күбрәк йә Азат торганчы, йә ул йокларга яткач кабызам – минсез бүлмәдә озак тормый ул хәзер. Көндөз язарга жай табам икән, аны коляска белән яныма чыгарып утыртам. «Хәзер шушы бүлекке генә язып бетерәм дә, тәмләп чөй эчәрбез», – дим. Өстәл янына утыргач, кайсы бүлектә, нинди урында калган идем әле, дип уйлап торырга вакытым юк – шунда ук яза башлыйм. Азатны яткыргач кына язганнарымны кабат укып чыга алам.

Аягында йөргәндә, таза-сау булганда Азат минем язучымын житди эшкә санамады. Шушы шөгылем аркасында аерылышуга кадәр житкән чаклар булды... Ул район башлыгы булып эшләгәндә ижат кичәмне үткәрдем һәм шуның артыннан ук Азат өстеннән шикаять яздылар. «Хатыны ижат кичәсе үткәрәп, укытучыларны эштән аера», дип. Мондый аноним хатларның икенчесе дә булды, өченчесе дә. Соңгысында Казаннан төнлә генә кайтып керде – йөзөнә карарлык түгел. Андый чакта дөшмисең инде... Иртән тордык, ул эшкә жыена, ә мин кухняда аңа иртәнгә чөй әзерлим. «Бәлки син язучыңны ташларсың?» – диде ул миңа шунда. «Аңламадым», – дим. «Мин бит инде жавап тотарга Казанга өч тапкыр бардым... Язучыңны ташласаң, бәлки, безне тынычлыкта калдырырлар иде», – ди. «Азат, мин 10 яшемдә

яза башлаган идем. Бүгөн дә шул ижат мине укытучы, хатын-кыз, әни буларак яшәтә. Язучы белән тормыйм дисәң, берәр сыер савучы яки төзүче алып кайта аласың. Тик мин язудан туктамыйм!» – дидем. Шуннан соң ул миңа «писака» дия башлады. Ә хәзер мине шул ижат яшәтә – бүгенге көндә бөтен авырлыкларны жиңәргә булыша... Беренче консультант соң Германиядә дәваланып кайтты. Файдасы булды – тагын барырга кирәк. Тик бер тиен акча юк! Китапларымны күтәрәп, районның мәдәният, мәгариф бүлекләренә бардым. «Бушка ярдәм сорамыйм, алыгыз китапларымны», – дим. Рәхмәт аларга – мөмкинлек таптылар. Азатка: «Әгәр теге вакытта язудан туктатсаң, бу китапларым булмаса, миңа бу акчаны кем бирер иде?!» – дидем. Минем өчен язучының нинди мөһим икәнен хәзер аңлады ул: яңа китабым кайткан, һәрбер битен ачып карый. Аны исән-сау яшәтү өчен китапларымнан аз өләш кермәде. Шушы ижатым булмаса, тугыз ел буге мондый авыр йөкне алып барырга ничекләр түзәр идем икән?! Түзү дигәннән. Бу хакта миннән бик еш сорап язала. «Аның белән гөрләп яшәгән вакытгыңны искә төшерәсең дә, түзәсең», – дим. «Тугыз ел буге колыскадагы иргә карап торасыңмы?» – дип язучылар да бар. «Сигез ел буге авыру ирем белән бер түшәктә йокладым, үземнең чирләрем арткан кына аерым ятам хәзер», – дип җавап бирәм. Мин тәүлектәге 24 сәгатьнең 20 сәгатен аңа хезмәт итәм. Азат исән булмаса, бу китапларны яза да алмас идем. Жырларым да тумас иде. Кеше йә бик бәхетле, йә бик бәхетсез чагында гына ижат итә ул...

Тормыштан мин гел позитив эзләргә тырышам. Ул Азатка да, минем үземә дә бик кирәк. Еш кына догалар тыңлыйм, йә үзем укыйм. Ул уянганыч торып, ишегалдына чыгып китәм. Кыш көне елап, жырлап кар көрим. Жәй булса, бер-ике тапкыр үләннән яланаяк әйләнәм. Тәнем уясын, дим: Азатны күтәргә көч кирәк бит миңа. Гел салкын су белән юынам. Чәйне куеп жибәрәм: ике кашык бал белән сөтле чәй эчәм. Минне табигать, бигрәк тә ылыслы агачлар тынычландыра: әтисе белән шушы хәл булган, Идеал улыбыз бакчага өч нарат алып кайтып утыртты. Тәрәз төбемдә яраннар үстәрәм – алар белән сөйләшәм. Вазага чәчәкләр кертәп куюдан да бер тынычлык табам.

Азат сәгать биштә тора. Сигез тулырга 20 минутта гына иртәнге процедураларыбыз бетә. Һәр көнне иртән кырынабыз, юынабыз, бөтен тәннәрен карап чыгам – консультант булган авырулар өчен бик мөһим бу. Мыек турында аерым сөйләргә кирәктер. Аны карау үзе бер мәшәкат булса да, кырып ташлы алмыйбыз. Кайчандыр Азат аны минем өчен үстәргән иде. Студент чакта таныштык бит. Мин: «Мыексыз егетләр белән йөрмим», – дигәч, китте дә бер айга югалды. Беркөнне ак розалар тотып килгән. Башта танышым тордым – мыек үстәреп яткан икән!.. Шушы иртәнге эшләр беткәч, иң азатка аңа затлы парфюм сөртәм. «Нинди киём киясең?» – дип сорыйм. Ашарына да берничә төрле ризык әзерлим, аннан: «Кайсын телесең, сайла», – дим. Аңа һәрвакыт сайлау мөмкинлеген калдырам: башын эшләтергә сәбәп чыгып кына торсын.

Кайчак ВКонтактега икәү төшкән фотобизны куям: «Менә Касымич белән сөйләшә-сөйләшә чәй эчәбез әле», –

дим. Шунда ук: «Инде тугыз ел сөйләшмәгән кеше белән ничек сөйләшә булган ул?» – дип язучысы табыла. Сөйләшәбез! Мин сөйлим, ә ул йә башын кага, йә кул белән берәр реакция белгертә. Без күп вакыт аңлашабыз. Ул миңа гөлләргә су сибәргә кирәклеген искә төшерә. Ашауга, табак-савытны юарга куша – аңа су тавышы рәхәт бугай. Агып торган суда савыт-саба юу минем үземне дә тынычландыра, шуңа күрә савыт-саба юа торган машина куйдырмадым да. Идән юганда да шундый хисләр кичерәм. Аннан икәү урамга чыгып китәбез: «Мин бакчада эшлим, син карап утырысың», – дим. Мин аның белән гел сөйләшәм. Китабымның яңа бүлеген тәмамлауга, кычкырып аңа укып чыгам. Газета-журналларда безнең гаилә хакында берәр язма чыкса, иң элек Азатка күрсәтәм. Композиторлар шигырьләремә көй язып салсалар, иң беренче аңа тыңлатам. Шуңа күрә ул аларның барысын да танып: телевизордан берәр жырлымны ишетеп калса, бөтен өйне яңгыратып кычкыра – үзе янына карарга чакыра. «Яшәү яме» жырнын бик ярата. Әйе, мин аны күптән сүзсез дә аңларга өйрәндем. Дөрес, аңламаган чаклар да була. Андый вакытта жиде-сигез вариант тәкъдим итәм: өстенә ябыйммы, ачийммы, утыртыйммы, яткырыйммы, дару биримме... Мин санап чыгам, ул белгертә. Һәр көнне иртәнге сәгать алтыда Идеал шалтырата: «Әни, тордыгызымы, хәлегез ничек?» – ди. Аз гына соңарса, әтисе инде тынычсызлана башлый. Атна азагы житсә, ул аларны көтә: Идеал атна саен улы белән кайтып аны мунча кертәп китә.

Безнең инде тугыз ел ике арада диалог юк, монолог кына. Ләкин гаилә архивында элек төшергән видеолар шактый. Юбилеемда Азатның мине котлавы, «Татарстан–Яңа гасыр»га биргән интервьюлары... Тере тавышын бик сагынган чакларда, яныма утыртам да шуларны тыңлыйм. «Хәтерлисезме?» – дим. Ул «әйе» дип баш кага. Ә кайчак тәмле ризык пешерсәм, «ох» дип куя. Андый мизгелләрдә ике сәгать аның белән сөйләшәп утырган кебек буламын... Яңа күлмәк кисәм, замогын юри эләктермим: «Азат, булыш әле», – дип, аның янына барам: калтыраган кулы белән тырыша-тырыша күтәрә. Үзенең нәрсәгәдер яравына куана, ә миңа шул гына кирәк! «Авыруга кайда ятса да, нәрсә ашса да барыбер түгелмени?!» – диючеләр бар. Барыбер түгел! Аның урын-жирен кайбер көнне дүрт-биш тапкыр алыштырам. Үзем ашамасам да, әйткәнемчә, аның алдына әллә ничә төрле ризык тезеп куям – һәрберсен блендер аша чыгарам. Аңа шулай ярдәм итә алуым үземә дә куаныч. Азатның кәефен күтәрү өчен әллә ниләр уйлап табам: беренче елларда, үзенә алдан белгертмичә, гел дусларын чакыра идем. Ул утырган һәр бүлмәгә пар аккошлар сыны куйдым. «Бу – синең белән мин!» – дип әйтеп торам. Аның күз алдында гел икебез бергә төшкән фотосурәтләр тора...

Тагын яңа китап башладым менә. «Корыч аргамак» дип атала ул. Ирем Азат, аның язмышы турында булачак. Үткәннәргә күз салган саен, ныграк аңлыйм: мин иремне бар булышы белән хөкүмәткә эшкә биреп, тормышны үзем алып барып, бүгенге авырлыкларны кичәргә инде алдан әзерләнгәнмен. Аллаһы Тәгалә күтәрә алмаслык сынау бирми, диләр – мин инде моңа инандым.

Кил син

Алмаз Хәмзин сүзләре,
Рөстәм Вәлиев көе.

Менә тагын көзләр җитте,
Менә тагын яфрак коела.
Салкын көзнең сары төсө
Сагыш сала, күңел боега.

Кайдан сине эзлим икән,
Кошлар белән китим
микән?
Иңнәремдә талмас җилкән,
Юлларымда сары чирәм.

Кушымта:
Кил син, кил син, үзең кил,
Яратам, шуны бел.
Кил син, кил син, үзең кил,
Әле дә соң түгел.

Көзгә тойгы салкын җилдән
Өшегәнме әллә боегып?
Син яшәгәч, яшим инде
Күңел белән сиңа сыенып.

Тәрәзәдән карыйм тышка,
Көз җыена тагын кышка.
Өметемне юкка баглыйм,
Быелгы көз үтәр бушка.

«Кил син» ӘЛФИС ЖЫРЫ

Алмаз
ХӘМЗИН

«Кил син» җырын ишетсәләр, күпләрнең күз алдына Әлфис Кыямов килә. Әлфис исеме чыкса, «Кил син» җырын искә төшерәләр. Бу җырның көне-төне яңгыраган вакытлары бар иде шул. Телевизорны ничә кабызсаң да шушы җырны яңгыратып, Әлфис Кыямов чыга иде. Радиодан да тынып тормады. Әйе, бик популяр булып китте бу җыр. Әлегә кадәр яраталар аны. Гадәттә, җырның ике авторын – сүзләрен һәм көен язучыларны гына атыйлар. Ә мин һәрвакыт, бу җырның авторы дүртәү, дип әйтәм: көе – Рөстәм Вәлиевнеке, аранжировкасын Рафик Агапов ясады, сүзләре – минеке, ә халыкка танытучысы – җырчы Әлфис Кыямов.

Бу жыр ничек туды, дип сорарсыз. Аңа жавап биргәнче, Элфис белән очрашкан, танышкан көннөргә әйләнеп кайтасым килә.

Башкортстаннан килеп, байтак артистларның популяр булып киткән чорлары иде бу. Инде Хәмдүнә Тимергалиеваның «жир жиертеп», шау-гөр килеп, бөтен эстрадабызны уулап алган чаклары. Зифалык дисеңме, тавыш көрлеген әйтсәңме! Ул үз дәверендә башкорт якларында татарча жырларга интегеп йөргән жырчыларны Татарстанда үз канаты астына алып, эстрада концертларында ияртеп йөртте. Шулар арасында Элфис Кыямов та бар иде. Бер концертта нәфис сүз остасы һәм жырчы буларак, миңа да катнашырга туры килде. Элфис – баянчы да, жырчы да. «Сылукай», «Яшьлегемә кире кайтыр идем», «Иске карурман»нарны күздән яшь китерерлек итеп жырлый. Менә шулай танышып киттек без аның белән. Сирәк кенә булса да, шулай бергә концертлар белән чыккаладык.

Беркөнне Элфис миңа әйтә: «Алмаз абый, болай жырлап, юкны бушка уздырып йөрү туйдырды. Акча да юк, фатир да... Гаиләм дә риза түгел. Заводка китәрмен, ахрысы», – ди. «Тукта әле, Элфис, ашыкма. Тавышың матур, моңлы. Баянында да яхшы уйныйсың. Менә Рөстәм Вәлиевнең язылып бетмәгән бер көе бар. Шуңа көйгә синең өчен бер шигыр язам. Шуны эшлибез дә, сиңа бирбезд, әйбәт жыр килеп чыгачак», – дидем.

Эшне озакка сузмаска булдым. Шуңа төнне үк утырып шигырен яздым. Язам-сызам, язам-сызам... Ниһаять, иртәнге тынлыкта барлык язганнарымны ертып атып, моңсу гына кушымталы бер жыр тексты язып төгәлләдем. «Менә тагын көзләр житте...» дип башлана иде ул.

Иртән-иртүк Рөстәмне табып, аңа Элфиснең эстрададан китәргә уйлап йөрүен әйттем. «Әйдә әле, теге яза башлаган матур көеңне жайлап, аңа бирик», – дидем.

Жырның сүзләрен тотып, икәүлөшеп Элфис яшәгән тулай торакка барып кергәндә ул заводның кадрлар бүлегенә барырга жыенып йөри иде. Бер сүз дә әйтми-чә, мин жырларга керештем. Элфис сагаеп калды. Күреп торам, жырны ошатты. Ничә тапкыр жырлаганбыздыр ул көнне, хәтерләмим. Элфис баянын алып, көн дә уйнап карады. Үзенә күзләрендә яш... «Рәхмәт, егетләр! Мин әле аны яттан өйрәнәп бетерим», – дип, безне озатып калды.

Бер атнадан Рафик Агапов ясаган аранжировка белән бу жыр радиолардан бөтен дөньяга яңгырый иде инде.

Шуннан күп тә үтмәде, без, дүрт ижатташ, Элфис житәкчелегендә концерт бригадасы оештырып, Татарстан буенча гастрольләргә чыгып киттек. Кайларда гына булсак та, бу жыр көчле алкышларга күмелде. Өчәр тапкыр сорап жырлатканнары булды. Күпме жырласаң да, тамашачыны биздермәде ул.

Берсендә безне көрәш буенча берничә тапкыр Европа чемпионында батыр калган Хәбил Бикташев Самарага чакырды. Кунаклар арасында күп жырчылар булса да, Элфис никтер катнашмады анда. Концертны мин алып бардым. Тамашачылар бик ошаттылар. Ләкин Элфиснең «Кил син» жырны жырлаучы булмады. Әллә кыймадылармы, Элфис кебек башкарып булмас дип уйладылармы.

Концерттан соң Хәбил безне ресторанга банкетка чакырды. Никтер барыбыз да тып-тын гына утырабыз, барысы да арыганнар иде, күрәсең. Кыюлыгымны жыеп, ресторан музыкантларының тавыш операторы янына бардым да «Кил син» жырның көе язылган флешкамны суздым. Залга көй агылды. Мин берәз Элфисчәрәк булырга тырышып, аны күз алдымда тотып, жыр башладым. Шуңа ресторанның бер почмагында тыныч кына утырган берничә кеше уртага чыгып парлап биергә кереште.

Әрмәннәр икән. Таза гына гөүдәләсе чибәркәен кочагына алган килеш, ара-тирә миңа карап, баш бармагын күрсәтә.

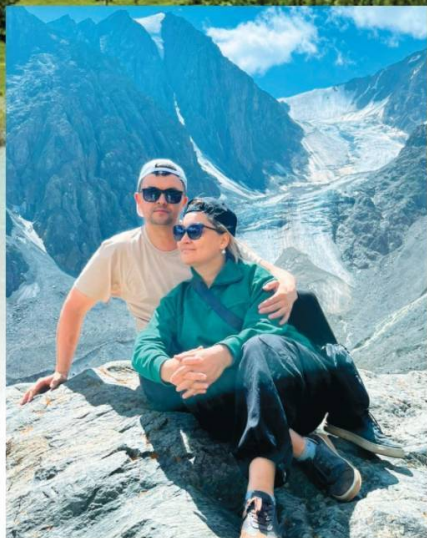
Көй тынды. Мин үз урыныма килеп утырдым. Күрәм, теге әрмән егет безгә таба килә. «Бик матур жыр, тагын бер генә жырла инде», – ди. Хәбил исә астан төртә: «Бөек әрмән халкы вәкиле соңгы бит, жырла инде!» Тавыш операторына барып, тагын «Кил син»не куйдырдым. Кыскасы, ул кичне өч тапкыр сорап жырлаттылар миннән бу жырны. Соңгы мәртәбә яныма килгәндә, ул миннән телефонымны сорап алды. Берничә көннән телефоныма шалтыраттылар. Теге әрмән кеше! «Шул жырны телефоннан тагын бер тапкыр жырламасыңмы? Хатыныма бик ошады, аның ишетәсе килә», – ди. Әйе, татарларны гына түгел, әрмәннәрне дә әсир иткән булып чыкты ул.

Бригада булып оешкач, без Элфис белән Мәскәүнең «Космос» концерт залында да яңгыраттык бу жырны. Мәскәүдәге тамашачыларыбыз аны ике тапкыр сорап жырлатты. Басып кул чаптылар.

Концерт тәмамлангандан соң залның сәнгать житәкчесе Элфис янына килеп, жырны сорап алмакчы булган. Элфис аны минем янга жибергән. Фамилиясе, ялгышмасам, Рублев иде бугай, үзен үзбәкләрнең «Ялла» төркеме вәкиле дип таныштырды. Анысы дөрес булгандырмы, юкмы, ләкин рус кешесенең татар жырны таң калуы безне гажәпләндерде. Ул миннән бу жырны башкарырга рөхсәт сорады. «Сезнең бит тыңлаучылар географиясе тар. Ә мин аны бөтен Россиягә танытыр идем», – диде. Өч сәгәттән мин аңа текстны рус теленә төرجемә итеп бирдем. Ләкин алдан ук бу жырның аның тавышына туры килмәвен күзаллавымны әйттем. «Аны Элфисчә башкарыр өчен, аныкыдай жылы тенор тавышка ия булырга кирәк», – дидем.

Андый жырлар уңышлы булсын өчен Элфис кебек жырчылар кирәк!

АЛТАЙГА ИЛТӘ ЮЛЛАР

Алсу ШАКИРОВА

Дуслар белән бер матур гадәт бар безнең. Ел саен илебезнең яңа матур төбәген, урынын барып күрергә тырышабыз. Дәрт тә, дәрман да бар, авыр маршрутлар да жиңел бирелә торган яшебез. Һәр ялдан яңа хыял белән кайтабыз. «Жәйге отпускларыгызны июльнең икенче яртысында алыгыз, киләсе елга Алтайга барабыз», – диде Нәфисә. Бөтен оештыру эшләрен үз өстенә ала ул. Маршрутларны карап куя, гидны сайлай, яшәр урыннар таба, ниндирәк киёмнәр кирәк булагагын да аңлата. Ияреп кенә йөр! Яңа елга аяк басуга «Алтай» төркеме ачылды һәм: «Самолетка билетлар сатыла башлады, алыйк!» – дигән беренче фәрман килеп тә төште...

Йокы, Катунь һәм Алтынай

Төнге рейсны әйтмә инде аны. Самолетта өч сәгать ярымда гына әллә ни йоклап та булмый. Безнеңчә иртәнге дүрттә Горно-Алтайск шәһәре аэропортына килеп төште. Бүгенге маршрутыбыз Катунь елгасы ярына сузылган Чуйский тракты буйлап салынган. Гидыбыз Максим безне 350 чакрым ераклыкта урнашкан Акташ авылына алып бара.

1000 километрга жәелгән, Новосибирск шәһәрендә башланып, Алтай аша Монголия чигенә кадәр житкән Чуйский тракты Россиянең иң матур юлы санала. Карпакланган мәгърур тау сыртлары, ярсулы елгалар, шарлавыклар, дала, тайга – Чуйский трактын тулысынча карап чыгар өчен үзенә ике ай кирәк, диләр. Ә без йоклыйбыз... Безне Алтайга гашыйк итәргә тиешле гид Максим йокыга киткәнне көтеп кенә торгандай: «Чыгабыз, монда бер локация бар», – дип, ярты сәгать саен диарлек уятып тормаса, никадәр матурлыкны күрә алмый калыр идек. Борчылмагыз, бүген йокы туйдыра торган жиңелчә көн, маршрут көннән-көн кызыктырак булачак, дип ышандырды. Алтай халкының гореф-гадәтләре белән таныштыру өчен чираттагы тукталышта уяндык. Алтынай исемле бик мөлаем яшә ханымның аилына (йортына) кунакка чакырулы икән без. Бер гаилә тарихы аша алтай халкының барлык гореф-гадәтләрен диарлек күрергә тукталуыбыз. Алтынайның бөтен ягы килгән: толымлап үрп салган озын чәчләре, статусына күрә толымнарына тагылган тәңкәләре, камзулының күтәрелеп торган жылкәләре, түшәндә балалар санына ишарәләүче бизәкләре...

Бүгенге көндә Алтай Республикасында (Алтай крае – аерым төбәк) 210 мең тирәсе кеше ишәп-ләнә. Шунның 30 проценты гына – алтай халкы. Үзләренең юкка чыгып баручы милләт булуларын аңлап, тамырларына тагын да ныграк тотынганнар. Алтай халкы сөякләргә – нәселләргә бүленгән. Барлығы 38 сөяк-нәсел бар дип сөйләде

Алтынай. Сөяк атадан балага бирелә, бер сөяктән булган яшыләргә гаилә кору тыела. Танышкан чакта ук алтайлылар исемнән алда сөякләрен атыйлар: «Сөяге Самай, Актаев Миржан», «Сөяге Аккүбек, Батыева Алтынай». Безнең халыкка хас тыйнаклык, олыларга хөрмәт, нәсел жепләрен белү – аларда да тәрбиянең нигезе. Алтайлылар – табигать көчләренә табына торган мәжүси халык. Һәр сөякнең үз изге агачы, хайваны, кошы бар икән. Алар беркайчан да үз изгеләренә зыян китермиләр, саклыйлар, хәтта агачны кисү дә зур гөнаһ санала. Алтай табигатенең шулкадәр бай, чиста булуы, гармониядә яшәвенәң бер сере шул, димәк... Алтынай безне алтай халкының милли ризыклары белән сыйлый: боорсак, тертпеек (майда кыздырылган жәенке кабартма, безнең май күмәче, юка кебегрәк), курут (ысланган сыр), казы, марал ите, буур (бавыр), чокчок (ясмыкны кыздырып уалар да, бал, чикләвекләр белән йомры вак түгәрәкләр ясыйлар), нарат жыләге һәм кедр чикләвеген кушып ясаган десертлар жирле халык әкиятләренә, риваятьләргә бәйләнеп китә...

Бүгенге маршрутыбызның финишы – Акташта безне табигать кочагында шәхси агач йортлар көтә иде. Ишекне ачып чыгуга – еракта Чуйский сырты күренеп тора. Иртән ишегалдында атлар көтүе йөри. Рәхә-ә-әт...

Күкбүре, көрәш, Мәргән

Иртәнге ашны ашаганда: «Бүген Күкбүре уены уза икән, юл өстендә бәлки күрәп булыр», – дип өметләнәдерде Максим. Алтай халкының милли уены турында гидыбыз беренче көнне үк сөйләде. Әмма ул уеннарны күрү өчен яз көне килергә кирәк, дип, күңеләбезне төшәргән иде.

Акташтан берәр сәгать юл узуга, бер авыл читендә Сабантуй диарсең! Юк, Күкбүре бу! Машинадан сикереп диарлек төште. Күкбүре уенында ике командага бүленгән атлы жайдаклар катнаша. Футбол кыры кадәр мәйданның ике башында зур казаннар урнаштырылган.

■ Күкбүре уены. Бу уенга малайларны да, атларны да кечкенәдән әзерли башлыйлар.

Туп урынына – башы, эче алып тегелгән көжә түшкәсе. Жайдак атка атланган килеш түшкәне иелеп алып көндәш команданың казанына илтеп салырга тиеш. Әмма алай жиңел генә салам димә. Атлар ките-реп төртә, һөжүм итә, көндәшләр көжә түшкәсен алырга тырыша, дүртәр метрга тузан күтәрелә...

Мәйдан кырында алтай милли халык уеннарын оештырганнар. Балалар да, олылар да, ирләр дә, хатын-кызлар да уктан аталар, малайлар вакытка чыбыркы шартлатып агач фигураларны бәрәп төшәләр. Өстәвенә, алтай көрәше дә узачак икән! Гидыбыз Максим бу көрәшнең кагыйдәләрен белә, үзе дә көрәшкән. Татар көрәше дә, билбау көрәше дә түгел бу. Көндәшен аягыңнан эләктереп тартып егарга да күп сорап тормый – тыелмаган! «Имгәнерсең, маташма», – дип әйтеп карыйм иремә, тыңлаймы соң инде?! Барып язылып та килде. Максим тиз-тиз генә төп алымнарга өйрәткәләде дә, келәмгә чакырганны көтә башладык.

Мин, көрәш башланганчы дип, Күкбүредә уйнаучы командалар, аларның тренерлары утырган якка ашыгам. Күбрәк беләсе килә! «Үен өчен теләсә кайсы ат туры килми әле. Беренчедән, ул айгыр булырга;

■ Бугаз белән
жырлаучы
Мәргән Тельденов.

■ Алтай кызы
Катунь белән
якыннан танышу
өчен елга буйлап
сәгать ярым
йөздөк.
Салкын кочагына
сикереп караучы
да булды!

икенчедән аяклары да билгеле бер озынлыкка туры килергә тиеш, – дип сөйли Кошагач командасының инструкторы Равил. Үзе машинадагына күзәтә. Тренировка вакытында ике ат арасына кысылып аягы сынган. Чын ирләр уены икәннен шуннан чамалагыз инде. – Артык озын тораклы ат өстеннән кәжә түшкәсен иелеп алу кыен. Менә бу яшъ малайлар этиләрен күзәтә, үзләрен дә өйрәтә башладык инде».

Ә трибуна каршында көрәш башлана. Коры жиргә бишкә – биш тирәсе урын билгеләп казык кактылар, тасмалар суздылар. Ирем беренче парда ук чакырылды. Көндәшә – бу якларның тәжрибәле көрәшчәсе, батыры, самбо буенча Россиянең спорт мастеры Айдын Эльчанов. Минем иремне дә зурладылар – Татарстан батыры дип үк таныштырдылар. Язылганда ук сөягәң кем дип сораганнар иде. Әйдә, сөягә – Татар булсын! Куллары белән генә төрткәләп, бер-берсен капшап-капшап башлаганнар иде, ирем Айдынны әкрәләп жыеп тотты да үзе аша татарча тотып атты! Мәйдан «аһ» итте! Тик... хөкемдарлар жинүне Айдынга бирде. Алтай көрәше кагыйдәләре буенча, кемнең өч ноктасы жиргә беренче тия

(ике аяк болай да жиргә тиеп тора, өченчәсе кул, арка, корсак һәм башкалар булырга мөмкин), шул жиңелә. Иремнең жылкәсе жиргә беренчәрәк тигән. Без бер дә борчылмадык. «Казан!», «Татарин!» дип, трибунадан сәламләп озаттылар безне. Кичкә бу көрәш видеосы көрәшчеләр арасында таралып өлгергән, Максимга: «Татарин победил, это же его прием, его бросок», – ише хәбәрләр күп килде. Бу көнне Кату Ярык кичүен, бик куркыныч, бер машина сыярлык таш юл буйлап текә тауны төшеп Куркуре шарлавыгын барып күрдөк, әмма Күкбүре уенындагы хис-кичерешләренә берсе дә уздыра алмады.

Кич белән Мәргән Тельденов исемле алтай егетенең бугаз белән жырлавын тыңларга аның айлына бардык. Ни гажәп, без катнашкан Күкбүре уенының оештыручысы икән ул! Иремне танып, сез безнең уеннарда катнашып, аларны саклауга ярдәм иттегез, зур өлеш керттегез, исемегезне хәтерләп калмасаң да, безнең халык сезнең гамәлегезне йөз ел онытмас, дип рәхмәтен житкерде. Күкбүредә алган хисләр Мәргән ага жырларына үрелде, кумыс (безнең кубыз) тавышының вибрацияләре аша

алтай халкының рухы, тавышы, аһәңе тәннең һәр күзәнәгә аша кереп йөрәк түренә үтте. Чит кеше түгел без Алтайда, һич кенә дә чит түгел...

Ак Туру – яңа Алсу

Бүген үзбездә сынап көн. Ак туру бозлыгына алты чакрым жәяү менәсе! Максатыбыз – меңбеллык бозлыкны һәм тау очындагы күлне күрү. Уңайлы машинаны стоянкада калдырып «УАЗ» машинасына («буханка») күчеп утырдык. Без барасы жиргә илтүче юлдан шушы машиналар гына уза ала. Минем үз гомеремдә шулкадәр ташлы юлны күргән дә, аның буйлап йөргән дә юк иде! Булмастыр да, мөгаен. «УАЗ»ик ташбака сыман зур-зур ташлар өстеннән шуыша, без үрлек-кырлы сикерәбез. Тәрәздән карарга да кыймыйбыз – текә ярлар. Шарлап аккан ташлы елгаларны кичтек. Куркыныч! Әле кайтасы бар, ди Максим... Кире кайтканда су күтәрелә, бер машина гына елганы кичә алмый, бер-берсенә терәлеп чыгалар. Күрәселәр бар икән...

Машина базага кадәр генә алып барды. Шуннан ары – жәяү. Тауга менәр өчен таяклар, рация бирделәр, барыбызны да теркә-

■ Алтай Марсы – ике чакрым тирәсе биеклектәге кызыл таулар. Монда жир үзенчәлекле кызгылт, коңгырт, урыны белән караңгы яшел төстә. Галимнәр бу жирдә 90 миллион еллар элек диңгезнең төбе булган дип фаразлый. Ташка әйләнгән кабырчыклар – аммонитлар шуның шаһиты.

■ Өч сәгать, алты чакрым һәм... Ак Турудагы Зәңгәр күлдән сәлам!

деләр. Ак Туруга менә торган иң жайлы саналган «безкатегорийный» маршруты буйлап атлый башладык. Бер чакрым узуга атларлык та хәл калмаган иде инде. Туктап ял иткән саен Максимнан: «Бу иң авыр урыны идеме инде?» – дип сорыйм. Юк әле, ди... Ике бик текә урыны булачак, дип кисәткән иде. Шунны әйтергә кирәк, тау башына барыбыз да менеп житә алмады, кире борылучылар да булды. Мин үземне көйләп, әйдә, Алсу, егерме адым, әйдә, ун адымгына атла, аннары утырып ял итәрсен дип кенә «алып мендем». Менә инде бик ерак тоелган бозлык та минем аяк астында. Кояш нурларында эреп, чишмә булып аска ашыга, анда, елгага әйләнеп, шарлап, шаулап ага. Суны шешәгә

тутырып алабыз да, зур авырлык белән юлны давам итәбез.

Бозлыктан соң күтәрелергә кирәкле 500 метр – иң авыры. Бишәр адымлап, утырып, шуышып... Бу маршрутның иң жиңеле бит әле, катлаулысы нинди икән?! Пульс 170... Һәм менә ул – Ак Туруның Зәңгәр күле! Үземә үзем ышанмасам да, менеп життем бит! Кайдан килгән бу кадәр көч? «Алты чакрым жәяү дә йөргән юк, ә мин сине күрергә дип тауга мендем, Зәңгәр күл!» – дим сөөнечемнән. «Мине генә түгел, үзеңне дә яңача күрдән», – ди сыман ул миңа. Кулымда – Татарстан әләме. Истәлеккә фотога төшәргә кирәк бит! Ирем инде шушы бозлыктар арасында жәелеп яткан Зәңгәр күлгә чумып та өлгергән. Аның үз

коллекциясе – дөньяның төрле сулыкларында су коену.

Һәркемнең үз Алтае, ди монда халык. Кемдер табигатенә гашыйк була, берәүләр үзләрен тауларында сыный, икенчеләр Чуя елгасының авыр, катлаулы булуы белән бөтен илгә танылган Мажойский каскад тарлавыклары буйлап йөзә (сплав), өченчеләр Манжерок курортына сноуборд, чаңгыда шуу өчен килә. Ә без Алтайның рухын, үзлеген, холкын тойдык, тавышын ишеттек, гореф-гадәтләренең эчендә кайнадык. Мөселман зиратына тап булып, дин кардәшләр рухына дога кылдык... Төрки халыкларның бөек күчеше башланган, күпмедер дәрәжәдә безнең дә тарихи ватаныбыз саналган бу төбәк белән ике арага күрәнмәс жепләр сузылды.

Алтайга баручылар өчен киңәшләр

- Майдан октябрьгә кадәр Алтайга бару өчен иң кулай вакыт.
- Вакыт аермасы – 4 сәгать.
- Һава торышы тиз үзгәрүчән, бер көн буена жиңел кием дә, куртка да кирәк булуы мөмкин. Хәтта жәй көне дә!
- Тауларда йөрер өчен махсус кроссовки (трекерный) алып барсагыз, ак сакаллы карт булырсыз.
- Хәләл ризык ашар өчен казакъ ашханәләре бар.
- Истәлеккә чәйләр, кедр агачыннан эшләнмәләр, сагызлар, төрле ташлар алалар. Без барыбыз да алтай кубызы алдык. Рәтен таптык, шактый оста көйлибез хәзер.
- Күкбүре уеннарын күрер өчен майда барырга кирәк. Без күргәне – Күкбүренең икенче лига уеннары финалы булган. Ягъни уен берничә этаплы ярыш форматында да уза. Безнең кебек, очраклы эләгү мөмкинлеге дә юк түгел.
- Бик күпләр Алтайга яз көне маралларның мөгез каныннан ясалган ванналар кабул итү өчен йөри икән. Буыннарда бик файдалы ди алар. Безгә башка – кыргый Алтай кызыграк иде.

ТИМГЕЛЛӘР КАЯН БАРЛЫККА КИЛӘ

Яшәу дәверендә һәркемнең тәннен төрле тимгелләр, таплар, миңнәр, сипкелләр чыга. Тәндәге бу таплар күп очракта сәламәтлеккә куркыныч тудырмый, ләкин матурлык жәһәтенән еш кына борчып тора. Ул таплар нилектән килеп чыга һәм аларны ничек бетерергә? Табиб белән сүзсез шул хакта.

Ләйсән ГАЛИЭСҚАРОВА,
табиб-онколог, табиб-дерматолог, Профессиональ компетенцияләр үзәге мөдире.

ПИГМЕНТАЦИЯ НӘРСӘ УЛ?

Әгәр карасак, һәр кешенең үз тән төсе. Кемнендер – аксыл, кемнендер кара-кучкыл, кемдер саргылт тәнле. Тәннең төсе өчен меланин пигменты җаваплы, һәм пигментация – табигый процесс. Безнең тире әллә ничә катламнан тора. Меланин тиренең базаль күзәнәклә катламында ясала. Ләкин кайчагында ул күбрәк яки азрак ясала башларга мөмкин. Менә шул чагында тәнгә тимгелләр, таплар, сипкелләр чыга да.

ПИГМЕНТАЦИЯНЕҢ ТӨРЛӘРЕ

Ул берничә төрле була.

Беренчесе – тимгел тән төсеннән караңгырак.

Икенчесе – тимгел тән төсеннән яктырак. Алатәнлелек (витилиго) шушы төргә карый. Алатәнлелек тә яши-яши барлыкка килә.

Ләкин аның да барлыкка килү сәбәпләре әлегә тулысынча өйрәнелмәгән.

Пигмент таплар балаларда да очрый. Күбесенчә аларга сипкелләр чыга. Бу куркыныч түгел. Ләкин шулай да баланы табибка күрсәтергә киңеш итәм.

Тәнгә кызыл миңнәр дә чыга.

Алар – гемангиомалар. Болар пигментация белән түгел, капиллярлар белән бәйлә, һәм алар сәламәтлеккә куркыныч тудырмый.

ТИМГЕЛНЕ НИЧЕК БЕТЕРЕРГӘ?

Тимгелләрне бетереп булу-булмавы аның сәбәпләренә, тирәнлегенә бәйлә. Кайчагында пилинг, лазер, фототерапия кулланырга туры килә. Кызынсаң, тимгелләр бетә дип уйлаучылар да бар. Кызыну аркасында алар бетми, тән тиресе каралганга күрә, күренмиләр генә. Сода, лимон суы, серкә кислотасы ярдәмендә тимгелләрне бетерергә тырышу зур хата. Болай тән тиресен яндырып, тимгелнең төсен тагын да каралтырга мөмкин. Пациентларым арасында андыйлар да еш очрый. Тән тиресен пигмент таплардан саклауның иң үтемле чарасы – аны ультрашәмәхә нурлардан саклау. Моңың өчен урамга чыкканда SPF кремнар кулланырга кирәк. SPF 50 – бит тиресе өчен, SPF 30 тән тиресенә сөртелә.

ТИМГЕЛ ЧЫГУНЫҢ СӘБӘПЛӘРЕ

Тимгелләр тәннең теләсә кайсы өлешенә чыгарга мөмкин. Ләкин күбесенчә ул биттә, муенда, кулларда, беләкләрдә, җилкәләрдә була. Таплар чыгуның сәбәпләре күп.

Беренчесе – гормональ фонның үзгәрүе. Авырлы ханымнарның битләренә тимгел чыгу энә шуның белән аңлатыла. Әлбәттә, авырлы вакытта гормоннар үзгәрми кала алмый. Бу тимгелләр медицина телендә мелазма яки хлоазма дип атала. Гормоннар нормага килгәч, ул таплар бетәргә тиеш. Ләкин ультрашәмәхә нурлар тәэсирендә алар бетмәскә дә мөмкин. Ультрашәмәхә нурлар меланин ясалышын көчәйтә.

Икенче сәбәп – кайбер даруларның тәэсире. Әйтик, бит тиресен ретинол белән дөвалау, антибиотиклар куллану (барысының да андый тәэсире юк, билгеле). Алар тиренең ультрашәмәхә нурланышка сизгерлеген арттыра. Акнаны дөвалаганда пациентка ретинол билгеләнә икән, кояшка чыкканда SPF кремнар куллану мөһимлеген табиб искәртәргә тиеш. Югыйсә ретинол тидергән урыннарда пигмент таплар барлыкка киләчәк.

Пигмент таплар тиредәге ялкынсынулар аркасында да барлыкка килә.

Әйтик, берәр бетчә чыгып, аны сытсаң, урынында тап калырга мөмкин.

Аеруча шикәр чире белән авыручыларда күзәтелә ул.

Тимгелләр чыгу яшь белән дә бәйлә. Өлкәнәйгән саен, алар арта бара.

Пигмент таплар бөтен кешегә дә чыкмый, ул тән тиресенә үзенчәлегенә бәйлә.

БУ МӨНМ: тәндәге таплар, тимгелләр сәламәтлек өчен куркыныч тудырмаса да, елга бер тапкыр табиб-дерматологка күренеп торырга кирәк. Кайчагында без гади генә миң дип уйлаган тап та куркыныч чирнең башлангычы булырга мөмкин. Елга бер тапкыр дерматологка күренергә иренмәгез.

Кадерле укучылар!
«Сорау-жавап»
сәхифәсенә сездән
сораулар кабул итәбез.
Пенсияләрне билгеләү
яки хокук өлкәсенә
кагылышлы сорауларыгыз
булса, безгә юллагыз.
Аларга Россия Социаль
фонды белгечләре һәм
юристлар җавап бирәчәк.
Үзегезне борчыган
сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77
телефоны аша,
420066, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы,
2 нче йорт адресы буенча
яки
ssuum@yandex.ru электрон
адресына «Сорау-жавап»
дип язып җибәрә аласыз.

Сорауларга юрист
Салих ГАЙНЕТДИНОВ
җавап бирә.

? Банктан кредит алган идем. Банк хезмәткәре юньләп аңлатып та
тормыйча, кредитка страховка суммасын да кертеп исәпләгән.
Моны соңыннан гына белдем. Хәзер банк ул акчаны кире кайтарудан
баш тарта.

Иминият килешүенә кул куйганнан соң 14 көн эчендә сез аннан баш тарта
аласыз. Акчаны кире кайтарып бирергә тиешләр. Ләкин килешүнең шартларын
тагын бер кат җентекләп укып чыгарга кирәк. Кайчагында иминият компания-
ләре килешүдә акчаны кире кайтаруның башка срокларын күрсәтергә мөмкин-
нәр. Иминият компаниясенә претензия языгыз. Әгәр претензия язганнан соң
да акчагызны кире кайтармасаң, бу очракта судка мөрәҗғәгать итәргә кала.

? Без ирем белән рәсми өйләнешкән, ипотекага
алган фатирыбыз бар. Ләкин ике айдан артык
инде ул безнең белән яшәми, коммуналь түләү-
ләренә дә, ипотеканы да үзем генә түлим.

Киткәндә үзе белән бөтен киёмнәрен, документ-
ларын алып чыгып китте. Кире кайтырга һәм
ипотеканы түләшәргә җыенмый. Бу хакта теле-
фоннан язышкан язулар бар. Әгәр мин фатир
өчен түләгән акчаларның яртысын кайтаруны
сорап судка мөрәҗғәгать итсәм, телефондагы
бу хәбәрләр дәлил була аламы? Никах килешүе
төзелмәгән иде, фатирда беребезнең дә өлеше
бүленмәгән, суд аша аерылышырга җыенабыз.

Сез фатирны һәм ипотека түләүләрен тигез итеп бүл-
ә аласыз. Аерылышканнан соң ирегез ипотеканың ярты-
сын түләргә тиеш булачак. Бергә яшәмәгән вакытта
ипотека һәм коммуналь түләүләрен сез түләп торсагыз,
ул моның яртысын сезгә кире кайтарырга тиеш.
Ләкин бу түләүләрен чынлап та үзегез генә башкаруны
судта расларга туры килер.

? Аэропортта кызыбызның чемо-
данын ярганнар. Ул чемоданны
шул килеш алган да киткән
(икенче рейска ашыккан).
Мондый хәлләр аэропортта
еш була, бу очракта нишләргә
кирәк?

Иң элек чемоданның ярылганын
фотога төшереп алырга һәм аэропорт-
тагы пассажирларга хезмәт күрсәтүче
дежур агентка мөрәҗғәгать итәргә
кирәк. Әлеге хезмәткәр багаж бирү
зонасында була. Ул сезгә претензия
язар өчен гариза формасын бирергә
тиеш. Әзер документлар авиакомпания
вәкиленә тапшырыла. Бу доку-
ментларга: чемоданның ярылуы
турындагы акт, самолетка утыру
талоны һәм багаж биркасы, ярылган
чемоданның фотосы, паспорт һәм
язмача формадагы претензия керә.
Ватылган чемодан өчен сезгә компен-
сация түләнәргә тиеш.

? Без үзебезнең фатирны сатып,
акчасын кызыбызга бирмәкче
булабыз. Алар кияү белән ипо-
текага фатир алмакчылар.
Без биргән акчаны беренче
взнос итеп кулланырга теллиләр.
Акчаны биргәндә берәр төрле
килешү төзергә кирәк микән?

Сезнең очракта акчаны бүләк итеп
бирү килешүе төзү отышлырак.
Әлеге килешүдә бу акчага фатир
сатып алыначагы күрсәтелергә тиеш.
Бу – мақсатчан бүләк итү дип сана-
ла, һәм ул акчалар бүләк ителгән
кешенең милек хокукларын саклау
өчен кирәк. Мондый бүләк төре
Гражданнар кодексында күрсәтелмәсә
дә, практикада ул кулланыла.
Акчаларны банк счёты аша күчерергә
киңәш итәм. Һәм моны бүләк итү
килешүе төзелгән көнне үк башкарыр-
га кирәк.

ТЕАТРГА БАРАБЫЗ

Театрга, концертка, гомумән, теләсә кайсы мәдәни учреждениеләргә бару – сәнгать дөньясына чуму һәм онытылмаслык тәэсирләр алу мөмкинлеге ул. Бу көн сезгә дә, әйләнә-тирәдәгеләргә дә бәйрәм ясасын өчен, билгеле бер этикет кагыйдәләрен үтәргә кирәк. Этикет белгече Айсылу ГАРИПОВАдан киңәшләр.

? Вакытында килү

Этикет буенча, спектакльгә, концертка алданрак килергә кирәк. Киёмне гардеробка тапшыру һәм программка алу өчен егерме минут җитә. Соңга калу тамашачыларга уңайсызлык тудыра һәм артистларга да комачаулый.

? Тышкы кыяфәт

Чарага туры килгән киём сайлагыз. Опера театры өчен тантаналырак киём кирәк, ә рок-концертка ирекле стиль сайлагыз. Театрга гадәти көннән берәз бәйрәмчәрәк киенеп килергә киңәш ителә. Ир-атлар өчен – кара костюм, ак күлмәк һәм галстук; хатын-кызлар өчен – аксессуарлар белән тулыландырылган зәвыклы киём. Артык бизәнү кирәк түгел. Хатын-кызлар спектакль алдыннан хуш исләрне артык яңартып куймасын, чөнки залда төрле хуш исләр катнашып, авыр атмосфера тудырырга мөмкин.

? Гардероб этикеты

Ир-ат хатын-кызга пальтосын салырга ярдәм итә, аннан соңгына үзе чишенә. Фойеда көзгегә карап йөрү әдәпсезлек санала. Кирәк булса, бәдрәфкә кереп төзәтәнергә мөмкин.

? Залда үз-үзеңне тоту

Ир-ат залга беренче булып керә һәм хатын-кызга юл күрсәтә. Рәт арасынан үз урыныгызга барганда, уздырган кешегә йөз белән борылып, тыныч кына гафу үтенегез. Ир-ат беренче үтә, аннан соң – хатын-кыз. Урынга җиткәч, ир-ат хатын-кыз утырганны көтә. Бер урынга берничә билет туры килгән очракта театр хезмәткәрләренә мөрәҗғәгать итегез. Башка урынга утырырга ярамый.

? Соңга калу

Театрга соңга калган очракта, ложага гына керергә мөмкин, залга узу ярамый. Театр хезмәткәрләре сезне антракта гына кертергә хокуклы. Әгәр керергә рөхсәт ителсә – тыныч кына беренче буш урынга утырыгыз. Үз урыннарыгызга тәнәфес вакытында күчәргә мөмкин.

? Утыру

Кулларны креслоның ике култыксасына да җәеп утырмагыз, алдагы урынга аяк белән кагылмагыз. Онытмагыз: уң култыкса – сезнеке, сул култыкса – күршегезнеке. Бер-берегезгә артык терәлеп утырмагыз, артта утырган кешегә карарга комачаулаячаксыз.

? Тынычлык

Театрдагы иң мөһим кагыйдә! Концерт яки спектакль башланыр алдыннан телефон һәм башка җайланмаларны сүндереgez. Спектакль вакытында сөйләшмәgez, шәрехләмәләр биреп утырмагыз. Авырсагыз яки салкын тигән булса, тамашага килмәскә киңәш ителә. Төчкереп, ютәлләп утыру матур күренеш түгел.

? Алкышлар

Спектакль вакытында чыгып китү, йоклап утыру – әдәпсезлек билгесе. Спектакль яки концерт ошап бетмәсә дә, ахырда кул чабу кирәк. Этикет кагыйдәләре буенча, алкышлау артык эмоциональ дә булырга тиеш түгел. Спектакль тәмамлануга залдан чыгарга ашыкмагыз. Гадәттә, артистлар сәхнәгә берничә тапкыр чыга. Бу вакытта аларны алкышлагыз. Пәрде ябылгач кына ашыкмыйча, җайлап кына залдан чыгыгыз.

Фото: Марина Мартюшева

ЯРАТ МИНЕ, ЯРАТ...

Табиғат шулай яраткан инде, һәр хатын-кызның иренең үзенә карата кызыксыну һәм теләк уятуға ихтыяҗы бар. Әлеге ихтыяҗ тамырлары белән борынғы заманнарға ук китеп тоташа. Хатын-кыз өчен «аны теләүләре» мөһим, чөнки ул куркынычсызлык ихтыяҗын яба. Ө моңа ничек ирешергә соң һәм ул нәрсәгә бәйле? Бүген шушы гади булмаган темаға, гади итеп сөйләшербез. Чыннан да, ир-атның теләген уятучы хатын-кыз нинди? Ул табиғаттән бирелгәнме, тышкы кыяфәтме, буй-сынмы, интеллектмы, үз-үзеңне тоту рәвешемә? Әллә соң ул сихри аура булып сирәкләргә генә биреләме?! Күзәтүләрдән чыгып шуны әйтә алам: сәбәп буй-сынында да, яштың да, чәч төсөңдә дә, озынлыгыңда һәм башка тышкы факторларға да бәйле түгел. Йәгез әле, тәртип белән карыйк.

Тышкы кыяфәт һәм сексуальлек

Беренчел фикерне без күзләр аша формалаштырабыз, тик бу гына җитми. Тулы образ сөйләшү манерасы, пластика, хәрәкәт, табиғый ис-феромоннар аша туа. Шушыларның гармониядә булуы мөһим. Шунысы кызык: ир-атларның баш мие өчен «чисталык» та беренче урыннарда икән. Ул аңарда сәламәтлек белән ассоциацияләнә һәм «нәсел калдыру өчен яхшы объект» дигән сигнал бирә. Тик кайвакыт матур, үз-үзен карап йөрүче, уңышлы хатын-кызлар ир-атлар тарафыннан игътибарга алынмаса да мөмкин. Моңа хатын-кыздагы сексуальлекнең «корректировка» узуы сәбәпче. Мәсәлән, әти-әниләребез кыска итәк кию, егетләр турында уйлауны тәртипсезлек, хәтта берникадәр оятсызлык итеп кабул итсә, үсә төшкәч, ир-атларға ошарга тырышу, моңа омтылу хисен ябабыз.

Эчке халәт һәм сексуальлек

«Сексуальлек ул – 50 процент эчке тоемлау, үз-үзең турында фикер һәм 50 процент кеше фикере катнашмасы», – дип әйткән узган гасырның алтмышынчы елларындагы секс-символы актриса Софи Лорен. Чыннан да, безнең эчке халәтебез дә сексуальлеккә, ир-атны үзәбезгә каратуға, безне «теләве»нә зур йогынты ясай. Үз-үзенә ышанган, үзен матур хис иткән, бу дөньяга карата канәгатьлек тоеп яшәгән, шул ук вакытта тәкәббер булмаган хатын-кызда аерым бер аура, энергия бар. Аның янында буласы, аны тыңлыйсы, аның өчен таулар күчәрәсе килә.

Ө менә нәкъ шушы моментларны искә алган хәлдә хатын-кызларга үзләрен теләүләренә ничек ирешергә соң?

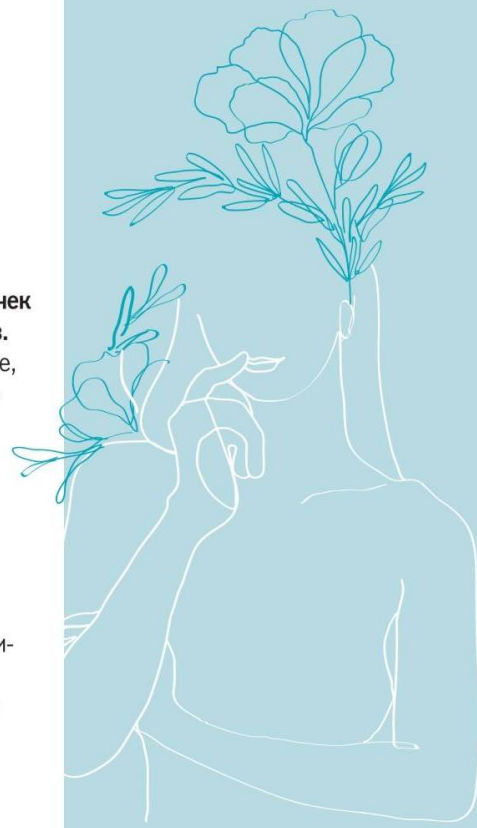
- Үзеңне кабул итәргә һәм ихластан яратырга өйрәнергә.
- Үз-үзеңне карарга. Ничә яштың булуына карамастан, үзен караган, буй-сынын, тәннең, битен матур итеп тоткан хатын-кыз һәрвакыт ир-ат тарафыннан игътибар үзәгәндә.
- Башны горур тотып, вак адымлы салмак хәрәкәт, йомшак тавыш – вербаль булмаган аралашу чараларын ир кеше аерым бер рәхәтлек белән тоеп ала.
- Интрига тудыру: аралашуда берәз пауза булдыру, сюрпризлар, көтелмәгән вакыйгалар оештыру. Хатын-кызларга гына хас булган кинәтлек, шаянлык, алдан фаразлап булмый торган самимилек күрсәтү.
- Ир-аттан эмоциональ бәйсезлектә булу. Бу – хатын-кызның иренә караганда, үзен ныграк яратуы, сыгылмалылыгы, үз-үзенә кызыклы булуы. Мөнәсәбәтләрдә була торып та үзенә кызыклы дөньясын булдыру һәм яшәү.

Алда язганнарға өстәп, иртәгә үк кулланып карарга һәм нәтиҗәсен дә күрергә мөмкин булган берничә алым биреп узасым килә.

- Сексуаль эчке киём киегез, хәтта беркем күрмәсә дә, бу бик мөһим. Ул эчке тоемлауны, үзбәяңне күтәрә торган момент.
- Бәрхет, ефәк, сатин тукумаларыннан киёмнәр сатып алырга яки тектерергә тырышыгыз. Хатын-кызның эроген зонасы – ул тән тиресе. Әгәр тәнгә рәхәтлек бирә торган киёмнәр киябез икән, ул безнең хисчәнлеккә арттыра, дәртне уята, шулай итеп җиңел, рәхәт, сексуаль аурабызны тудыра.
- Һәр хатын-кызның сексуальлеген уята торган үз атрибуткасы бар. Күлмәк, ислемай, бизәнү әйберләре, биек үкчәле туфли – җиңеллек һәм нәзакәтлелек бирә торган әйберләр. Боларның барысын да бәйрәмнәрдә генә түгел, ә көндәлек тормышта да кулланырга өйрәнергә кирәк. Һәм сез ир-ат тарафыннан игътибарның артканын сезәрсез.

Белгеч фикере

Без күп нәрсәләргә катлауландырырга яратабыз. Нидер килеп чыкмаса, «мин шундый уңышсыз инде, миннән булмый инде, миңа табиғаттән бирелмәгән, мине шулай тәрбияләгәннәр, мине өйрәтмәгәннәр, мин андый итеп яратылмаган» кебек сүзләр белән акланабыз. Югыйсә алда әйтелгән алымнарны һәркем кулланып, нәтиҗәсен тоя ала һәм бу хак. Үзеңне ярата белергә генә кирәк.

Яратып, Илүзә ӘМИНОВА,
психолог-коуч

Имам баялды

Кирәк

- 4 уртача зурлыктагы баклажан;
- 3 эре помидор;
- 1 баш суган;
- 2-3 теш сарымсақ;
- 100 г үсемлек мае;
- бер чәй кашыгы тоз;
- бер чәй кашыгы шикәр комы;
- ярты чәй кашыгы паприка;
- бер чәметем кара борыч;
- бер тотам петрушка.

Төрөк кукхнясында бик популяр булган бу ризыкны укучыларыбызга бүген Рузанна ХӘБИБУЛЛИНА әзерләп күрсәтә. Татарчага тәржемә итсәң, «имам һушын югалтты» дигәнне белдерә ул. Имеш, бер имам шушы ризыкны авыз иткән дә, тәмлелегеннән һушын югалтып егылган. Интернетта аның төрлө-төрлө вариантлары бар, ә Рузанна нәкъ менә классик рецепт яклы. Театр сөючеләргә Рузанна һәм Илназ ХӘБИБУЛЛИНнар исеме инде күптәннән таныш. Г. Кариев исемәндәге Казан Татар дәүләт яшь тамашачы театрында эшли башлауларына быел – 10 ел. Илназ – Азнакай егете, Урманай авылыннан. Рузанна исә Свердловск өлкәсенәң Әртә районы саф татар Әжегол авылында туып-үскән. Шуңа да: «Татарча болай яхшы итеп сөйләшергә ничек өйрәндең», – дип сораучыларга аның җавабы гади. Артист булу, Казанда зур сәхнәләрдә уйнау исә – аның балачак хыялы. Кечкенәдән сәхнәдән төшмәгән кыз мәктәпне тәмамлауга ике дә уйламыйча Казанга килә һәм театр училищесына укырга керә. Илназ белән бер төркемдә укыйлар. Кулларында диплом һәм өйләнешү таныклыгы булган яшь артистларны 2015 елда театрның режиссеры Ринат Әюпов үзләренә чакыра. Шул көннән бирле сәхнәдә алар. Рузанна декрет ялларына чыгып тормый хәтта. Артист балаларының күбесе сыман уллары Сабир да, кызлары Чулпан да сәхнә артында үсә.

Рузанна татар блогеры да әле. Аның сәхифәсенә 26 меңнән артык кеше язылган. Яшь гаиләнең бөтен яшәеше монда – сәхнә арты да, өй, көндәлек мәшәкатьләр, кечкенә һәм зур шатлыклар... Аларның барысын да юмор белән күрсәтергә ярата Рузанна. Һәм, әлбәттә, газизләрен тәмле ризыклар белән сыйлау – күңеленә иң рәхәтлек бирә торган шөгыле.

Эш барышы

■ Баклажаннарны юып, сабак төбөндә яфракларын алабыз, ә сабагы үзе калсын. Яшелчә чистарта торган пычак белән кабыгын буй-буй итеп чистартабыз. Баклажанның кабыгын бөтенләй чистартсаң, формасын тотмый, ә безгә формасын югалтмавы кирәк.

■ Суганның кабыгын әрчеп, ярым божралап турыйбыз. Сарымсакны исә пычак белән ваклайбыз яки юка телемнәргә кисәбез. Издерергә кирәкми, алай ризыкта тәме бөтенләй тоелмаячак.

■ Помидорларның төбөндә аркылы ике кисем ясап, 5 минутка кайнар суга салып торабыз. Кабыгы калын булса, озаграк тотарга кирәк. Судан алгач помидорларның кабыгын салдырып, шакмаклап турыйбыз.

■ Калын төпле табага үсемлек мае салып, баклажаннарны йомшарганчы кыздырабыз. Бер ягы кызаргач, икенче ягына әйләндерәбез. Мае чәчрәмәсен өчен, өстен капчак белән каплап торырга була.

■ Баклажаннарны телинкәгә күчереп, калган маенда башта суган белән сарымсакны, аннары туралган помидорларны кыздырабыз. Яратсагыз, туралган баллы һәм әче борыч та куша аласыз.

■ Помидорларның суы кимегәч, тоз белән шикәр комы (помидорлар баллы булса, шикәр комын аз гына салыгыз), паприка һәм кара борыч кушабыз. Иң ахырдан гына ваклап туралган петрушканы өстәп, уттан алабыз.

■ Баклажаннарның эчен ярып (төбөнә кадәр кисеп чыгарырга кирәкми), кыздырылган яшелчәләргә тутырабыз. Форма төбөнә 2 аш кашыгы су тамызып, 20–30 минутка 180 градуслы мичкә куябыз. Имам баялдылар әзер!

Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото: Анна Арахамия. Видео: Лилия Гәрәева.

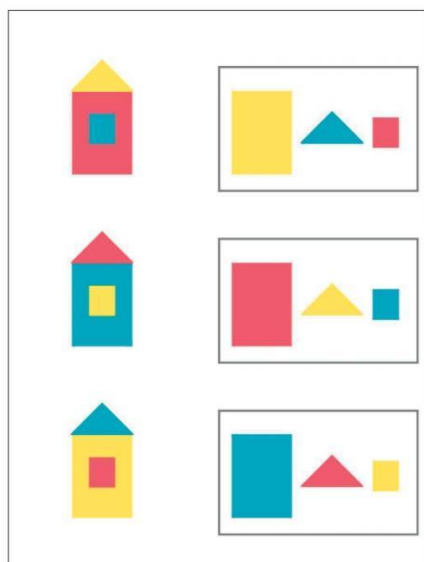
Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка яқынайтыгыз >>>

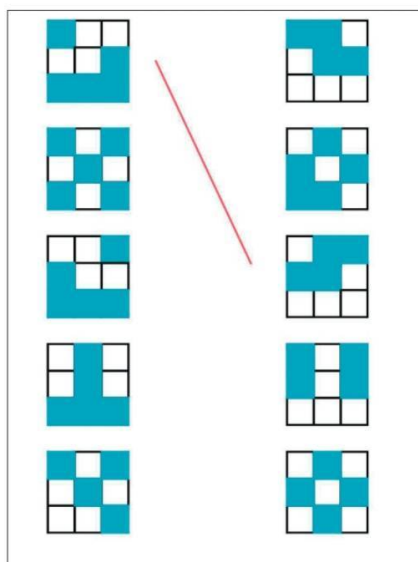
Кадрле әниләр! Без бүген баланың мантийгын, игътибарын һәм әйберләрне бер-берсе белән чагыштыра белүен үстерә торган үзенчәлекле уеннар әзерләдек. Мондый уеннар аңа күз хәтерен булдырырга, аерымлыкларны, охшашлыкларны күрергә һәм детальләр арасындагы бәйләнешне табарга ярдәм итә. Бу санда без формалар һәм төсләр белән уйнабыз. Уңышлар теләп, Камилә ДИМӨХӘММӘТОВА.

Өйләр һәм төсләр

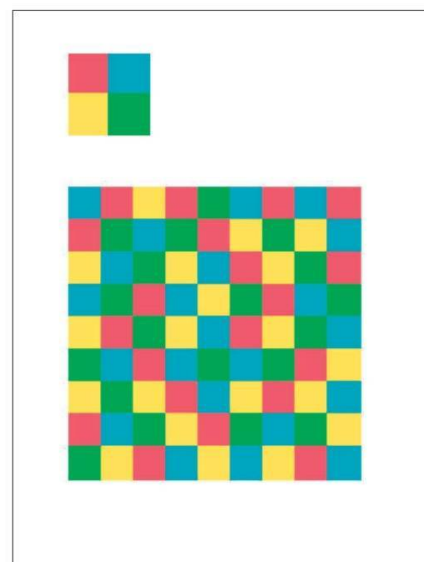
■ Рәсемдә өч өй: һәрберсенең үз түбәсе, стенасы һәм тәрәзәсе бар. Янәшәдә өйнең өлешләренә туры килә торган төслә фигуралар бирелгән. Бала шулардан өйнең төсенә туры килгәннен сайлап алырга тиеш.

Буялган шакмаklar

■ Бала алдында тугыз шакмактан торган сетка. Беренче сеткада аерым бер шакмаklar буялган, ә икенче сеткада, киресенчә – беренчесендә буялганнары буялмый калдырылган. Бала алдына куелган бурыч – һәр сетканың бер-берсенә туры килә торган парын табу. Бу уен мантийкны һәм игътибарны арттыра.

Үрнәкне тап

■ Төрлө төстәгә дүрт шакмактан торган кечкенә квадрат бирелгән. Бу – үрнәк. Аның астында – бик күп шакмаklar ясалган зур сетка. Бала анда нәкъ шундый ук үрнәкне табарга тиеш. Бу уен күзәтүчәнлекне һәм күз белән күрә белү сәләтен арттыра.

Берничә минутлык уен һәм бала шатлана-шатлана уйларга, күрергә, чагыштырырга өйрәнә

Рәсемнәрне сайттан алу өчен

«Сөембикә» журналы өчен махсус яздырылган әкиятне балагыз белән тыңлый аласыз.

БАЛАЛАР СӨЙЛӨШӨ

Камилә, 4-5 яшь тирәсе.

Гаиләләре белән кичке ашны ашап утыралар. Камиләнең бик тә сөйләшсә килә, әле әнисен, әле әтисен сорау биреп аптырата. «Ашаган вакытта мин телсез һәм чукрак», – ди әнисе, аны тәртипкә өндәп. Камилә берәз гына тын утыра да: «Ә мин телсез дә, чукрак та түгел, нормальный», – дип җаваплай.

Рәсимә, 6 яшь.

«Әни, мин синең эчеңнән чыктыммы?» – ди Рәсимә, үзенең ничек туганын беләсе килеп. «Әйе», – ди әнисе. «Ә син әбинең эченнәнме?» Аңа да уңай җавап алгач, тагын сорау бирә: «Ә әби каян чыккан?» «Ул карт әбиеңнең эченнән». «Алайса, без матрешкалар кебек икән!» – дип нәтиҗә ясый Рәсимә.

Арыслан, 11 яшь.

Әнисе белән балалар поликлиникасына килгәч, стенадагы доктор Айболит рәсеменә озак кына карап утыра да: «Айболит балаларны дөваламаган бит ул, хайваннарны гына дөвалаган. Ни өчен аны монда ясап куйдылар икән?» – дип сорый. Моңа кадәр бу сорау өлкәннәрнең дә башына килмәгән булгандыр әле.

Зиннәт, 5 яшь.

Телевизорда ниндидер опера концерты бара. Зиннәт уенынан аерылып, экрандагы җырчыны берәз тыңлап тора да: «Бакчада болай кычкырсак, тәрбияче апа безне ачулана. «Җолагым тонды, туктагыз», – ди. – Ә бу апаның кычкырганына беркем дә сүз әйтми», – дип гәҗәпләнә. Опера арияләренең шулай башкарылганын белергә кечерәк шул әле ул.

Кучкар. Яңа башлангычлар һәм актив эшчәнлек көтелә. Чамасыз зур булып тоелган максатлардан курыкмагыз, иң мөһиме: ашыкмау һәм башкалар фикеренә карамау. Эшлекле мөнәсәбәтләренә ныгытыр өчен кулай чор. Яңа танышлар файдалы булчак.

Үзгезбазу. Тыныч һәм гармонияле ай көтелә. Гаиләгез көч һәм илһам чыганагы. Ижади һәм хәтта берәз хыяллырак булып тоелган эшләр аеруча зур уңыш китерер. Һөнәр өлкәсендә үсеш көтелә, хезмәттәшләрегез алдында абруегыз артыр.

Изгезкләр. Сәләтегезне, мөмкинлекләрегезне күрсәтер өчен яхшы форсат чыгар. Энергиягез һәм энтузиазмыгыз үз яныгызга сәләтле һәм көчле кешеләрне тартып китерер. Хәзер башлаган эшләрнең ахыры уңышлы тәмамланчак.

Кысла. Рухи күтәрелеш чорына керәсез. Табигый сизгерлегез кайсы якка таба хәрәкәт итәсен әйтер, күңелегезне тыңласагыз, ялгышмассыз. Үзегезне яңа өлкәдә сынап карау мөмкинлеге ачылыр. Романтик хисләр коңагында калырсыз.

Арыслан. Лидерлык сыйфатларыгызны күрсәтергә менә дигән җай чыгар. Сездәге харизма һәм уңай энергия тирәгездәге барлык кешене җәлеп иттерәчәк. Һөнәри яктан шактый ук зур уңыш көтелә. Яңа проектка керешсәгез отарсыз.

Сәмбелә. Эчке үсеш чоры. Шәхси тормышта күңелле вакыйгалар булыр. Яңа белем алу, үзгә һөнәргә өйрәнү өчен кулай чор. Игътибарлыгыгыз һәм кешеләрне тоя белүгез хаталардан саклап калачак. Элеккеге планнарны чын итәр көннәр якынлаша.

Бизмән. Мәшәкәтле ай көтелә. Эшлекле сыйфатларыгызны һәм тырышлыгыгызны күрсәтергә туры килер. Компромиссларга бара белүгез катлаулы ситуациядан чыгарга булышыр. Команда белән башкара торган күмәк проектлар уңыш китерер.

Чаян. Эчке потенциалыгызны күрсәтү мөмкинлеге туар. Яңа мөнәсәбәтләр кору, булганнарын ныгыту өчен яхшы вакыт. Язмыш сезне көтелмәгән керем яки зур бүләк белән сөендерер. Элеккеге хыялыгызны чыңга ашыру мөмкинлеге туачак.

Укчы. Көтелмәгән вакыйгалар күңел офыкларыгызны киңәйтәчәк. Табигый кызыксынуыгыз алдыгызда яңа юллар ачарга ярдәм итәр. Кызыклы тәҗдимиһнәрдән баш тартмагыз. Сәфәр чыгу яки яңа белем үзләштерү мөмкинлеге булса, файдаланып калыгыз.

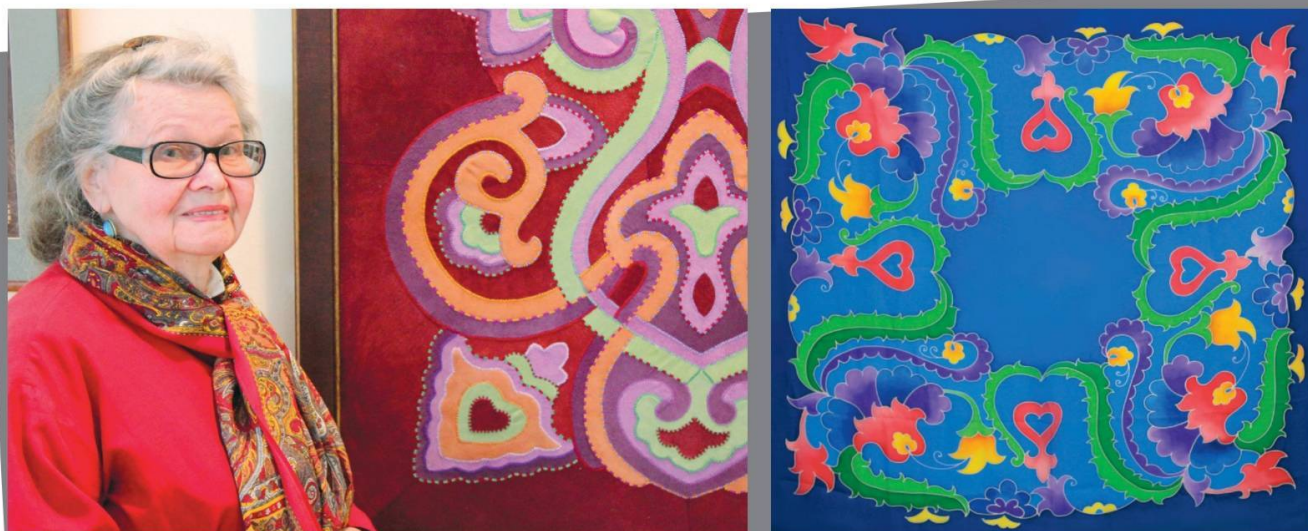
Кәҗәмөгез. Планнарны тормышка ашыра торган ай. Сездәге максатчанлык белән теләсә кайсы эшнә башкарып чыгып була. Финанс өлкәсендә күңелле үзгәрешләр сөендерер. Яңа эшкә алындан курыкмагыз, көчегез җитәрлек, ул сезгә файда китерер.

Сукояр. Сайлау алдында калырсыз. Эштә кызыклы тәҗдимиһ булса, баш тартмагыз. Үзәнчәлекле фикерләвегезне эшкә җигеп, теләсә кайсы проблеманы гадәти булмаганча хәл итә аласыз. Ижади эшләр матди файда һәм рухи рәхәтлек бирәчәк.

Балыклар. Бу ай тыныч һәм рәхәт бер дулкында узар. Вакытыгызның күбрәк өлешен якыннарыгызга багышлагыз. Моңа кадәр читкә куеп килгән планнарыгызга керешергә була – табигый зирәклегегез һәм энергиягез ярдәм итәчәк.

йолдызнамә
октябрь

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзерләде.

ЗӘНГӘР ШӘЛЛЕ ИЖАТ

ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның халык рәссамы, Россиянең атказанган рәссамы Софья Кузьминых – татар декоратив-гамәли сәнгатен әйдәп барган осталарыбызның берсе. Хезмәт юлын ул 1943 елда аяк киеме тегү остаханәсендә башлап жибәргән. Аннары төрле тегү остаханәләрендә, артельләрдә эшләгән.

– Балачак еш искә төшә. Әнием – һөнәри чигүче, әтием агач ую остасы иде. Аларның хезмәтләрен күреп үстем. Үземнең дә 5 яшемнән кулларымда энә һәм киерге булды. Берәз үскәч, әниемә булышып, күп вакытымны чигүләргә чигеп үткәрдәм. Әүвәл Рязань өлкәсенең Кадом бистәсендә урнашкан тегү техникумын тәмамладым, чигү буенча рәссам белгечлеге алдым. Мәскәү технология институтында укып, тукуыма буенча рәссам һөнәрен үзләштердем. 1964 елдан алып Арча милли аяк киеме фабрикасы рәссам-модельеры булып эшли башлагач, аяк киеменең яңа модельләрен уйлап таптым, төп игътибарымны күн мозаикасына, күнгә бизәк басу, аппликациягә юнәлттем. Казан күн-галантерея фабрикасында да баш рәссам булып декоратив-гамәли сәнгатебезне үстерү өчен күп көч, энергия, вакыт сарыф иттем. 1959 елда халык һөнәрчелеге буенча Мәскәүдә үткән I Бөтенроссия күргәзмәсендә татар орнаментлары белән чигелгән сөлге-салфеткаларымны югары бәяләделәр, 1969 елда «Аяк киеме-69» Халыкара күргәзмәсендә күннән тегелгән милли аяк киемнәре коллекциям өчен диплом белән бүләкләндем, 1980 елда Лейпцигтагы Халыкара күргәзмә-ярминкә нәтижеләре буенча алтын медальгә лаек булдым. Эшләрем 1969–1998 елларда оештырылган «Зур Идел» күргәзмәләрендә күрсәтелде. Франциянең Дижон шәһәрində узган Бөтендөнья күргәзмә-ярминкәсендә дә катнашырга насыйп булды. Кул эшләнмәләрем Димәшк, Будапешт, Делидагы күргәзмәләргә куелды.

Софья Данил кызы – рус милләтеннән. Нәселендә керәшеннәр дә булган, шунлыктан татар мәдәниятен үз итү аңа геннар аша да күчкәндер.

– Студент чагымда Милли музейга, ТАССРның дәүләт сынлы сәнгать музеена барып, андагы милли кием-салымнар, тукуылган тукуымалар, келәмнәр, читекләр чигү, челтәр үрнәкләрен барладым. Күп вакытым музей фондларында үтте. Сәнгать фәннәре докторы Фуат Хәсән улы Вәлиев белән хезмәттәшлек итеп, аның гыйльми хезмәтләрен өйрәндем. Батик, тамбур чигүен, мөхтәл мозаика, кием модельләре, келәмнәр туку – барысына да төшендем. Эшләнмәләремдә йөзләгән татар милли бизәген кулланганмындыр, алар арасында үзем ижат иткәннәре дә шактый, – ди татар бизәген яшәтүче оста.

Останың ижади мирасында «Казан», «Г. Тукай истәлегенә» дигән циклары, «Кушлавчы», «Өчиле», «Кырай» паннолары, «Шәрык», «Азан», «Пазырык» комплеклары да бар. Ә менә «Зәңгәр шәл» спектакле өчен ефәк шәл эскизын ул 1968, 1988 елларда ясаган.

– «Сөембикә» журналының элеккеге баш мөхәррире Роза Туфитуллова идеясе белән бу зәңгәр шәлне журнал юбилеең мәртәбәле кунакларына бүләк итеп әзерләдек. Соңыннан Минтимер Шәрипович Шәймиев казаны кабул итеп, зәңгәр шәлне кызым белән кулдан бер мең данә ясадык. Алар I Бөтендөнья татар конгрессы кунакларына бүләк ителде. Бездә тырышлык жетәрлек, андый зәңгәр шәлләрне кимендә ике мең данә ижат иткәнбездер инде... Гомумән, язмышымнан, ижатымнан бик канәгатьмен. Кызым Светлана Гарбузова да танылган оста. Заманча татар милли гамәли сәнгатебез үсеше дә күңелемне шатландыра, – ди Б. Урманче исемендәге дәүләт премиясе лауреаты, «Фидакәр хезмәт өчен» медале иясе Софья Даниловна.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

Софья КУЗЬМИНЫХ

«СӨЕМБИКӘ» ЖУРНАЛЫ МАРКЕТПЛЕЙСЛАРДА

OZON

Реклама. 16+. АО «ТАТМЕДИА». Адрес: 420066 Казань шәһәре, Декабристов ур., 2 нче йорт. ГРН 1071690057834